

บทที่ 4

เรื้อนกะเหรียงและภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาความร้อนขึ้น

บทเนื้อหาเรื้อนกะเหรียงและภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาความร้อนขึ้นเป็นการศึกษาค้นคว้าและสรุปหาลักษณะทางกายภาพของเรื้อนกะเหรียงแบบแผนนิยมเพื่อใช้เป็นภาพตัวอย่างอ้างอิงในการพรรณนาถึงภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาความร้อนขึ้นในลำดับถัดไป โดยวิธีการศึกษาสืบค้นจากแหล่งข้อมูล 2 ลักษณะวิธีที่กล่าวไว้ใน 2 ภาคด้วยกันคือ ภาคที่ 1: จากการทบทวนวรรณกรรมที่เคยมีงานศึกษาเรื่องเรื้อนกะเหรียงไว้แล้ว และภาคที่ 2: จากงานสำรวจลงภาคสนามในจังหวัดราชบุรี, เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ทั้งหมดเรียบเรียงในลำดับสาระสำคัญไว้ดังนี้

4.1 เรื้อนกะเหรียง

4.1.1 เรื้อนกะเหรียงจากภาควรรณกรรม

4.1.2 เรื้อนกะเหรียงจากภาคสนามในจังหวัดราชบุรี, เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์

4.1.3 สรุปลักษณะเรื้อนกะเหรียงแบบแผนนิยม

4.2 พรรณนาภูมิปัญญาของเรื้อนกะเหรียงในการแก้ปัญหาความร้อนขึ้น

4.1 เรือนกะเหรี่ยง

4.1.1 เรือนกะเหรี่ยงจากภาควรรณกรรม

เรือนกะเหรี่ยงจากภาควรรณกรรมเป็นการศึกษาเรือนกะเหรี่ยงจากการทบทวนวรรณกรรมที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว ซึ่งจากการสืบค้น รวบรวม พบวรรณกรรมที่ระบุเฉพาะถึงเรือนของชาวกะเหรี่ยงไป มีเพียงวรรณกรรมของ อีรวรรณ สมะพันธุ์, "เรือนกะเหรี่ยงไปว้ หมู่บ้านแม่จาง (อำเภอแม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน)" ที่ทำการศึกษาและเผยแพร่ในปี พ.ศ. 2520 และมีการสำรวจ บันทึกภาคสนามซ้ำอีกครั้งโดย อรศิริ ปาณินท์, "ปัญหาสร้างสรรค์ในเรือนพื้นถิ่นอุษาคเนย์: กรณีศึกษา ไทย ลาว อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ผ่านที่ว่าง มวล และชีวิต" ในปี พ.ศ. 2543 ถัดมา โดยเสริมความในประเด็นวิเคราะห์เรื่องที่ว่าและมวลเพิ่มเติม ส่วนวรรณกรรมทางมานุษยวิทยาได้แก่ สุจริตลักษณ์ ตีผลดง และ สรินยา คำเมือง(สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล), "ลักษณะบ้านเรือน", ใน *สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงไป, (2540)*

อนึ่งวรรณกรรมทางวิชาการอื่นๆ ที่มีการศึกษาเรื่องเรือนกะเหรี่ยงเป็นการเฉพาะ นอกเหนือจากวรรณกรรมทั้ง 3 ข้างต้น เป็นงานศึกษาที่โดยส่วนใหญ่ไม่ระบุว่าเป็นเรือนของกะเหรี่ยงกลุ่มสาขาใด ได้แก่(ลำดับวรรณกรรมตามเวลาที่ตีพิมพ์เผยแพร่)

1. "Karen House" , from *In-Service Orientation on Hill Tribes, First Symposium. Bangkok : Ministry of Interior/Hill Tribe Welfare Division, 1970.*(พ.ศ. 2513) เป็นวรรณกรรมที่กล่าวถึงเรือนกะเหรี่ยงแบบดั้งเดิมที่เรียกกันว่า"เรือนยาว"(Longhouse)ในบริเวณเทือกเขาเปกู(Pegu Hill) ประเทศพม่า
2. สามารถ สิริเวชพันธ์, เรือนแบบกะเหรี่ยง, ใน "เรือนชนบท" (พ.ศ. 2537)
3. Bernard Moizo ,ใน Oliver Paul, "*Encyclopedia of vernacular architecture of the world*", 1997(พ.ศ. 2540)
4. อรศิริ ปาณินท์, เรือนกะเหรี่ยงพะมะลอที่บ้านกาศ (อำเภอแม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน), ใน "ปัญหาสร้างสรรค์ในเรือนพื้นถิ่นอุษาคเนย์: กรณีศึกษา ไทย ลาว อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ผ่านที่ว่าง มวล และชีวิต"(พ.ศ. 2543)
5. วรรณกรรมอื่นๆ อาทิเช่น วารสาร และหนังสือทั่วไปที่กล่าวถึงลักษณะเรือนกะเหรี่ยง ได้แก่ สังคีต จันทนะโพธิ, "คนภูเขาชาวกะเหรี่ยง" (พ.ศ. 2542)
ปาริสุทธิ์ สาริกะวณิช. เรือนปกากะญอ. ใน *เมืองโบราณ 27*(มกราคม-มีนาคม 2544)

วรรณกรรมข้างต้นทั้งหมดถึงแม้จะไม่ระบุว่าเป็นงานศึกษาเรือนของกะเหรี่ยงกลุ่มสาขาใดก็ตาม แต่ก็ให้ข้อสันนิษฐานว่าไม่น่าจะเป็นกะเหรี่ยงกลุ่มสาขาใดกลุ่มเดียวกับที่ทำการศึกษาวิจัย โดยสังเกตจากคำศัพท์ภาษากะเหรี่ยงที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรม ได้แก่ "Karen House" , from *In-Service Orientation on Hill Tribes, First Symposium*(1970), สามารถ สิริเวชพันธ์ (พ.ศ. 2537), ปาริสุทธิ์ สาริกะวณิช (2544) ล้วนแตกต่างจากคำศัพท์ภาษากะเหรี่ยงไปที่ผู้วิจัยรวบรวมไว้อย่างสิ้นเชิง แต่คำศัพท์ล้วนใกล้เคียงกันกับคำศัพท์

ของภาษากะเหรี่ยงสะกอที่ สุรียา รัตนกุล และ สมทรง บุรุษพัฒน์ ทำการศึกษาและรวบรวมไว้ใน "สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงสะกอ" (2538) จึงพอให้ข้อสรุปว่าวรรณกรรมทั้ง 3 เล่มไม่น่าจะเป็นเรื่องกะเหรี่ยงไป ซึ่งจะเป็นกะเหรี่ยงสะกอหรือกะเหรี่ยงกลุ่มสาขาใดนั้น ผู้วิจัยไม่ทราบชัดเจน ดังนั้นบทเนื้อหาเรื่องเรือนกะเหรี่ยงจากงานทบทวนวรรณกรรมจึงยึดวรรณกรรมของ ธีรวรรณ สมะพันธุ์(2520), อรศิริ ปาณินท์ (2543), และ สุจิตลักษณ์ ตีผดุง และ สรินยา คำเมือง(2540) เป็นหลัก แต่จะใช้วรรณกรรมอื่นเป็นส่วนเสริมความตามสมควร)

บทเนื้อหาเรื่องเรือนกะเหรี่ยงจากภาควรรณกรรม มีเนื้อหาครอบคลุมในเรื่อง ลักษณะภูมิประเทศในการตั้งถิ่นฐานของชาวกะเหรี่ยงและลักษณะหมู่บ้านและเรือนของชาวกะเหรี่ยง ดังนี้

ชาวกะเหรี่ยงจะไปเลือกตั้งหมู่บ้านอยู่ในบริเวณที่ลุ่มกันกะทะหรือที่ราบเชิงเขาหรือหุบเขา ใกล้แหล่งน้ำที่มีลำห้วยไหลผ่าน การปลูกสร้างบ้านเรือนของชาวกะเหรี่ยงจะไม่ปลูกให้อยู่แนวเดียวกันแม้ว่าจะสร้างบ้านหันหน้าเข้าหากัน แต่จะไม่ให้ประตูบ้านตรงกัน หรืออยู่แนวเดียวกัน และจะไม่ปลูกบ้านขวางตะวัน

หัวหน้าครอบครัวจะเป็นผู้เลือกสถานที่ที่จะปลูกบ้าน โดยต้องได้รับความยินยอมจากญาติพี่น้อง หากหัวหน้าไปอาศัยอยู่กับญาติฝ่ายภรรยา ฝ่ายหญิงหรือฝ่ายภรรยาจะเป็นผู้เลือกสถานที่ปลูกบ้านเอง ซึ่งมักจะปลูกบ้านใกล้กับมารดา เมื่อเลือกทำเลได้แล้วก็จะทำพิธีเซ่นไหว้เจ้าที่และบรรพบุรุษ เป็นการบอกกล่าวขอใช้ที่ดิน เจ้าของบ้านอธิษฐานว่าตนจะปลูกบ้าน ขอให้อยู่เย็นเป็นสุข และขอให้ผืนดี หากผืนร้ายจะระงับการปลูกสร้างบ้านในที่นั้น แล้วหาที่อื่นๆต่อไป⁸⁰

สังคีต จันทนะโพธิ กล่าวถึงลักษณะหมู่บ้านของคนกะเหรี่ยง มีอาชีพหลักคือ การทำนา ดังนั้นจึงเลือกเอาภูมิประเทศที่เป็นแอ่งกระทะบริเวณบนภูเขาที่ต่ำกว่า 1,500 ฟุต จากระดับน้ำทะเลมาเป็นที่อยู่อาศัย... และเรือนจะปลูกติดๆกันแต่จะไม่เป็นแถวเป็นแนว⁸¹

สามารถ สิริเวชพันธุ์ และสุพล ปวรจารย์จำแนกเรือนกะเหรี่ยงออกเป็น 2 ประเภทคือ⁸²

ประเภทที่ 1: เรือนกะเหรี่ยงแบบชนบท มักเป็นเรือนเครื่องผูกปลูกสร้างด้วยไม้ไผ่และแฝก ยกพื้นสูงชายคาคลุมตลอดทั้งบ้าน ตัวเรือนแบ่งเป็นสามส่วนคือส่วนชานเรือน ส่วนเตาไฟและเก็บของ ส่วนเตาไฟจะอยู่กึ่งกลางห้อง เวลานอน แบ่งพื้นที่เป็นส่วนๆคือ พ่อแม่จะนอนด้านในสุดของเรือน ลูกสาวและลูกเล็กๆนอนข้างเตาไฟฝั่งตรงข้ามพ่อแม่ อีกด้านหนึ่งของเตาไฟเอาไว้สำหรับแขกนอน ลูกชายหากอยู่ในวัยหนุ่มจะนอนนอกห้อง ส่วนเก็บของจะต่อจากแนวชายคาออกไปทั้งสองข้างหรือด้านใดด้านหนึ่ง บางแห่งจะสร้างยื่นข้างแยกจากตัวเรือน ภายในยื่นข้างเก็บข้างเป็นสองส่วน คือส่วนทำพันธุ์เพาะปลูกกับส่วนที่ใช้กินประจำวัน ด้านล่างใต้ถุนบ้านจะมีครกตำข้าวซึ่งไม่จำเป็นต้องมีทุกบ้านอาจใช้รวมๆกันหลายครัวเรือนก็ได้

⁸⁰ สุจิตลักษณ์ ตีผดุง และ สรินยา คำเมือง, สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงไป, หน้า 8.

⁸¹ สังคีต จันทนะโพธิ, คนภูเขาชาวกะเหรี่ยง(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธารบัวแก้ว, 2542), หน้า 21-22.

⁸² สามารถ สิริเวชพันธุ์ และสุพล ปวรจารย์, "เรือนแบบกะเหรี่ยง," ใน เรือนชนบท(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศรีทองช่าง, 2537), หน้า 34-57.

ประเภทที่ 2: เรือนกะเหรี่ยงแบบชานเมือง เป็นเรือนเครื่องสับ หลังคามุงกระเบื้องไม้หรือดินขอ บางครั้งก็ใช้หลังคาสังกะสี ตัวเรือนมีสองประเภท คือประเภทเรือนครัวและยั้งข้าวอยู่ติดตัวเรือนซึ่งจะมีขนาดเล็ก และประเภทแยกเรือนครัว และยั้งข้าวอยู่นอกเรือน ตัวยั้งทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ภายในยกพื้นสูง เมื่อต้องการขึ้นไปเอาข้าวต้องใช้บันไดพาด

สุจริตลักษณ์ ตีมดุง และสรินยา คำเมือง กล่าวว่ “บ้านกะเหรี่ยงดั้งเดิมต้องมีห้องเดียว ภายในจะไม่มีหิ้งบูชาใดๆ สมาชิกของครอบครัวปูเสื่อนอนรอบเตาไฟซึ่งอยู่กลางห้อง ยั้งฉางเก็บข้าวเปลือก และพืชผลสร้างต่างหากจากตัวบ้าน แต่จะต้องไม่อยู่หน้าหรือหลังบ้าน หากอยู่เยื้องกัน ถ้าบ้านอยู่บนไหล่เขา ยั้งก็ต้องอยู่ต่ำกว่าตัวบ้าน หากสร้างบ้านผิดไปจากธรรมเนียมนี้ เชื่อว่าจะทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยได้ การสร้างบ้านเรือน ญาติข้างมารดาจะอยู่ร่วมกัน ไม่ควรมีคนอื่นมาสร้างบ้านแทรกให้มีบ้านมีเรือนชัดใจกัน จะไม่สร้างบ้านในลักษณะสามเส้า⁸³

สังคีต จันทนะโพธิ กล่าวถึงลักษณะของเรือนกะเหรี่ยงว่า “มีทั้งที่ปลูกสร้างด้วยไม้จริง และไม้ไผ่ หลังคาบางแห่งมุงด้วยใบคา, ใบพลวง, ใบหวาย แบบบ้านของกะเหรี่ยงเป็นบ้านทรงยกพื้นสูงพอคนเดินรอดได้ ฝาน้ำต่ำประมาณ 120 – 150 ซม. ไม่มีหน้าต่างหรือช่องระบายลม หลังคาสูงตรงกลาง(อกไก่) แต่ชายคาคต่ำลงคลุมฝาผนังจนแทบมองอะไรไม่เห็น ที่เป็นเช่นนี้เพราะความหนาวบนภูเขา-หุบเขา และช่องเขา ทิศทางลมนั้นทั้งหนาวและทั้งเย็น บางครั้งสับโหมงเข้ายังมองไม่เห็นพระอาทิตย์... บ้านแต่ละหลังจะมีชายคายื่นคลุมบริเวณข้างบ้าน ซึ่งใช้เป็นยั้งเก็บเมล็ดข้าว โดยसानกระพ้อมใหญ่กว้างประมาณ 150 – 180 ซม. ตอนก้นปากสอบเล็กน้อยสูงไม่เกิน 2 เมตร และได้ชายคานั้นใช้เป็นที่ตำข้าว บางหมู่บ้านใช้ยั้งข้าวอยู่นอกชายคาบ้าน , ได้ถุนบ้านใช้เป็นเล้าไก่ และผูกสัตว์เลี้ยงเช่น วัว และบ้านทุกหลังจะมีชานนอกชายคาลดพื้น และต่อจากนั้นจะเป็นชานบ้านระดับเดียวกันกับห้องนอนเป็นสี่เหลี่ยมใหญ่ มีเตาไฟอยู่กลาง เตาไฟในห้องนอนใช้ผิงไฟให้ความอบอุ่นและนอนโดยรอบ เหนือเตาไฟนั้นเป็นแคร่ไม้ไผ่สานเป็นชั้นๆ ไว้เก็บเมล็ดพันธุ์พืช เกลือ เม็ด และอื่นๆ ประตูบ้านมีช่องเดียวและมีกระดองเต่าติดไว้เพื่อกันภูตผีร้าย บริเวณบ้านไม่มีรั้ว ไม่มีอาณาเขต สัตว์เลี้ยงเช่น ไก่ และหมู จะถูกปล่อยให้หากินเอาเอง”⁸⁴

Bernard Moizo กล่าวถึงลักษณะเรือนกะเหรี่ยงว่า เรือนกะเหรี่ยงเป็นเรือนขนาดเล็กและเรียบง่าย ประกอบด้วยห้องใหญ่เพียงห้องเดียว(ขนาดของห้องขึ้นอยู่กับขนาดครอบครัว) เป็นเรือนยกพื้นสูงจากพื้นดิน 1.2 – 1.5 เมตร (4-5 ฟุต) ตั้งอยู่บนเสา 6 ต้น (กะเหรี่ยงจะรู้ว่าไม้ชนิดใดเหมาะกับการงานประเภทใด เช่นใช้ทำโรงศพ, ใช้ทำเสาเรือน, ใช้ทำกระดานปูพื้น หรืออื่นๆ) ได้ถุนเรือนจะเป็นที่สำหรับสัตว์เลี้ยง ได้แก่ คอหมู, เล้าไก่ รวมถึงใช้เป็นที่เก็บพินในช่วงฤดูมรสุม

⁸³ สุจริตลักษณ์ ตีมดุง และ สรินยา คำเมือง, สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงไป, หน้า 9.

⁸⁴ สังคีต จันทนะโพธิ, คนภูเขาชาวกะเหรี่ยง, หน้า 22-24.

บันไดขึ้นเรือนทำจากไม้ไผ่วางพาดจากพื้นดินถึงชานเรือนตัวบันไดกว้าง 0.9-1.2 เมตร ทางด้านซ้ายของชานเรือนจะมีที่เก็บน้ำที่ใช้สำหรับล้างจาน ทำความสะอาดอาหาร พื้นที่ชานจะเป็นพื้นที่เชื่อมต่อกับพื้นระเบียงใต้ชายคากว้าง 1.5-1.8 เมตร (5-6 ฟุต) พื้นปูด้วยฟาก เป็นพื้นที่ที่ผู้หญิงจะมานั่งปั่นฝ้าย และทอผ้า รวมถึงเป็นที่พักผ่อนในเวลากลางวัน

พื้นที่หลักของตัวเรือนแบ่งออกเป็น 2 ส่วนด้วยกันคือ ส่วนที่อยู่นอกห้อง(*thau kho* - "โตโช") และพื้นที่ส่วนใน(*deu*, "เดือะ"- เป็นคำที่ใช้เรียกเรือนด้วยเช่นเดียวกัน) พื้นปูด้วยฟาก ผนังเรือนทำจากไม้ไผ่ที่นำมาถักสานกัน เรือนกะเหรี่ยงไม่มีหน้าต่าง ส่วนหลังคามุงด้วยตับจาก หรือแฝก และคลุมต่ำเกือบถึงระดับพื้นเรือน พื้นที่ภายนอกห้องนี้ใช้สำหรับให้แขกนอน ส่วนพื้นที่ภายในห้องถือว่าเป็นหัวใจของเรือน เป็นที่ที่สมาชิกในครัวเรือนจะใช้เป็นที่อยู่ ที่กิน, ที่หลับนอน และเป็นพื้นที่ที่เกี่ยวกับผีเรือน บริเวณส่วนกลางของห้องมีเตาไฟ(*The hearth*) ขนาดประมาณ 0.6 x 1.2 เมตร(2 x 4 ฟุต) มีลักษณะเป็นกระบะดิน มีเสาไม้ไผ่ตั้งขึ้นทั้ง 4 มุม เพื่อเป็นชั้นเก็บของได้แก่ กระจาด ตะกร้า กระบุง ถาด และเครื่องใช้สำหรับประกอบอาหาร และเมล็ดพันธุ์พืชที่จะใช้ปลูกในปีถัดไป เตาไฟจะจุดไฟไว้ทุกคืน และบางครั้งตลอดทั้งวัน เป็นแหล่งที่ให้แสงสว่างและความอบอุ่นภายในตัวเรือน ควันไฟจากเตาไฟจะลอยทะลุลอดผ่านตัวหลังคาออกนอกตัวเรือน ควันไฟจากเตาจะทำให้เกิดเขม่าแต่ก็สามารถป้องกันแมลงและมอดที่จะกัดกินไม้ไผ่และไม้วัสดุเรือนได้

แม้เตาไฟถือเป็นสิ่งที่เคารพบูชาของชาวกะเหรี่ยงและเป็นพื้นที่ศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของเรือน เกี่ยวข้องกับหญิงที่แต่งงานแล้ว ซึ่งเป็นผู้สร้างมัน(เพราะกะเหรี่ยงนับถือผีตระกูลฝ่ายผู้หญิง เรือนจึงถือเป็นอาณาจักรของหญิงหรือของภรรยาและมีตระกูลของฝ่ายหญิง) ในกระบะดินเตาไฟจะมีก้อนหิน(สามเส้น) ใช้เป็นเตาสำหรับประกอบอาหาร ก้อนหินสามเส้นนี้เชื่อว่ามีพลังที่คอยปกป้องคุ้มครองดูแลรักษาสมาชิกในครัวเรือน มันจะถูกใช้ในการประกอบพิธีกรรมในการรักษาต่างๆ และมีข้อห้ามไม่ควรโยกย้ายหรือถูกแตะต้องโดยบุคคลภายนอก

แขกที่มาเยือนจะไม่สามารถเข้าไปในพื้นที่ภายในห้องได้ถ้าไม่ได้รับเชิญ และจะมีเพียงสมาชิกในครัวเรือนเท่านั้นที่จะนอนในห้องได้ ได้แก่ภรรยา, สามี และเด็กๆบนเสื่อ โดยหันหัวนอนไปทางเตาไฟ และพื้นที่มุมด้านหนึ่งของภายในห้องจะมีจากกันเล็กๆ เป็นสัดส่วนสำหรับหญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน หรือคู่สามีภรรยาที่แต่งงานใหม่ที่ยังไม่ได้ปลูกเรือนแยกออกไป ส่วนชายหนุ่มที่ยังไม่ได้แต่งงานจะนอนอยู่บริเวณพื้นที่นอกห้อง หรือที่ชาน และเรือนแต่ละหลังจะมีขั้วข้างตั้งแยกออกมาต่างหากจากตัวเรือน โดยจะสร้างให้เอียงเยื้องกับตัวเรือนและต่ำลงมา⁸⁵

⁸⁵ Moizo Bernard, "Karen house," *Encyclopedia of vernacular architecture of the world* 2(1998): 1054-

ตัวอย่างเรือนกะเหรี่ยงไป บ้านแม่จ้าง อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน⁸⁶

ลักษณะผังของหมู่บ้าน

ลักษณะและขอบเขตของหมู่บ้าน เป็นแบบรวมกลุ่มกระจายเป็นกระจุก มีแนวเนินเขาซึ่งเป็นป่าโปร่งล้อมอยู่โดยรอบใช้ทำกิจกรรมแบบไร่เลื่อนลอย และทำนาต้ออยู่โดยรอบทั้งทางทิศตะวันตก และ ตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน ส่วนพื้นที่ที่ใช้ทำไร่หรือสวนพืชป่านั้น อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน พื้นที่ภายในหมู่บ้านนอกจากทำสวนครัว ปลูกยาสูบและปลูกไม้ยืนต้นประเภท ขนุน มะม่วงแล้ว บางบ้านก็ปล่อยให้พืชขึ้นรกตามธรรมชาติ แต่ละบ้านหรือครัวเรือนจะมีลานบ้านไว้ใช้แบบอเนกประสงค์ร่วมกัน และใช้เป็นทางสัญจรทางเท้าเชื่อมติดต่อกับครัวเรือนอื่นๆทั้งหมู่บ้าน ไม่นิยมทำรั้วกันอาณาเขตบ้าน นอกจากทำรั้วโปร่งๆด้วยไม้ไผ่ล้อมรอบสวนครัวเพื่อป้องกันมิให้สัตว์เลื้อยเข้าไปขุดคุ้ยพืชให้ได้รับความเสียหาย

ธีรวรรณ สมะพันธุ์ วิเคราะห์ถึงข้อดีของลักษณะภูมิประเทศกับการตั้งถิ่นฐานของบ้านแม่จ้างนี้ 3 ข้อคือ 1: หุบเขาใหญ่ช่วยเป็นกำบังทางธรรมชาติที่จะช่วยป้องกันลมความหนาว และภัยธรรมชาติต่างๆ, 2: การเลือกทำเลที่ตั้งใกล้กับลำธารทำให้มีน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคได้ตลอดทั้งปี และ 3: บริเวณที่ลุ่มในหุบเขา ยังใช้เป็นที่ทำนาต้อ (นาขั้นบันได) ลักษณะการวางเรือนคือสร้างเรือนขวางเนินลาดของภูเขา , โดยส่วนใหญ่จะวางแกนตามแนวทิศเหนือ-ใต้ และหันชานเรือนด้านหน้าเข้าสู่ทางสัญจรทางเท้า ธีรวรรณ สมะพันธุ์ วิเคราะห์ว่า การวางเรือนตามแนวแกนเหนือ - ใต้ ช่วยให้เกิดการระบายอากาศที่ดีเพราะในตัวเรือนมีเตาไฟ ซึ่งจะทำให้เกิดควันไฟขึ้นตลอดเวลา ดังนั้นลมที่พัดผ่านหลังคาจะช่วยในการระบายอากาศได้ และการวางเรือนขวางเนินลาดของภูเขา เพราะฉะนั้นเนินลาดของภูเขาบังคับ ประกอบกับเหตุผลทางด้านโครงสร้างทำให้แข็งแรงและสิ้นเปลืองโครงสร้างน้อย⁸⁷

ภาพที่ 31 แสดงลักษณะภูมิประเทศ บ.แม่จ้าง
แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
(แหล่งที่มา: อรศิริ ปาณินท์, 2543: 59)

ลักษณะรูปทรงเรือน

ลักษณะการวางเรือนตามทิศทางนั้นเรือนกะเหรี่ยงไป บ้านแม่จ้างนี้วางตัวเรือนไปตามความลาดเอียงของภูเขา ส่วนใหญ่จะวางทิศทางของตัวเรือนไปตามแนวเหนือใต้ หันด้านชานเรือนออกสู่ทางสัญจรย่อยในหมู่บ้าน การวางทิศทางของเรือนลักษณะนี้เป็นผลดีต่อทิศทางของการระบายอากาศในบ้าน เพราะปกติลมจะพัดจากทิศใต้ซึ่งเป็นพื้นที่บนเนินผ่านไปยังครัวไฟ ซึ่งสามารถระบายอากาศได้ทางปล่องเล็กๆที่หลังคา รูปลักษณะรูปทรงของเรือนมีดังนี้

⁸⁶ ธีรวรรณ สมะพันธุ์, "เรือนกะเหรี่ยงไป บ้านแม่จ้าง" (สารนิพนธ์ ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2520); อรศิริ ปาณินท์, ปัญญาสร้างสรรค์ในเรือนพื้นถิ่นอุษาคเนย์: กรณีศึกษา ไทย ลาว อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ผ่านที่ว่าง มวล และชีวิต(กรุงเทพฯ: เจ. พี. ไรท์, 2543), หน้า 56-61.

⁸⁷ ธีรวรรณ สมะพันธุ์, เรือนกะเหรี่ยงไป บ้านแม่จ้าง, หน้า 37-44.

1. **หลังคาจั่วทรงสูง ชายคาคลุมต่ำ** หลังคาจั่วทรงสูงคือมีความเอียงลาดชันมาก (ประมาณ 45 องศา) และมีปีกนกโครงร่วมคลุมทั้งด้านหน้าและด้านหลังของเรือน ลักษณะชายคาโดยรอบตัวเรือนเป็นหลังคาที่ทิ้งชายคาคลุมต่ำมากจนไม่แลเห็นฝ่าเรือนจากภายนอก และมีเสาลอยรับชายคาที่คลุมต่ำลงมา ซึ่งการที่มีหลังคาในลักษณะดังกล่าว ก็ด้วยสาเหตุจากสภาพภูมิอากาศที่อยู่ในบริเวณหุบเขา ดินฟ้าอากาศค่อนข้างร้อนและหนาวจัดมาก แดดแรงจัด จึงต้องทำหลังคาคลุมต่ำลงมามาก เพื่อช่วยบรรเทาความร้อน และป้องกันลมหนาว ประกอบกับเนื่องจากเป็นบริเวณที่ฝนตกชุก วัสดุที่ใช้มุงหลังคาเป็นหญ้าคา จึงต้องการความสูงชันขององศามาก เพื่อระบายน้ำฝนได้เร็วป้องกันไม่ให้ฝนรั่ว

2. **เรือนยกพื้นสูงจากดิน** ประมาณ 0.30 - 1.80 เมตร (ได้ทุนของเรือนแต่หลังจะมีความสูงไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับตำแหน่งความลาดเอียงของเนินเขา) การยกพื้นเรือนสูงจากดินก็เพื่อช่วยให้พ้นจากความเฉอะแฉะของดินเมื่อฝนตกเพราะเป็นบริเวณที่มีฝนตกชุก และป้องกันความชื้นที่ระเหยจากดิน และป้องกันน้ำฝนซึ่งไหลผ่านได้ทุนในขณะฝนตก อนึ่งเพื่อป้องกันอันตรายจากสัตว์เลื้อยคลานนานาชนิดและสัตว์ป่า นอกจากนี้การยกพื้นได้ทุนเรือนสูงยังใช้ประโยชน์ในการ เก็บฟืน, ตำข้าว และ เลี้ยงหมูเลี้ยงไก่

3. **ชานกว้าง** ลักษณะของตัวเรือนประกอบด้วยส่วนที่มีหลังคาคลุมและส่วนเปิดโล่งเกือบจะเท่าๆกัน เนื่องจากบริเวณหมู่บ้านมีอากาศหนาว ดังนั้นส่วนที่เปิดโล่งคือ ชาน จึงเป็นส่วนสำคัญ และมักจะใช้ชานในเวลาตอนเช้าของฤดูหนาวนั่งตากแดดเพื่อให้เกิดความอบอุ่น

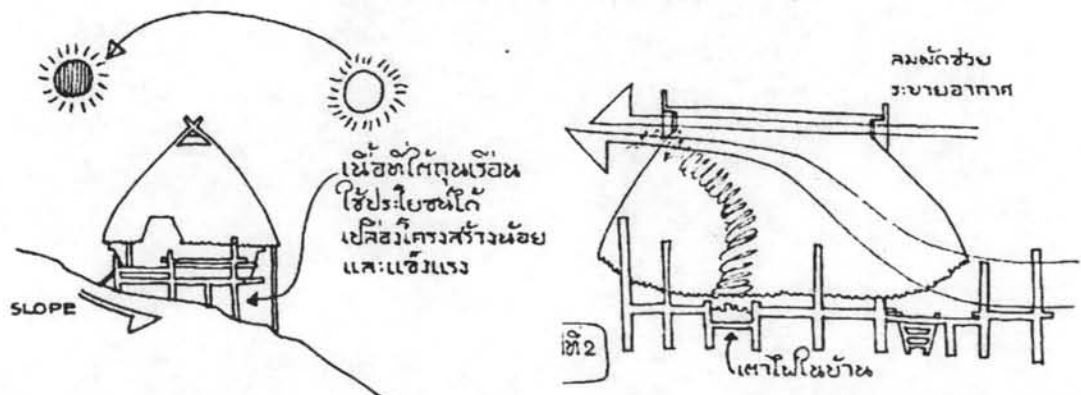
4. องค์ประกอบของเรือน ได้แก่

4.1 ฝาเรือนผายออก ฝาเรือนด้านยาวของตัวเรือนทั้ง 2 ด้าน มีลักษณะเอียงออก

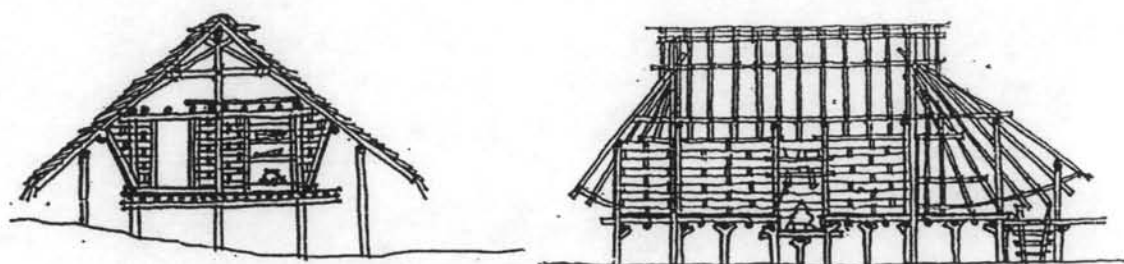
4.2 บันได มีลักษณะข้างบนกว้าง ข้างล่างสอบเข้า เพื่อให้เกิดความมั่นคงแข็งแรง บันไดขึ้นเรือนมี 2 ตำแหน่งคือ

ก. บันไดทางขึ้นหลัก อยู่ด้านหน้าของชานเรือนทางทิศตะวันตก มีชั้นบันไดประมาณ 3 ชั้น เพราะ มีความสูงเหนือพื้นดินประมาณ 0.50 - 0.70 เมตร

ข. บันไดรองจะอยู่ฝั่งตรงข้ามกับบันไดทางขึ้นหลัก แต่อยู่ใต้ชายคาติดกับระเบียง มีชั้นบันไดประมาณ 5 - 7 ชั้น บันไดนี้ใช้สำหรับลงไปตำข้าว เก็บฟืน เก็บผักในสวนครัว และให้อาหารแก่สัตว์เลี้ยง หมู ไก่

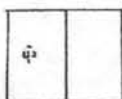
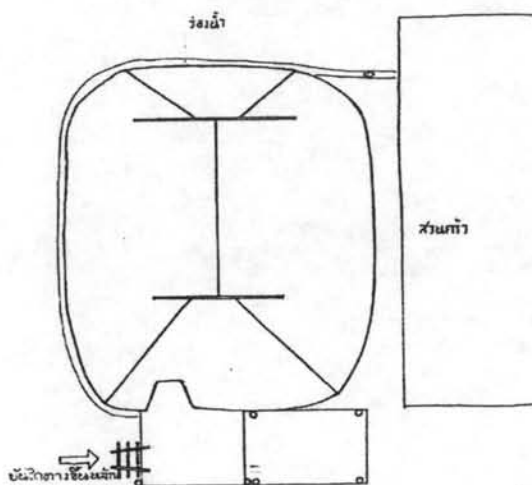

ภาพที่ 32 แสดงลักษณะเรือนและการระบายอากาศในเรือนกะเหรี่ยง บ.แม่จ้าง แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน (แหล่งที่มา: อีรรรณ สมะพันธุ์, 2520)

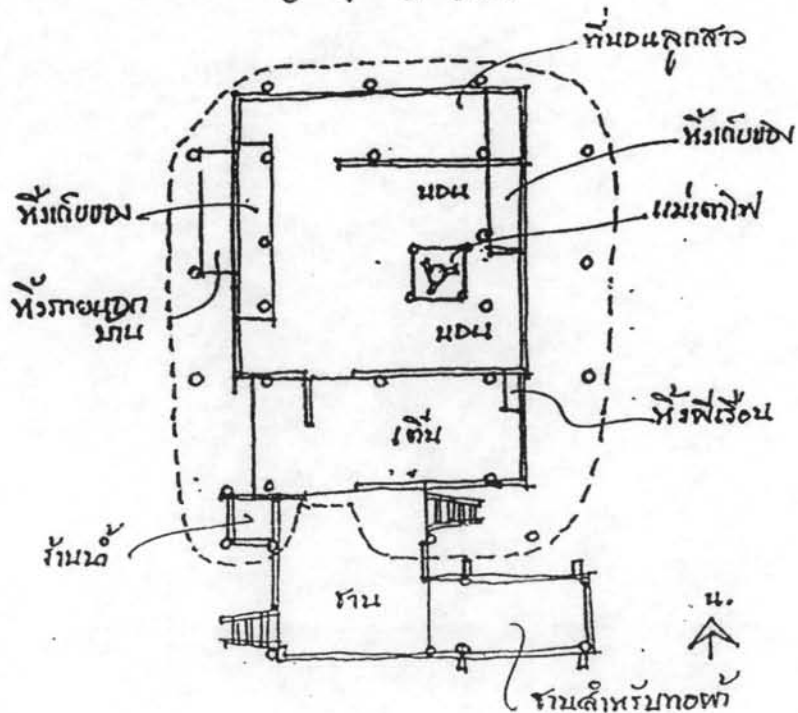
0 1 2 3 ม.

0 1 2 3 ม.

ภาพที่ 33 แสดงรายละเอียด ผังพื้นเรือน ผัง
หลังคา และรูปตัดเรือนกะเหรี่ยง บ.
แม่จ้าง แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
(แหล่งที่มา: อธิวรรณ สมะพันธุ์, 2520; อรศิริ
ปาณินท์, 2543: 59)

0 1 2 3 ม.

ลักษณะพื้นที่ในตัวเรือน

ผังเรือนกะเหรี่ยงโป บ้านแม่จ้าง แม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยทั่วไปจะวางลักษณะแบบเดียวกัน ทั้งหมดบ้าน หันหน้าเรือนด้านชานออกสู่ทางเดิน ผังของเรือนประกอบด้วยส่วนต่างๆดังนี้

- ก. พื้นที่ใช้สอยที่มีหลังคาคลุม
- ข. พื้นที่ใช้สอยที่ไม่มีหลังคาคลุม

ก. พื้นที่ใช้สอยที่มีหลังคาคลุม หรือส่วนที่อยู่ใต้ชายคา ประกอบด้วย

ห้องนอน ใช้เป็นห้องนอนประสงค์ จะอยู่ทางทิศเหนือหรือใต้ก็ได้ไม่แน่นอน แล้วแต่ตัวเรือนจะหันหน้าสู่ทางสัญจรทิศใด จะมีฝาห้องนอนสูงที่บนโครงสร้างหลังคาทั้ง 3 ด้าน ส่วนฝาเรือนด้านหน้า จะมีความสูงแคชื่อ และมีช่องประตูสำหรับเข้าออก ภายในบริเวณห้องได้จัดแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนต่างๆได้แก่ บริเวณเตาไฟจะอยู่ใกล้ชิดกับฝาเรือนด้านทิศตะวันออก ด้านหน้าของเตาไฟในบริเวณโถงประตูห้องใช้เป็นที่พักประกอบอาหาร ส่วนด้านข้างของเตาไฟทั้ง 2 ด้านใช้เป็นที่พักสำหรับนอนโดยหันศีรษะไปทางทิศตะวันออก ส่วนท้ายสุดของเรือนเป็นส่วนที่กั้นฝาเฉพาะส่วน ใช้เป็นที่นอนของลูกสาว และเรือนกะเหรี่ยงนิยมสร้างชั้นหรือห้องวางบริเวณส่วนบนของผนังส่วนที่ผายออก

ระเบียง คือพื้นที่ที่อยู่ต่อเนื่องกับชานหน้า แต่มีหลังคาคลุม(หรืออยู่ระหว่างห้องนอนกับชานหน้าบ้าน) เป็นบริเวณกึ่งเปิดโล่ง มีฝาเรือนเพียงด้านทิศตะวันออกและด้านทิศใต้เพียงบางส่วน ฝาเรือนด้านทิศตะวันออกติดกับฝาห้องภายในเป็นที่ตั้งของหิ้งผีเรือน บริเวณนี้จะใช้งานนอกประสงค์รวมทั้งเป็นที่นอนของลูกชายของบ้านและผู้มาเยือนด้วย เนื่องจากปีกนกที่คลุมต่ำมากทำให้ต้องเจาะเว้าชายคาปีกนกบางส่วนเพื่อเป็นช่องทางเข้าในเรือน จึงเป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งของเรือนกะเหรี่ยงที่บ้านแม่จ้าง

ข. พื้นที่ใช้สอยที่ไม่มีหลังคาคลุม หรืออยู่ภายนอกชายคา

ชานเรือน หรือชานหน้าบ้าน เนื่องจากตัวเรือนวางแนวยาวไปทางทิศเหนือใต้ ชานหน้าบ้านจะเป็นชานที่อยู่ทางทิศใต้ ซึ่งรับแดดทั้งวันและเป็นชานเปิดโล่ง บันไดหลักของบ้านขึ้นทางปลายสุดของชานหน้าบ้าน ซึ่งเป็นชานรูปทรงสี่เหลี่ยมต่อกันสองช่วง คือชานหน้าบ้านและชานเล็กสำหรับทอผ้า ถัดจากบันไดหน้าบ้านซึ่งอยู่ริมชานด้านใต้สุด เป็นร้านน้ำเล็กๆซึ่งวางหมอน้ำดื่ม พร้อมกระบวยไว้รับรองแขก ตรงข้ามกับร้านน้ำทางด้านทิศตะวันออกติดกับชานภายใต้หลังคา เป็นบันไดขึ้นเรือนอีกบันไดหนึ่งซึ่งอยู่ใต้ชายคา ชานใช้เป็นที่พักผ้า ตากผลผลิตทางเกษตรกรรม เช่น ไบยา พัก น้ำเต้า และใช้เป็นที่พักผ้า หั่นไบยา ทำหัตถกรรมในครัวเรือน ตลอดจนใช้เป็นที่พักประทานอาหารในเวลาเช้าและเย็น และใช้เป็นที่พักต้อนรับหนุ่มๆที่มาเที่ยว และพูดคุยเพื่อเกี่ยวสาวขณะทอผ้า นอกจากนี้ชานยังเป็นส่วนที่ใช้จัดงานมงคลต่างๆ เช่นงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ เลี้ยงผีเรือน เป็นต้น และที่บริเวณใกล้ชานนี้จะมีร้านน้ำที่ยกสูงและยื่นออกจากพื้นชานเรือน ลักษณะของร้านน้ำจะมีอยู่ 2 ลักษณะคือ อยู่ใต้ชายคา และอยู่นอกชายคา

อรศิริ ปาณินท์กล่าวถึงลักษณะเรือนกะเหรี่ยงที่ บ.แม่จ้างในความเกี่ยวข้องกับภูมิอากาศว่า

"เรือนกะเหรี่ยงไม่มีการเจาะหน้าต่าง เพราะส่วนใหญ่อากาศหนาว หากต้องการระบายอากาศเล็กๆ น้อยๆ สามารถใช้ความโปร่งของฝาขัดแตะและการระบายอากาศตอนบนตามช่องของโครงสร้างและยอดจั่วได้ ทำให้ไม่อับ"⁸⁸

สรุปลักษณะเรือนกะเหรี่ยงไปจากวรรณกรรมเรือนตัวอย่าง บ.แม่จ้าง จ.แม่ฮ่องสอน ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณที่มีลักษณะภูมิประเทศที่เป็นเนินเขา เรือนส่วนใหญ่ตั้งวางขวางแนวลาดเอียงของเนินเขา หันด้านจั่วไปตามแนวทิศเหนือ-ใต้ และหันหน้าเรือนออกสู่ทางสัญจร ลักษณะรูปทรงของตัวเรือนเป็นเรือนยกพื้นสูงจากดิน และมีหลังคาทรงจั่วคลุมต่ำมุงด้วยหญ้าคา มีช่องระบายอากาศใต้ยอดจั่ว โครงสร้างเป็นเรือนเครื่องผูกทำด้วยไม้ไผ่ ฝาไม้ไผ่ขัดแตะ พื้นไม้ฟาก ลักษณะพื้นที่ภายในตัวเรือนแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ พื้นที่ใต้หลังคาคลุมประกอบด้วยห้องใหญ่ 1 ห้อง และส่วนระเบียงใต้หลังคา พื้นที่ภายในห้องมีเตาไฟตั้งอยู่บริเวณกลางห้องและปูเสื่อนอนขนานเตาไฟ โดยหันหัวนอนไปทางทิศตะวันออก ด้านหลังของพื้นที่ภายในห้องมีฉากกันเป็นพื้นที่เฉพาะสำหรับเก็บของและเป็นที่นั่งนอนของหญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน ส่วนพื้นที่ที่ไม่มีหลังคาคลุมประกอบด้วย ชานแดด และร้านน้ำ

4.1.2 เรือนกะเหรี่ยงจากภาคสนาม จังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์

เนื้อหาในส่วนงานค้นคว้าลักษณะเรือนกะเหรี่ยงจากการลงสำรวจภาคสนามจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ มีสาระสำคัญ 2 เรื่องด้วยกันดังนี้

1. หลักเกณฑ์ในการเลือกเรือนตัวอย่าง
2. เรือนกะเหรี่ยงในจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ โดยนำเสนอลักษณะทางกายภาพของเรือนจากการสำรวจจริงวัด เก็บข้อมูลบันทึกเป็นภาพร่างลายเส้นรายละเอียดผังพื้นเรือน และองค์ประกอบ พร้อมประกอบด้วยภาพถ่ายแสดงกายภาพและบรรยากาศ

1. หลักเกณฑ์ในการเลือกเรือนตัวอย่าง

กรอบในการลงสำรวจภาคสนามในจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ในเบื้องต้นงานวิจัยนี้อาศัยข้อมูลจากวรรณกรรม "ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง 20 จังหวัดในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2540" โดยกองส่งเสริมชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม(2541) ที่ระบุพื้นที่ทั้งในระดับ จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน และข้อมูลจำนวนประชากรชาวกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ ซึ่งจากข้อมูลวรรณกรรมระบุว่าในพื้นที่ศึกษา 3 จังหวัดมีชุมชนหรือกลุ่มบ้านกะเหรี่ยงกระจายอยู่ตามที่ราบเชิงเขา และหุบเขา ใน 7 อำเภอ 13 ตำบลด้วยกัน โดยผู้วิจัยคัดเลือกเรือนตัวอย่าง และอาศัยเกณฑ์ในความเหมาะสมจากการลงสำรวจภาคสนามในเบื้องต้นได้ดังนี้

⁸⁸ อรศิริ ปาณินท์, ปัญญาสร้างสรรค์ในเรือนพื้นถิ่นอุษาคเนย์: กรณีศึกษา ไทย ลาว อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ผ่านที่ว่าง มวล และชีวิต, หน้า 61.

- (ก) เป็นเรือนที่ขึ้นมาจากชาวกะเหรี่ยงในท้องถิ่นสำรวจเอง ที่กล่าวถึงเป็นลักษณะเรือนที่ยังคงมีความคล้ายคลึงกับลักษณะเรือนกะเหรี่ยงแบบดั้งเดิมมากที่สุด(หรือเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมน้อยที่สุด) ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งเรือนไม้จริง หรือเรือนเครื่องผูกที่ทำด้วยไม้ไผ่ อีกทั้งยังเป็นเรือนที่ยังให้อยู่อาศัยเป็นหลักในปัจจุบัน
- (ข) ปัจจัยอื่นที่ชี้ให้เห็นคุณค่า ความสำคัญในความเป็นลักษณะเรือนกะเหรี่ยงแบบดั้งเดิม เช่น ปัจจัยเรื่องอายุของเรือน, เจตนาของเจ้าของเรือนที่สร้างขึ้นตามลักษณะแบบดั้งเดิม เพื่อต้องการอนุรักษ์ไว้เป็นแบบอย่าง เป็นต้น
- (ค) ลักษณะเรือนห้องตรงกับคำสัมภาษณ์จากชาวกะเหรี่ยงในหลายพื้นที่ใน 3 จังหวัด ที่กล่าวถึงเรือนกะเหรี่ยงแบบดั้งเดิมในจินตภาพของชาวกะเหรี่ยงแต่ละคน อีกทั้งตรงกันกับลักษณะเรือนกะเหรี่ยงจำลองแบบดั้งเดิมที่ผู้ศึกษาเก็บรวบรวมและบันทึกไว้ ได้แก่

เรือนจำลอง ก. หมู่ 1 บ้านคา ต. บ้านคา กิ่ง อ.บ้านคา จ. ราชบุรี

เรือนจำลอง ข. หมู่ 1 บ.โป่งกระทิงบน ต. บ้านบึง กิ่ง อ.บ้านคา จ. ราชบุรี

เรือนจำลอง ค. โรงเรียนหนองหญ้าปล้องวิทยา อ. หนองหญ้าปล้อง จ. เพชรบุรี

จากการลงสำรวจภาคสนามและเก็บรวบรวมเรือนกะเหรี่ยงในลักษณะแบบดั้งเดิมจากการบอกเล่าและแนะนำของชาวกะเหรี่ยงในแต่ละชุมชน ได้เรือนตัวอย่างมาทั้งหมด 12 หลัง (ดูภาพที่ 34) โดยทำการวิเคราะห์และประมวลเรือนทั้งหมด พบว่ามีเรือนตัวอย่างจำนวน 6 หลัง ที่มีลักษณะรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน และตรงกับลักษณะเรือนกะเหรี่ยงจำลอง(ก, ข, ค) ทั้ง 3 หลังข้างต้น อีกทั้งห้องตรงกับคำสัมภาษณ์จากชาวกะเหรี่ยงในหลายพื้นที่ใน 3 จังหวัด ที่กล่าวถึงเรือนกะเหรี่ยงแบบดั้งเดิมในจินตภาพของชาวกะเหรี่ยงแต่ละคน ดังนั้นลักษณะรูปแบบเรือนกะเหรี่ยงแบบดั้งเดิมที่เห็นห้องตรงกันของข้อมูลคือ "ลักษณะเรือนกะเหรี่ยงแบบแผนนิยม" ที่ชาวกะเหรี่ยงยึดถือปฏิบัติกันจนเป็นวัฒนธรรมประเพณีในการสร้างที่สืบเนื่องกันมาและเป็นความหมายเดียวกันกับเรือนกะเหรี่ยงแบบดั้งเดิมในจินตภาพของชาวกะเหรี่ยงทุกๆไปในแถบจังหวัดราชบุรี เพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ เรือนกะเหรี่ยงตัวอย่างที่ตรงกับลักษณะแบบแผนนิยม จากการลงสำรวจมีจำนวน 6 หลัง ได้แก่

เรือนที่ 1 เรือนของนายถนอม จิตพล

56 หมู่ 2 บ.ห้วยเกษม ต. ยางน้ำกัลลัดเหนือ อ. หนองหญ้าปล้อง จ. เพชรบุรี

เรือนที่ 2 เรือนของนายแดง ดาวตรง

10 หมู่ 1 บ.สองพี่น้อง ต. สองพี่น้อง อ. แก่งกระจาน จ. เพชรบุรี

เรือนที่ 3 เรือนของนายแบน เย้เชิด

202 หมู่ 1 บ.บ้านป่อ ต. สวนผึ้ง อ. สวนผึ้ง จ. ราชบุรี

เรือนที่ 4 เรือนของนางจิดัง คังทุ

101 หมู่ 5 บ.ห้วยแห้ง ต. ตะนาวศรี อ. สวนผึ้ง จ. ราชบุรี

เรือนที่ 5 เรือนของนายกวาง อยู่สูง

4 หมู่ 2 บ.โป่งวิเชียร ต. ยางน้ำกัลลัดใต้ อ. หนองหญ้าปล้อง จ. เพชรบุรี

เรือนที่ 6 เรือนของนางดอกไม้ คนบุญ (กำนันตำบลยางน้ำกัลลัดใต้)

6 หมู่ 1 บ.ยางน้ำกัลลัดใต้ ต. ยางน้ำกัลลัดใต้ อ. หนองหญ้าปล้อง จ. เพชรบุรี

เรือนลักษณะแบบแผนนิยมในวิทยานิพนธ์นี้จะกล่าวถึงเรือนตัวอย่างเรือนที่ 1 - 4 และจะกล่าวถึงเรือนตัวอย่างที่ 5 - 6 ไว้ในภาคผนวก ข. เนื่องด้วย

เรือนแบบแผนนิยมในตัวอย่างเรือนที่ 5 (เรือนของนายกวาง อยู่สูง) เป็นเรือนที่สร้างปรับปรุงจากเดิมที่เป็นกระต๊อบสำหรับเฝ้านา จึงมีลักษณะเรือนที่สร้างอย่างง่าย⁸⁹ แต่ก็ยังแสดงถึงลักษณะรูปทรง และพื้นที่ใช้สอยภายในตามแบบดั้งเดิมอยู่

เรือนแบบแผนนิยมในตัวอย่างเรือนที่ 6 (เรือนของกำนันดอกไม้ คนบุญ) เป็นเรือนกะเหรี่ยงตามลักษณะแบบดั้งเดิม แต่ไม่ได้ใช้อยู่อาศัย เป็นเพียงเรือนที่สร้างจำลองขึ้นในบริเวณบ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมกะเหรี่ยงของบ้านย่างน้ำกัลได้ ตำบลยางน้ำกัลได้ จังหวัดเพชรบุรี

ในส่วนของเรือนตัวอย่างที่ 7 - 12 ผู้ศึกษาแสดงไว้ในส่วนของภาคผนวก ค. ด้วยเหตุผลดังนี้

1. เรือนตัวอย่างที่ 7 - 12 เป็นเรือนที่ไม่ตรงตามลักษณะแบบแผนนิยม แต่ผู้วิจัยเห็นประโยชน์ที่แสดงถึงความหลากหลายของลักษณะเรือนกะเหรี่ยง ทั้งที่ตรงตามลักษณะแบบดั้งเดิมอย่างชัดเจน และทั้งที่ไม่ตรงตามแบบแผนนิยมแต่ยังมีลักษณะของพื้นที่ และคำเรียกอย่างเดิมไว้
2. การเก็บสำรวจรงวัด และบันทึกเรือนกะเหรี่ยงทั้ง 12 เรือน ไว้ในวิทยานิพนธ์นี้ ทำให้เห็นจำนวนเรือนกะเหรี่ยงที่มากพอ ที่แสดงหลักฐานอ้างอิงที่ผู้วิจัยจำแนกประเภทเรือนออกเป็นเรือนกะเหรี่ยงในลักษณะแบบแผนนิยมและเรือนที่ไม่ได้ตรงตามลักษณะแบบแผนนิยม

2. เรือนกะเหรี่ยงในจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์

เนื่องจากกะเหรี่ยงไป ท้องถิ่นจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ มีคำศัพท์ที่ใช้เรียกพื้นที่ และองค์ประกอบของเรือนต่างจากคำศัพท์ในภาษาไทยภาคกลางทั่วไป ผู้วิจัยจึงคัดคำศัพท์ทางสถาปัตยกรรมในภาษากะเหรี่ยงไปท้องถิ่นราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ไว้เพื่อรู้ความหมายเป็นพื้นฐานก่อนนำเสนอเนื้อหาหลักของเรือนกะเหรี่ยง ดังนี้

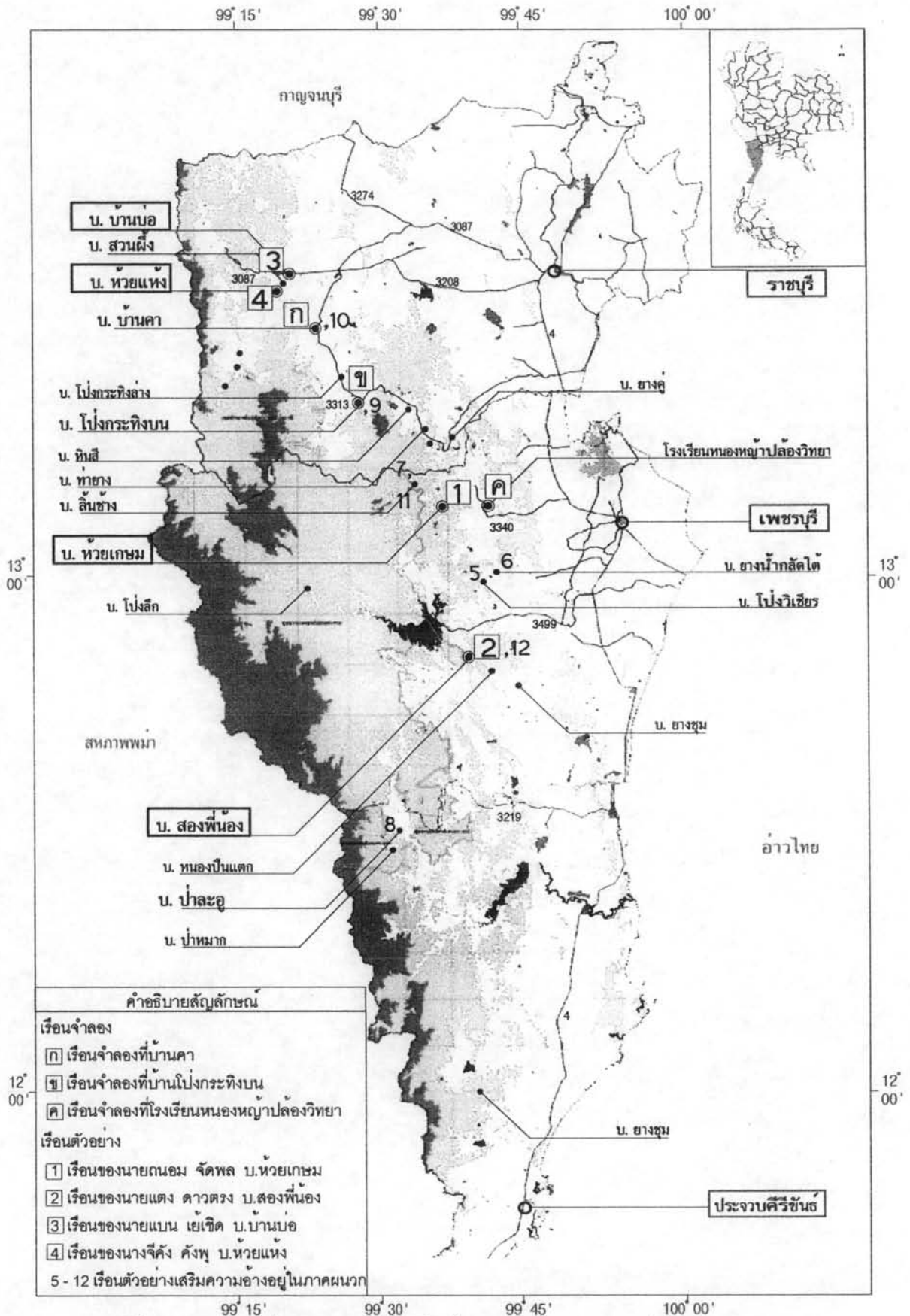
ศัพท์สถาปัตยกรรมในภาษากะเหรี่ยงไป - ไทยภาคกลาง		
ลำดับ	ภาษากะเหรี่ยงไป ถิ่นราชบุรี เพชรบุรี และประจวบฯ	ภาษาไทยภาคกลาง
1	ลั้งคุ	สถานที่(Place) ทั้งที่เป็นพื้นที่ และที่ดิน
2	ตะวัง	บ้าน หรือ หมู่บ้าน
3	เล้ย	เรือน
4	ดกเพิง	ห้องเรือน, พื้นที่ที่มีฝาปิดล้อมโดยรอบ
5	ซิเชิง	โถง หรือระเบียง พื้นที่โล่งใต้หลังคา ในอีกความหมายถึงก็หมายถึงฝ่น หรือฤดูฝนก็เรียก ซิเชิงค่า

⁸⁹ สัมภาษณ์ นายกวาง อยู่สูง อายุ 80 ปี, ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านโปงวิเชียร จ.เพชรบุรี, 2 สิงหาคม 2549.

ศัพท์สถาปัตยกรรมในภาษากะเหรี่ยงโป – ไทยภาคกลาง		
ลำดับ	ภาษากะเหรี่ยงโป ถิ่นราชบุรี เพชรบุรี และประจวบฯ	ภาษาไทยภาคกลาง
6	บั้งเพิง	พื้นที่รับแขกสูงจากระดับพื้นซีเซิงราว 1 ศอก
7	ซอง*	พื้นที่ยกสูงกว่าซีเซิงไม่มากนัก แต่ต่ำกว่า บั้งเพิง
8	ชะเบียง*	พื้นที่เรือนในระดับต่ำกว่าซีเซิง
9	ชลาอั้งฟองอั้งหมี,ชลาอั้งพอหมี	ครัว (หมี แปลว่า ข้าวที่หุงสุกแล้ว)
10	บั้งลั้งคุด	ชาน หรือที่ตากข้าวเปลือก(บั้ง แปลว่า ข้าวเปลือก)
11	เลี้ยคุดละ	ใต้ถุนเรือน
12	เลี้ยลา หรือ เลี้ยเพิง	พื้นเรือน
13	ฟั้งดาน้อง	ผนังเรือน
14	เยี้ยคุดละ	หลังคา
15	เหอ้อฮ้อซ้อล้ง	ส้วม หรือที่ซี้
16	อั้งลั้งตะกุก	ที่ตากกล้วย (ตะกุก แปลว่า กล้วย)
17	ไปเตอะร่าง	ประตู
18	คั้ง	บันได
19	ชาคู	ที่เก็บของระดับฝ้าเพดาน
20	ฉกคุด (ฉกคู้)	ชั้นวางของหม้อข้าว กับข้าวที่ยื่นออกมาจากผนังเรือน
21	หมี	ข้าวที่หุงสุกแล้ว
22	บั้ง	ข้าวเปลือก
23	ฟั้ง, บั้งฟั้ง	ยุงข้าว
24	กะพ้อม	กะพ้อม หรือ พ้อม ก็เรียก*

- หมายเหตุ – 1. *คำว่า "ซอง" และ "ชะเบียง" คำสองคำนี้ผู้วิจัยได้จากการ สัมภาษณ์นายหอม ดังแสง บ.ลันช้าง อ.หนองหญ้าปล้อง จ.เพชรบุรี แต่กลับพบว่าชาวกะเหรี่ยงโปในห้องถิ่นบางคนกลับไม่คุ้นเคย รู้จักและบางคนจำได้ว่ามีคำนี้เคยใช้แต่ไม่แน่ใจในการอธิบาย จึงละที่จะใช้คำสองคำนี้ เพราะยังคลุมเครือไม่แน่ชัดในเรื่องความหมายและออกนอกเหนือความรู้ของผู้วิจัยอีกทั้งยากต่อการสืบค้นในช่วงเวลาที่จำกัด
2. คำศัพท์ในภาษากะเหรี่ยงโปที่ผู้วิจัยใช้ข้างต้น เป็นคำที่เขียนสะกดตามสำเนียงด้วยพยัญชนะอักษรในภาษาไทย จึงอาจมีผิดเพี้ยนไปอยู่บ้างกับสำเนียงที่ใช้อยู่จริง แต่ก็ไม่ถึงกับเพี้ยนมากจนสับสนเสียเลยได้

* กระพ้อม หรือ พ้อม ก็เรียก คือ ภาชนะสานด้วยไม้ไผ่ ยาวด้วยดินมีขนาดใหญ่ รูปคล้ายกระชังขนาดใหญ่ ใช้บรรจุข้าวเปลือก มีขนาดส่วนสัดโดยประมาณ สูง 1.20 เมตร กว้าง 1.20 เมตร มักตั้งไว้ในเพิงยกแคร่ติดกับตัวเรือน หรือปลูกเป็นยั้งแยกไว้ต่างหากจากตัวเรือน (โชติ กัลยาณมิตร, 2548: 36)

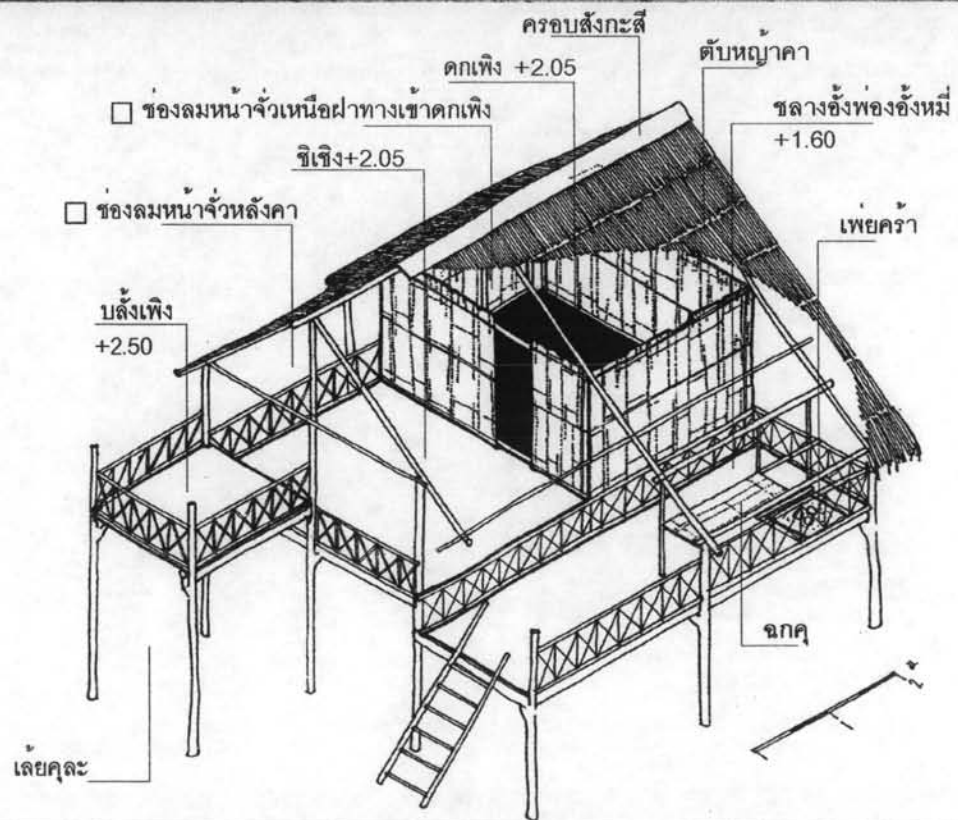

ภาพที่ 34 แสดงตำแหน่งเรือนกะเหรี่ยงตัวอย่างทั้ง 12 เรือน และเรือนกะเหรี่ยงจำลอง ก, ข และ ค

บ้านคา ต. บ้านคา กิ่งอ. บ้านคา จ.ราชบุรี

เรือน

ก

ภาพที่ 35 แสดงภาพถ่ายรูปทรงเรือน และรายละเอียดเรือนจำลอง ก.

คำอธิบายเรือนจำลองแบบดั้งเดิม เรือน ก. (บ. บ้านคา จ. ราชบุรี)

ลักษณะเรือน เป็นเรือนเครื่องผูกโดยใช้ไม้ไผ่เป็นวัสดุหลัก ส่วนไม้จริงใช้ในส่วนที่เป็นเสาเรือนและคานรับพื้น, พื้นเรือนปูด้วยฟาก รวมทั้งใช้กรุเป็นฝาหรือที่เรียกว่า "ฝาเรือ" และ ส่วนวัสดุหลังคา มุงด้วยตับหญ้าคา และใช้สังกะสีเป็นครอบจั่วหลังคา

ขนาดของตัวเรือน ด้านหน้าเรือนมีขนาด 3 ห้อง ขนาดห้องหรือช่วงเสาประมาณ 3 ศอกส่วนด้านข้างของเรือนมีขนาด 2 ห้อง ห้องละ 5 ศอกโดยประมาณ

ลักษณะรูปทรง เป็นเรือนหลังคาจั่วทรงสูง ชายคาด้านข้างเรือนด้านหนึ่งยื่นยาวออกมาเป็นเพิงมีเสารับไว้สำหรับวางยุ้งข้าว(บั้งพั้ง) พื้นเรือนยกสูงจากพื้นดินราว 4 ศอก เกิดเป็นพื้นที่ใต้ถุนเรือน ในภาษากะเหรี่ยงเรียกว่า *เสี้ยคุละ*

ลักษณะพื้นที่ภายในตัวเรือน ประกอบด้วย พื้นที่หลัก 2 ส่วนคือ

1. พื้นที่ใต้หลังคาคลุม

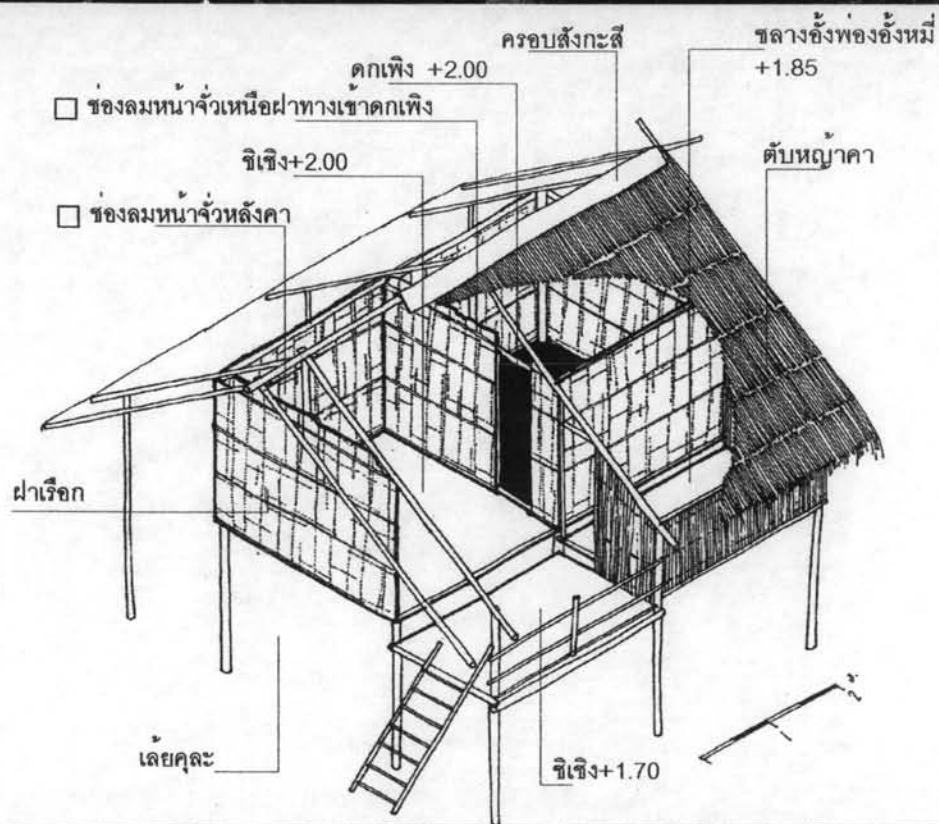
1. ห้องเรือน(*ดกเหิง*) มีฝาทำจากฟากกันปิดล้อมทั้ง 4 ด้าน ไม่มีหน้าต่าง มีเฉพาะประตูทางเข้า-ออก ภายในตัวห้อง พื้นที่นี้ในภาษากะเหรี่ยงเรียกว่า *ดกเหิง* ใช้สำหรับเป็นห้องนอนของเจ้าของเรือนและเอนกประสงค์
2. โถง(*ชิวเซิง*) ถือเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของตัวเรือน ใช้เป็นที่กิจกรรมเอนกประสงค์และพักผ่อนในเวลากลางวัน รวมถึงเป็นที่นอนสำหรับแขกที่มาเยือน
3. *บั้งพั้ง* คือพื้นที่ที่ติดอยู่กับชิวเซิง แต่ยกพื้นสูงกว่าประมาณ 1 ศอก ใช้เป็นที่รับแขกเอนกประสงค์
4. *ครัว(ชลาอั้งพองอั้งหมี่)* เป็นห้องที่อยู่ถัดเข้าไปจากพื้นที่นอกชายคา(*บั้งลั้งคุ*) และทางขึ้นลงเรือน ภายในห้องครัวไม่มีฝากัน และประกอบด้วย เตาไฟ ลักษณะเป็นกระบะดินแบบดั้งเดิม(*เพยควัว*) รวมถึงมีชั้นวางของที่ยื่นจากผนัง (*ฉกคุ*)
5. *ยุ้งข้าว(บั้งพั้ง)* อยู่ภายใต้เพิงพั้งที่มีลักษณะเป็นชายคายื่นยาวออกมาคลุม 1 ช่วงเสา โดยบั้งพั้งยกพื้นสูงพ้นผิวดินขึ้นมาราว 2 ศอก

2. **พื้นที่ที่ไม่มีหลังคาคลุม** หรือพื้นที่นอกชายคา เป็นพื้นที่แดดส่องและฝนสาดโดนโดยตรง ติดกับพื้นที่ทำครัว ไว้สำหรับตากข้าวเปลือก พื้นที่นี้ภาษากะเหรี่ยงเรียกว่า *บั้งลั้งคุ*

บ. โป่งกระทิงบน ต. บ้านบึง กิ่ง อ. บ้านคา จ.ราชบุรี

เรือน

๓

ภาพที่ 36 แสดงภาพถ่ายรูปทรงเรือน และรายละเอียดเรือนจำลอง ข.

คำอธิบายเรือนจำลองแบบดั้งเดิม เรือน ข. (บ. โป่งกระทิงบน จ. ราชบุรี)

ลักษณะเรือน เป็นเรือนเครื่องผูกโดยใช้ไม้ไผ่เป็นวัสดุหลัก ส่วนไม้จริงใช้ในส่วนที่เป็นเสาเรือนตั้งอยู่บนเสาตอม่อที่เป็นปูนสูงพ้นจากพื้นดินประมาณ 0.30 เมตร ใช้ฟากกรูเป็นฝา และพื้นเรือน ส่วนวัสดุหลังคามุงด้วยตับหญ้าคา และใช้สังกะสีเป็นกรอบจั่วหลังคา

ขนาดของตัวเรือน ด้านหน้าเรือนมีขนาด 3 ห้อง ขนาดห้องหรือช่องเสาประมาณ 5 คอก และ 3 คอก ส่วนด้านข้างของเรือนมีขนาด 2 ห้อง ห้องละ 5 คอก โดยประมาณ

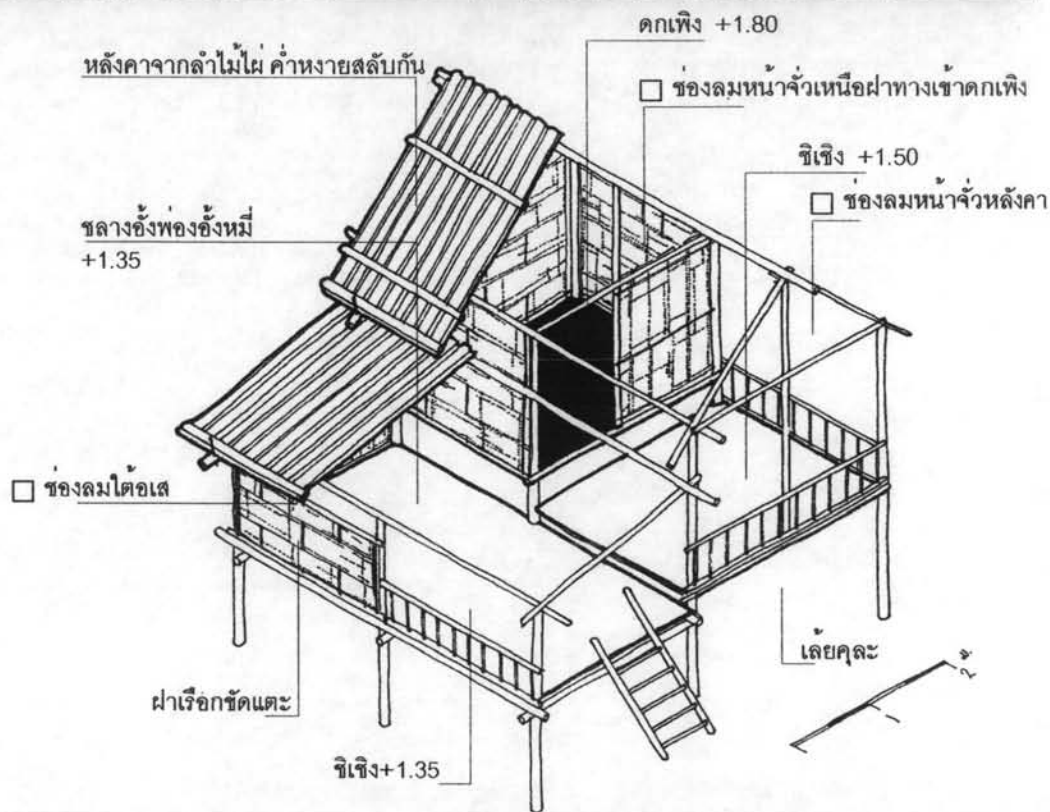
ลักษณะรูปทรง เป็นเรือนหลังคาจั่วทรงสูง ชายคาด้านข้างเรือนด้านหนึ่งยื่นยาวออกมาเป็นเพิงมีเสารับ ยกพื้นเรือนในส่วนของ ซิเซิงสูงจากพื้นดินราว 4 คอก

ลักษณะพื้นที่ภายในตัวเรือน เป็นพื้นที่ที่อยู่ใต้ชายคาคลุมทั้งหมดประกอบด้วย 3 ส่วนหลักคือ

1. ห้องเรือน(ตงเพิง) มีฝาทำจากฟากกั้นปิดล้อมทั้ง 4 ด้าน ไม่มีหน้าต่าง มีเฉพาะประตูทางเข้า-ออก ภายในตัวห้อง ใช้สำหรับเป็นห้องนอนของเจ้าของเรือน
2. โถง(ซิเซิง) ถือเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของตัวเรือน มี 2 ระดับคือ ซิเซิงที่อยู่หน้าตงเพิงจะมีระดับที่สูงกว่าซิเซิงบริเวณทางขึ้นลงบันได ราว 1 คอกหรือน้อยกว่า(0.30 เมตร) ใช้เป็นที่กิจกรรมเอนกประสงค์และพักผ่อน รวมถึงเป็นที่นอนสำหรับแขกที่มาเยือน
3. ครัว(ชลาอั้งฟองอั้งหมี่) เป็นห้องที่อยู่ถัดไปจากซิเซิงบริเวณบันไดขึ้นลง ฝาท้องครัวเป็นฝาไม้รวกขัดแตะ

องค์ประกอบเรือน

- ฝาเรือก ของตัวเรือนกรูเพียงเสมอหลังอเสที่สูงจากพื้นเรือนราว 4 คอก จึงเกิดมีพื้นที่โล่ง ลมทะลุผ่านบริเวณหน้าจั่วใต้หลังคา และมีชายคาหน้าจั่วยื่นยาวออกมาประมาณ 0.80 เมตร เพื่อป้องกันแสงแดด และฝนสาดเข้า
- บันได(คั่ง) ทำจากลำไม้ไผ่ มีชั้นบันไดลูกนอน 7 ชั้น และแม่บันไดด้านหนึ่งจะมีลักษณะยาวกว่าอีกด้านหนึ่ง

ภาพที่ 37 แสดงภาพถ่ายรูปทรงเรือน และรายละเอียดเรือนจำลอง ค.

คำอธิบายเรือจาลองแบบดั้งเดิม เรือ ก. (โรงเรียนหนองหญ้าปล้องวิทยา จ. เพชรบุรี)

ลักษณะเรือ เป็นเรือเครื่องผูกโดยใช้ไม้ไผ่เป็นวัสดุหลัก ส่วนไม้จริงใช้ในส่วนที่เป็นเสาเรือและคานรับพื้นเช่นเดียวกับเรือ ก และ ข, พื้นเรือปูด้วยฟาก และฝาเรือเป็นฝาเรือ และ ส่วนวัสดุหลังคามุงด้วยลำไม้ไผ่ผ่าครึ่งวางหงายและคว่ำสลับกัน คล้ายลักษณะกระเบื้องลอนคู่ในปัจจุบัน

ขนาดของตัวเรือ ด้านหน้าและด้านข้างมีขนาดด้าน 2 ห้องเท่ากัน ซึ่งแต่ละห้องจะมีช่วงเสากว้างประมาณ 4 - 5 คอก

ลักษณะรูปทรง เป็นเรือหลังคาจั่วทรงสูง มีก้นสาคกลมต่ำลงมาด้านหนึ่ง และเป็นเรือยกพื้นสูงจากประมาณ 3 คอก เกิดเป็นพื้นที่ใต้ถุนเรือ (เสี้ยคุละ) ที่ไม่สูงมากนัก

ลักษณะพื้นที่ภายในตัวเรือ เป็นพื้นที่ที่อยู่ใต้ชายคาคกลมทั้งหมดประกอบด้วย 3 ส่วนหลักคือ

1. ห้องเรือ (คกเพิง) มีฝาทำจากฟาก หรือลักษณะเป็นฝาเรือกขัดแตะ กั้นปิดล้อมทั้ง 4 ด้าน ไม่มีหน้าต่าง มีเฉพาะประตูทางเข้า-ออกภายในตัวห้อง ใช้สำหรับเป็นห้องนอนของเจ้าของเรือ
2. โถง (ชิ่ง) ซึ่งถือเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของตัวเรือ มี 2 ระดับเช่นเดียวกับเรือ ข. คือ ชิ่งที่อยู่หน้าคกเพิงจะมีระดับที่สูงกว่าชิ่งบริเวณทางขึ้นลงบันได ประมาณ 0.15 เมตร
3. ครัว (กลางอั้งพ่องอั้งหมี่) เป็นห้องที่อยู่ถัดจากชิ่งบริเวณบันไดขึ้นลง ฝาห้องครัวเป็นฝาเรือกขัดแตะ

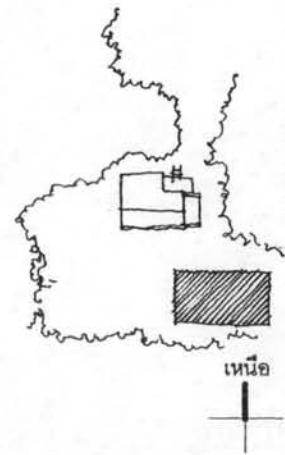
องค์ประกอบเรือ

- ฝาเรือ ของตัวเรือทึบเพียงเสมอหลังอเสที่สูงจากพื้นเรือราว 4 คอก จึงเกิดมีพื้นที่โล่ง ลมทะเลผ่านบริเวณหน้าจั่วใต้หลังคา แต่จะมีชายคายื่นยาวออกมาประมาณ 0.80 เมตร โดยรอบ
- บันได (คั้ง) ทำจากลำไม้ไผ่ มีชั้นบันไดลอนนอ 5 ชั้น และแม่บันไดด้านหนึ่งจะมีลักษณะยาวกว่าอีกด้านหนึ่ง เช่นเดียวกับเรือ ก, ข, และ ค

ภาพที่ 38 ภาพถ่ายทางอากาศหมู่บ้านห้วยเกษมและตำแหน่งที่ตั้งเรือนของนายถนอม จัดพล
(แหล่งที่มา: www.pointasia.com)

พ.บ. 2049

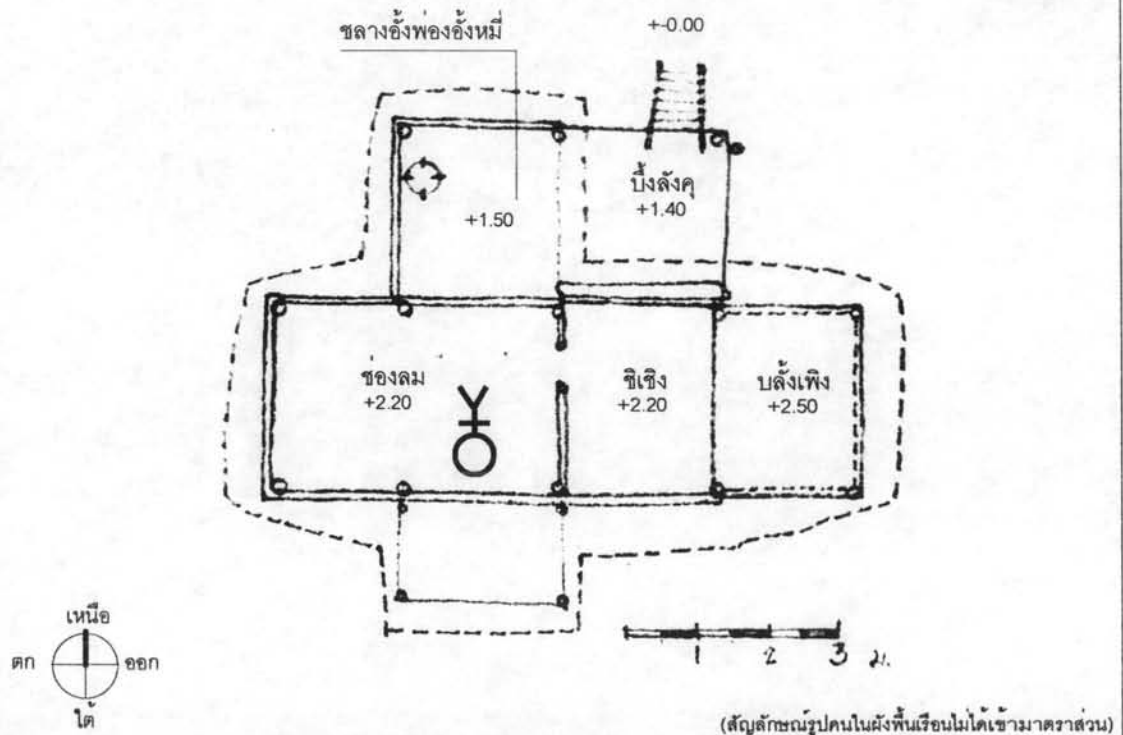
ภาพที่ 39 ภาพถ่ายแสดงสภาพแวดล้อมเรือนของนายถนอม จัดพล และภาพร่างผังบริเวณเรือน

เรือนของนายถนอม จิตพล

บ้านเลขที่ 56 หมู่ 2 บ.ห้วยเกษม ต.ยางน้ำกาดเหนือ อ.หนองหญ้าปล้อง จ.เพชรบุรี

เรือนที่

1

ภาพที่ 40 แสดงภาพถ่ายรูปทรงเรือน และผังพื้นเรือนตัวอย่างที่ 1

รูปทรงแสดงลักษณะหลังคาเรือน

สังกะสีครอบหลังคา

ช่องลมหน้าจั่วเหนือฝาทางเข้าคกเพิง

ช่องลมใต้เส ในคกเพิง

ซีเซิง

ช่องลมใต้เส

คกเพิง

หน้าคา

ช่องลม

ฝาเรือก

ชลาอั้งพ่องอั้งหมี่

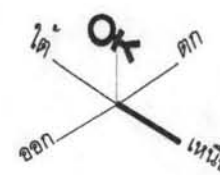
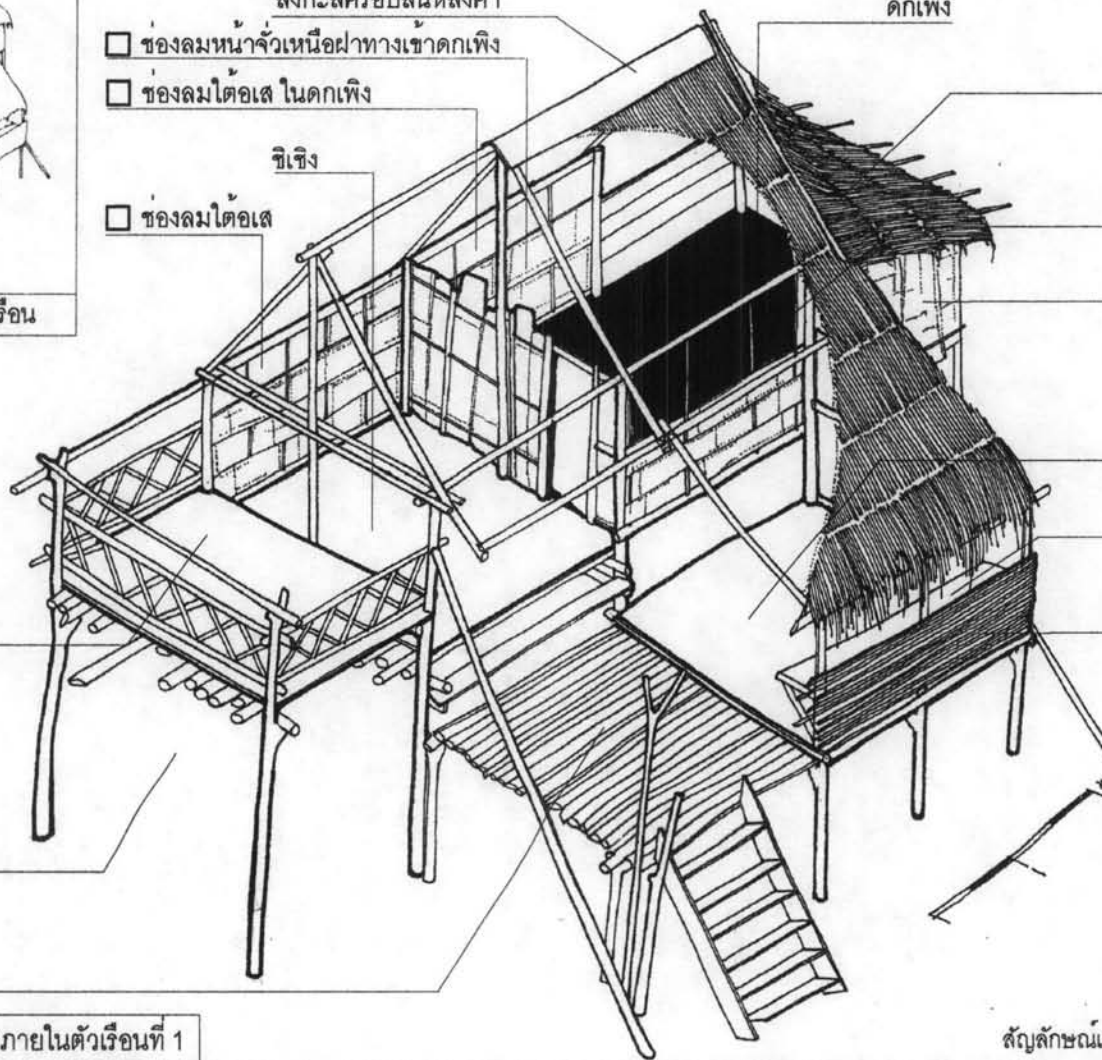
จกค

ฝาไม้รวก

บลั้งเพิง

เลยคุดะ

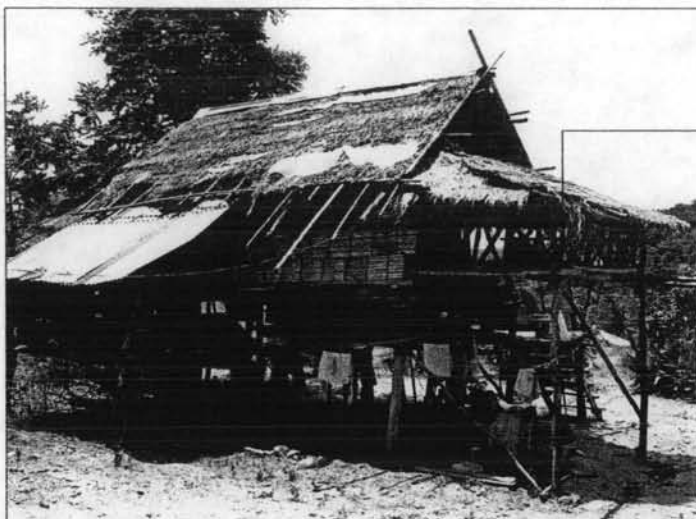
บั้งคุด

ภาพที่ 41 แสดงรายละเอียดภายในตัวเรือนที่ 1

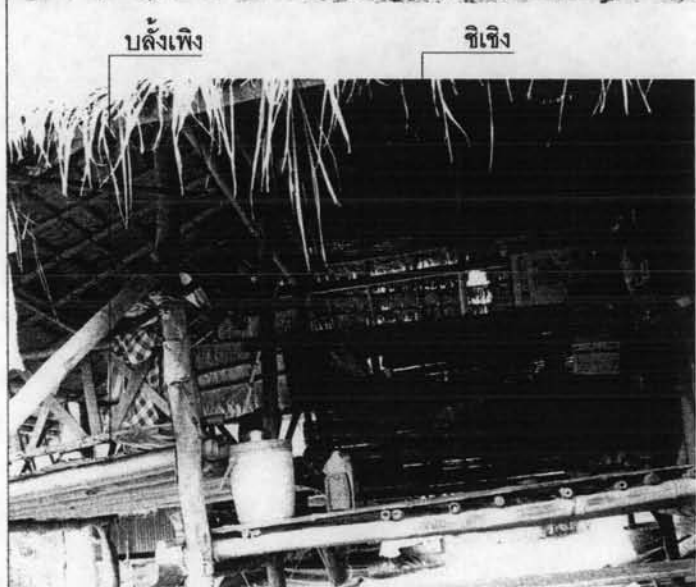
สัญลักษณ์แสดงทิศทางตัวเรือนและทิศหันหน้าเรือน

1

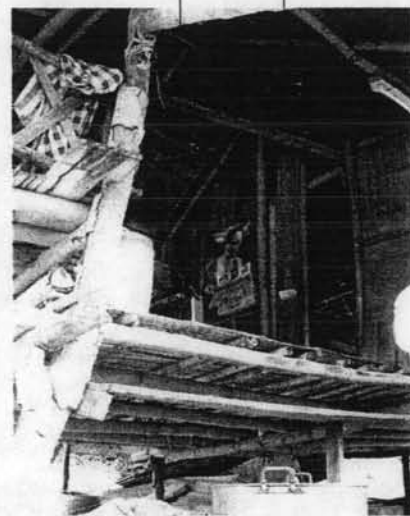
ปลั่งเพิง

รูปด้านหลังตัวเรือน

ปลั่งเพิง

ซีเซิง

ซีเซิง

คกเพิง

ชลาอั้งพ่องอั้งหมี่

ฝาไม้รวกของชลาอั้งพ่องอั้งหมี่(ครัว)

ภาพที่ 42 แสดงภาพถ่ายภายในเรือนตัวอย่างที่ 1

บรรยายลักษณะเรือนที่ 1

เจ้าของเรือน นายถนอม จัดพล อายุ 56 ปี
บ้านเลขที่ 56 หมู่ 2 บ.ห้วยเกษม ต.ยางน้ำก๊าดเหนือ อ.หนองหญ้าปล้อง จ.เพชรบุรี
อายุเรือน ประมาณ 3 ปี
สมาชิกในเรือน 1 คน
อาชีพ เดิมปลูกข้าวไร่ ทำไร่ ปัจจุบันอาชีพหลักเป็นนักรการประจำโรงเรียนยางน้ำก๊าดใต้

1. สารระนำ

เรือนของนายถนอม จัดพล ได้รับการแนะนำจากคนในชุมชนบ้านห้วยเกษม⁹⁰ ว่ามีลักษณะเป็นเรือนกะเหรี่ยงแบบดั้งเดิมในแบบที่ยังใช้ไม้ไผ่เป็นวัสดุเรือน อีกทั้งยังมุงด้วยตับหญ้าคาแบบเรือนกะเหรี่ยงสมัยก่อน เรือนดังกล่าวนี้เพิ่งสร้างได้เพียงประมาณ 3 ปี โดยเจ้าของเรือนเป็นผู้ปลูกเรือนเองแทนเรือนหลังเก่า ภายหลังจากที่ตั้งของหมู่บ้านเดิมนั้นเกิดน้ำท่วมจากการที่ภาครัฐเข้ามาสร้างเขื่อนแม่ประจันซึ่งตั้งอยู่ไม่ห่างไกลจากตัวหมู่บ้านมากนัก ทำให้ครัวเรือนส่วนใหญ่ที่ปลูกรวมกลุ่มกันต้องอพยพหาที่ปลูกสร้างเรือนอยู่ใหม่ นายถนอมจึงเลือกสร้างหลังใหม่ในแบบลักษณะเรือนกะเหรี่ยงแบบดั้งเดิมเหมือนสมัยก่อน ที่มีลักษณะยังเป็นเรือนเครื่องผูกใช้ไม้ไผ่เป็นวัสดุหลัก และยังใช้ไม้ง่ามเป็นเสาของเรือน หรือเรียกอีกชื่อว่า "เรือนไม้บัว" หลังคามุงด้วยตับหญ้าคา ใช้ฝาเรือกและฟากสำหรับปูเป็นพื้นเรือน จากการสัมภาษณ์จากบุคคลใกล้เคียงกล่าวถึงนายถนอมว่า "เป็นคนชอบอนุรักษ์วัฒนธรรมกะเหรี่ยงแบบเดิมไว้ทั้งลักษณะบ้านเรือน รวมถึงยังสะสมของเครื่องใช้ต่างๆในสมัยก่อนด้วย"⁹¹

2. ลักษณะรูปทรงของเรือน

- ก. หลังคาจั่วทรงสูง มุงด้วยตับคา และใช้กรอบจั่วสังกะสี ชายคาด้านข้างด้านหนึ่งยื่นยาวลงมาคลุมพื้นที่ครัว(กลางห้องห้องหมี) ที่ลดระดับพื้นต่ำลงมา ด้านหน้าจั่วและท้ายจั่วทำหลังคากันสาดคลุมพื้นที่ปลั่งเพิง และห้องเรือน(ดกเพิง)ตามลำดับ
- ข. ยกพื้นเรือน สูงจากพื้นผิวดินที่มีลักษณะลาดเอียงของเชิงเขา โดยสูงจากพื้นดินราว 3 ศอก เลี้ยคูละนี้ใช้สำหรับเป็นที่เก็บของเครื่องใช้ต่างๆ รวมทั้งเป็นที่เก็บพิน และสำหรับตากผ้า

3. ลักษณะพื้นที่ในเรือน ประกอบด้วย พื้นที่ภายใต้หลังคาคลุม และพื้นที่นอกชายคา ดังนี้

พื้นที่ภายใต้หลังคาคลุม

1. ห้องเรือน(ดกเพิง) ใช้เป็นพื้นที่สำหรับนอนของเจ้าของเรือน พื้นปูด้วยฟาก, ใช้ฝาเรือกตีเรียงตามตั้ง อีกทั้งใช้ในลักษณะเป็นฝาเรือกขัดแตะ โดยรอบทั้ง 4 ด้าน ไม่มีหน้าต่าง มีเพียงประตูเข้า-ออก ที่

⁹⁰ หมู่บ้านห้วยเกษม เดิมชื่อ บ้านห้วยแห้ง ในภาษากะเหรี่ยงเรียกว่า "ที่ยังคงโดย"

⁹¹ สัมภาษณ์ นายสมบุรณ์ เฮี้ยเล็ก อายุ 44 ปี, ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านห้วยเกษม สมาชิก อบ.ต. ตำบลยางน้ำก๊าดเหนือ ; นายโป่ง เสงไชย อายุ 61 ปี, ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านห้วยเกษม, 31 กรกฎาคม 2549.

ต่อเนื่องกับพื้นที่สวนโถง(ซิเซิง) ฝาเรือด้านข้างกรุให้ต่ำกว่าท้องอเส เป็นช่องลมใต้เฉลยตลอดแนวของฝาเรือนทั้ง 2 ด้าน ส่วนฝาทางเข้าห้องเรือน(คกเพิง)กรุเพียงระดับของอเสจึงเกิดเป็นช่องโล่ง หรือ "ช่องลมหน้าจั่วเหนือฝาทางเข้าคกเพิง"

2. **โถง(ซิเซิง)** คือเป็นที่ส่วนกลางของตัวเรือนที่ต่อเนื่องไปสู่ **ปลั่งเพิง**, **ห้องเรือน(คกเพิง)** และ **บั้งลั้งคู้** ที่อยู่นอกชายคาเรือน พื้นที่โถง(ซิเซิง)นี้ใช้สำหรับเป็นพื้นที่อเนกประสงค์ และนั่งเล่นพักผ่อนในเวลากลางวัน ลักษณะของพื้นที่โปร่ง และโล่ง มีเพียงฝาทางเข้าห้องเรือน(คกเพิง) และฝาด้านข้างของตัวเรือนเป็นฝาเรือกษัตและกรุต่ำกว่าท้องอเสเกิดเป็นช่องลมใต้เฉล
3. **ปลั่งเพิง** คือพื้นที่ที่อยู่ด้านหน้าของตัวเรือน คลุมด้วยหลังคาหันลาดที่ต่อจากหน้าจั่วเรือน โดยความสูงภายในจากพื้นปลั่งเพิงถึงหลังคาไม่สูงมาก โดยสูงเพียงแค่ระยะนั่งเท่านั้น ระดับพื้นของปลั่งเพิงยกสูงกว่าซิเซิงประมาณ 1 คอก เป็นพื้นที่ไม่มีฝา มีเพียงราวกันตก ใช้รับแขกและอเนกประสงค์
4. **คร้ว(ชลาอั้งพองอั้งหมี่)** อยู่ด้านข้างของตัวเรือน คลุมด้วยชายคาที่ยื่นยาวออกมาจากหลังคาจั่วของห้องเรือน(คกเพิง) เป็นพื้นที่ที่ต่อเนื่องกับส่วน**บั้งลั้งคู้**ที่อยู่นอกชายคาเรือน ฝาด้านข้างกรุด้วยไม้รวกตีเรียงกันตามแนวนอน ลมสามารถพัดผ่าน อีกทั้งควันไฟจากการประกอบอาหารสามารถระบายถ่ายเทออกนอกคร้วเรือนได้ และที่ฝาเรือนต่อยื่นออกมาเป็นชั้นวางของ(ชกคู้) ส่วนฝาด้านหลังของห้องคร้วกรุด้วยแผ่นสังกะสีตีปิดไม่มีดซิดนั๊ก มีช่อง ระบายควัน และใช้สำหรับแขวนเครื่องจักสานและเมล็ดพืชไว้ทำพันธุ์เช่น ข้าวโพด และข้าวเปลือก เพื่อลมควันกันมอดและแมลง
5. **เพิง** ด้านข้างของตัวเรือน คือพื้นที่ที่ทำชายคายื่นยาวออกมา มีเสาดั้งจากพื้นดินขึ้นไปรับ ยกพื้นสูงจากดินประมาณ 2 คอก ปัจจุบันใช้สำหรับเป็นที่เก็บของเครื่องใช้

พื้นที่นอกชายคา

6. **บั้งลั้งคู้** เป็นพื้นที่อยู่นอกชายคาเรือนกลางแจ้ง ฝนสาดและแดดส่องโดยตรง ปูพื้นด้วยลำไม้ไผ่ระบายน้ำฝนลงใต้ดินเรือนได้สะดวก บั้งลั้งคู้นี้เป็นพื้นที่ต่อเนื่องจากบันไดขึ้น-ลงเรือนและส่วนของโถง(ซิเซิง) และคร้ว(ชลาอั้งพองอั้งหมี่)

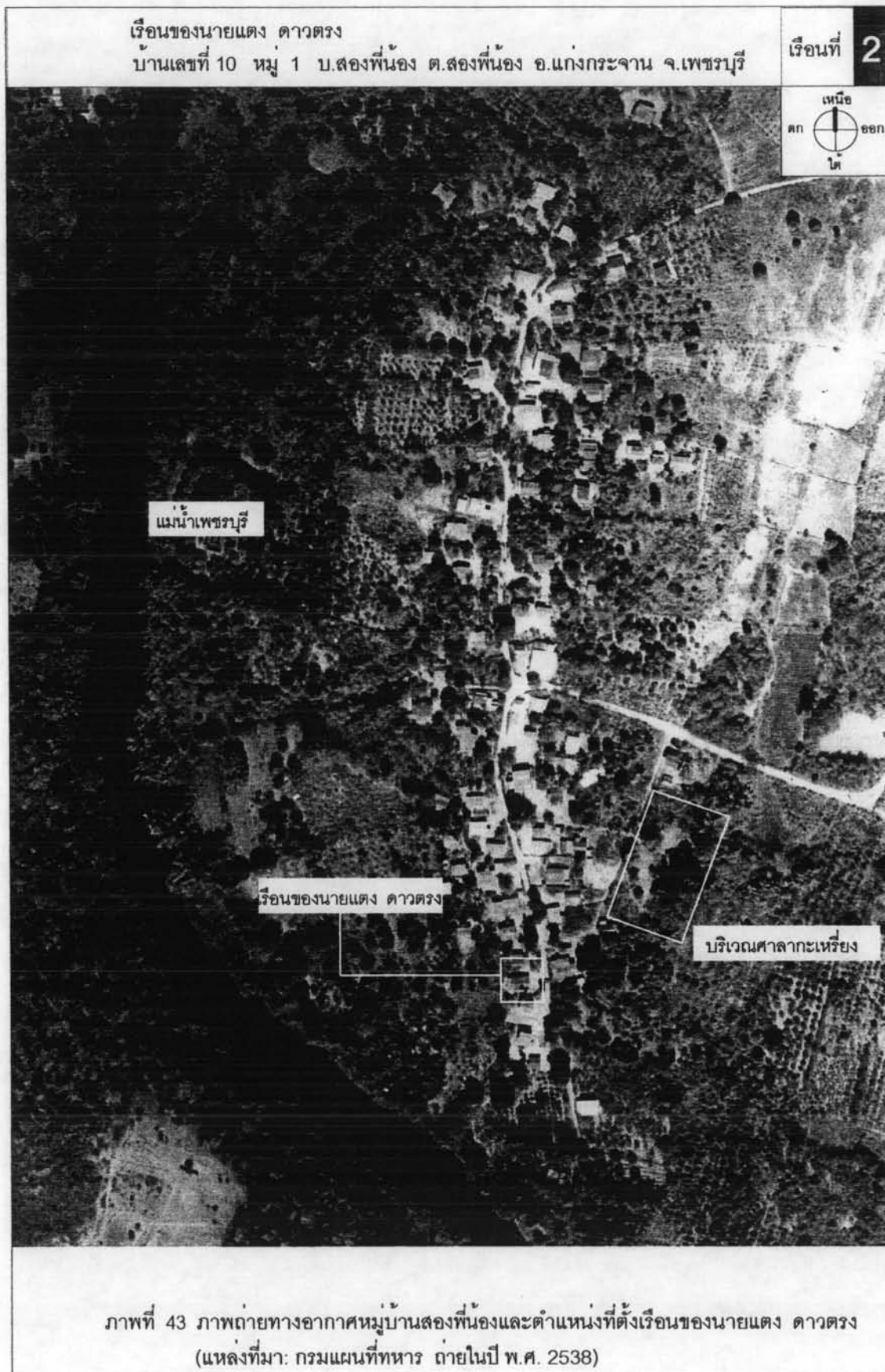
4. องค์ประกอบเกี่ยวเนื่อง

4.1 ทิศ

1. ทิศของตัวเรือน หรือออกไกววางตามแนวตะวันออก-ตะวันตก โดยหันหน้าเรือนไปทางตะวันออก
2. ทิศหวนนอน หันไปทางทิศใต้
3. ทิศบันไดเรือนอยู่ทางทิศเหนือ
4. ทิศประตูทางเข้าคกเพิง อยู่ทางทิศตะวันออก

4.2 ช่องลม

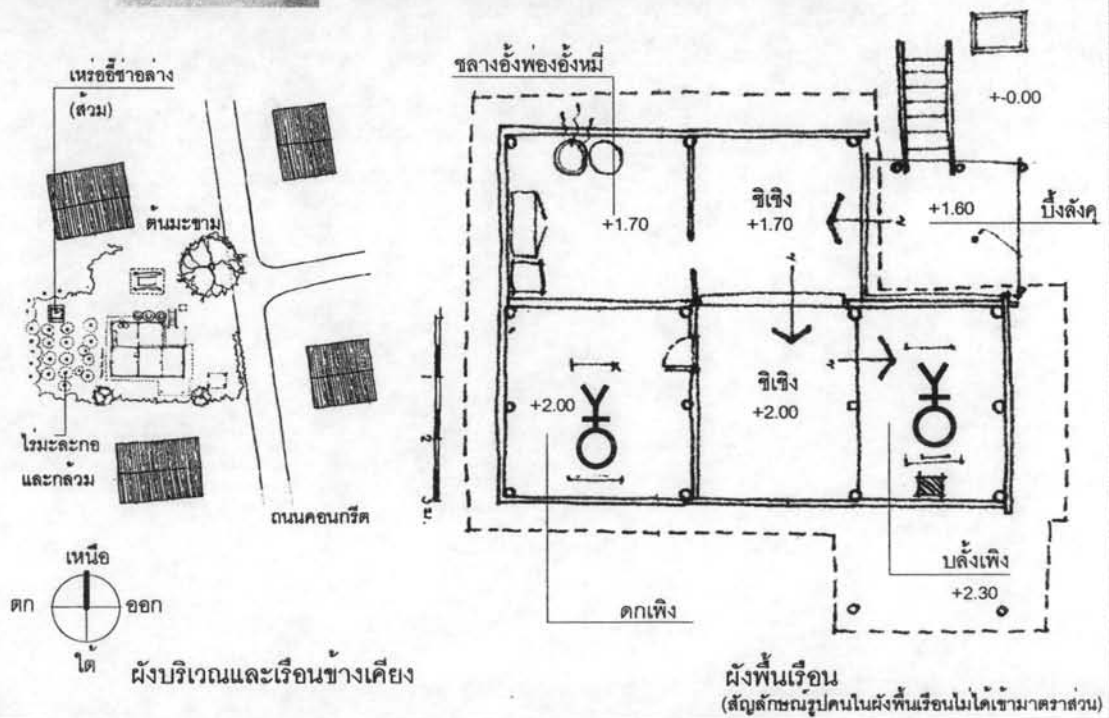
- ไม่มีหน้าต่าง
- มีช่องลมหน้าจั่วเหนือฝาทางเข้าคกเพิงและช่องลมที่ฝาเรือนที่กรุฝาดต่ำกว่าท้องอเส เกิดเป็นช่องลมใต้เฉลยที่ฝาด้านข้างของตัวเรือนโดยรอบ
- ช่องลมที่พื้นที่เกิดจากความต่างระดับพื้นเรือน **บั้งลั้งคู้** โถง(ซิเซิง) และ **ปลั่งเพิง** ตามลำดับ

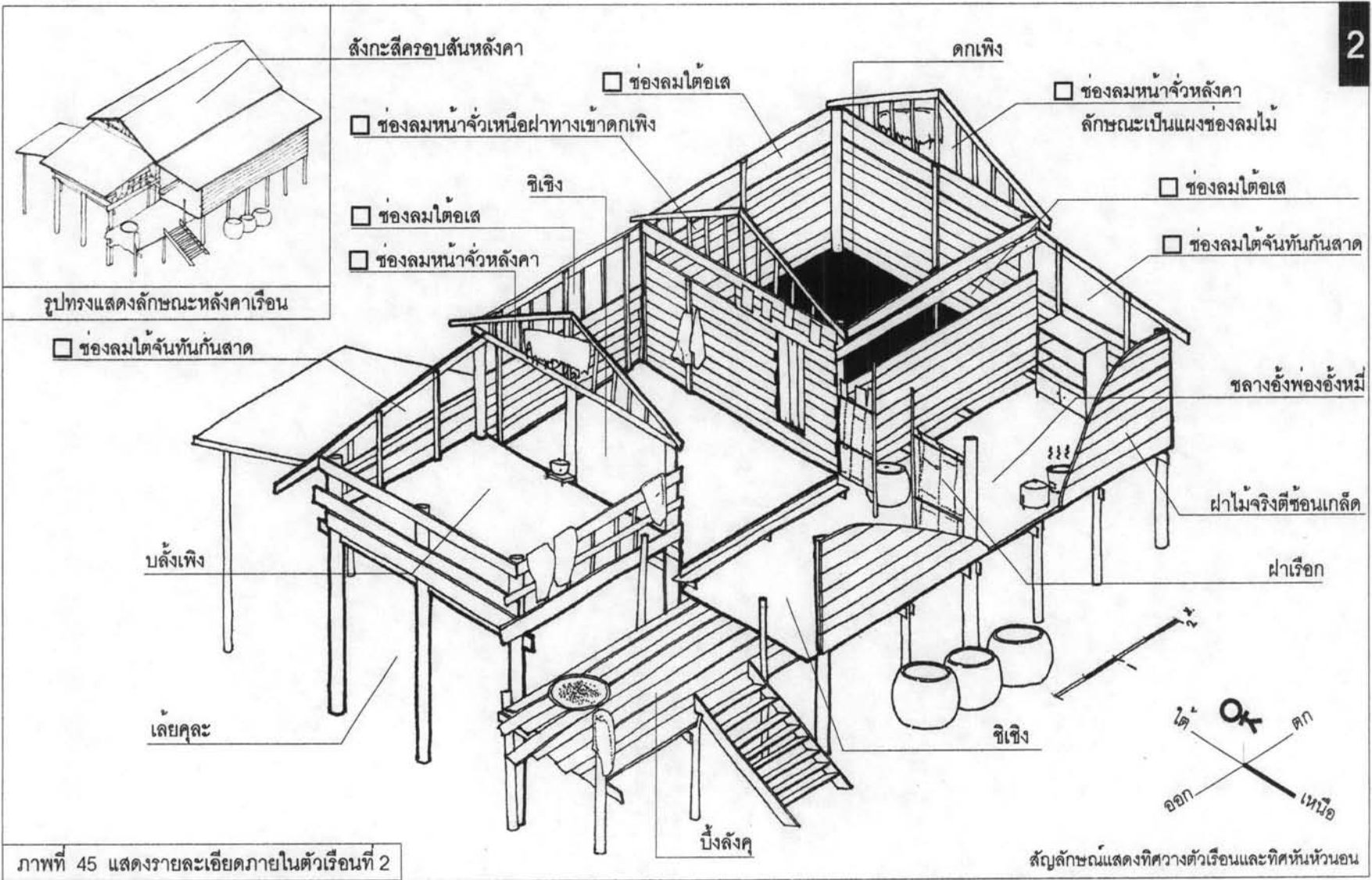
เรือนของนายแดง ดาวตรง

บ้านเลขที่ 10 หมู่ 1 บ.สองพี่น้อง ต.สองพี่น้อง อ.แก่งกระจาน จ.เพชรบุรี

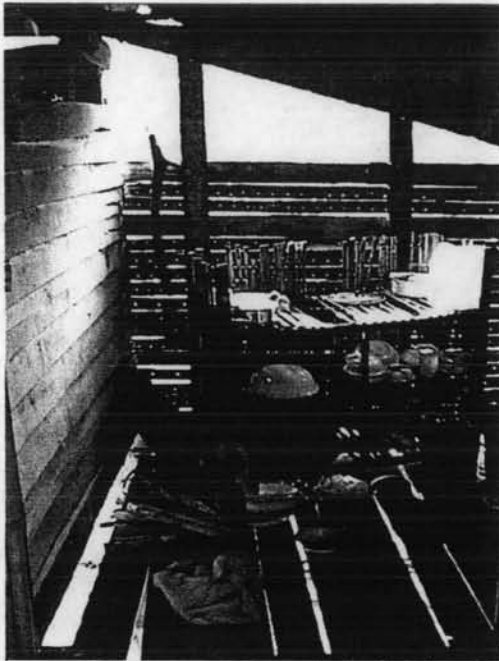
เรือนที่ 2

ภาพที่ 44 แสดงภาพถ่ายรูปทรงเรือน และผังพื้นเรือนตัวอย่างที่ 2

ภาพที่ 45 แสดงรายละเอียดภายในตัวเรือนที่ 2

ภายในศาลาอั้งพ่องอั้งหมี่

ประตูทางเข้าดกเพิง

บั้งเพิง

ชี่เชิง

บั้งลั้งคู้

บั้งเพิง

ชี่เชิง

ภาพที่ 46 แสดงภาพถ่ายภายในเรือนตัวอย่างที่ 2

บรรยายลักษณะเรือนที่ 2

เจ้าของเรือน นายแดง ดาวตรง อายุ 85 ปี
บ้านเลขที่ 10 หมู่ 1 บ.สองพี่น้อง ต. สองพี่น้อง อ. แก่งกระจาน จ. เพชรบุรี
อายุเรือน ประมาณ 50 ปี
สมาชิกในเรือน 4 คน
อาชีพ เดิมปลูกข้าวไร่ ปัจจุบันทำไร่ผลไม้ กกล้วย มะละกอขายเป็นอาชีพหลัก

1. สารานำ

เรือนของนายแดง ดาวตรง ได้รับจากคำชี้แนะและจากคำบอกเล่าของคนในชุมชนบ้านสองพี่น้อง ว่าเป็นเรือนเก่าแก่ และเป็นเรือนกะเหรี่ยงที่เหลืออยู่หลังเดียวในบ้านสองพี่น้อง* ที่มีลักษณะคล้ายคลึงเรือนกะเหรี่ยงแบบดั้งเดิมมากที่สุด

ลักษณะเรือนเป็นเรือนเครื่องสับ (ใช้ไม้จริงเป็นวัสดุเรือนทั้งหมด) ปลูกสร้างโดยเจ้าของเรือน และอาศัยช่วยแรงงานจากญาติ และเพื่อนบ้าน ตัดและหาไม้จากในป่าใกล้หมู่บ้าน จากการสัมภาษณ์นายแดงเรื่องอายุของเรือน ได้ช่วงเวลาที่ไม่นานชัดเจน แต่จากการสัมภาษณ์นายแดง ดาวตรง(ลูกนายแดง ดาวตรง อายุ 48 ปี เกิดในปี พ.ศ. 2499) เล่าว่า "ตั้งแต่จำความได้ก็เห็นเป็นเรือนลักษณะนี้อยู่แล้ว" จึงพอสันนิษฐานว่าตัวเรือนน่าจะมียุโรปเรือนไม่ต่ำกว่า 50 ปี

2. ลักษณะรูปทรงของเรือน

1. หลังคาจั่วทรงเตี้ย มุงด้วยสังกะสีทั้งหมด ด้านข้างของตัวเรือนด้านหนึ่งมีหลังคากันสาดยื่นยาวลงมาคลุมพื้นที่ครัว(ชลางอั้งพ่องอั้งหมี่) ที่ลดระดับพื้นต่ำลงมาในลักษณะเป็นเพียงส่วนด้านหน้าจั่วทำหลังคากันสาดในลักษณะเดียวกันคลุมพื้นที่ที่เป็น บลั้งเพิง ชายคาโดยรอบยื่นยาวออกมาจากฝาเรือนไม่มากนัก เจ้าของเรือนกล่าวว่า

"เมื่อก่อนหลังคาจะมีลักษณะเอียง สูงชันมากกว่านี้ เพราะว่ามุงด้วยหญ้าคา แต่พอเปลี่ยนมาเป็นสังกะสีก็เลยไม่ต้องชันเท่า... ตอนมุงหญ้าคาต้องเปลี่ยนบ่อย 3-4 ปี ก็เปลี่ยนที เลยเปลี่ยนมามุงสังกะสีแทนใช้สังกะสีมากก็ประมาณเท่าๆอายุลุงพวง... ตอนมุงหญ้าคาอยู่เย็นกว่ามุงสังกะสีสังกะสีมุงแล้วมันร้อน"⁹²

2. ยกพื้นเรือน สูงจากพื้นผิวดินราว 4 ศอก เกิดพื้นที่ใต้ถุนเรือน(เลี้ยคูละ) ใช้สำหรับเป็นที่เก็บของเครื่องใช้ต่างๆ รวมทั้งเป็นที่เก็บฟืน และสำหรับตากผ้า และเป็นที่ยืนโกนในตอนกลางวัน

3. ลักษณะพื้นที่ในเรือน ประกอบด้วย พื้นที่ภายใต้หลังคาคลุม และพื้นที่นอกชายคา ดังนี้

* บ้านสองพี่น้องถือว่าเป็นชุมชนใหญ่และเก่าแก่ราวๆ 200 ปี มีบันทึกอ้างถึงในวรรณกรรมเล่าความทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ นิพัทธ์พร เห่งแก้ว. "เจ้านายในความทรงจำของคนบ้านป่าเมืองเพชร." ใน นิติสาร สารคดี, 16(188), 2543: 156-160. และ สุดาภา สุขจายา. เพชรบุรี: เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี, 2547), 79-86.

⁹² สัมภาษณ์ นายแดง ดาวตรง อายุ 86 ปี, ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านสองพี่น้อง จ.เพชรบุรี, 13 มกราคม 2548.

พื้นที่ภายใต้หลังคาคลุม

1. **ห้องเรือน(คกเพิง)** ใช้เป็นพื้นที่สำหรับนอนของเจ้าของเรือน มีฝาไม้จริงตีซ้อนเกล็ดแนวนอนปิดล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน ไม่มีหน้าต่าง มีเพียงประตูเข้า-ออก ที่ต่อเนื่องกับพื้นที่สวนโถง(ซีเซิง) ฝาไม้จริงตีซ้อนเกล็ดทั้ง 4 ด้านกรุต่ำกว่าห้องโถง เกิดเป็นช่องลมใต้เฉลียวตลอดแนวของฝาเรือนทั้ง 4 ด้าน ส่วนหน้าจั่วทางเข้าห้องเรือน(คกเพิง)ตีไม้ตามตั้งเว้นช่องว่างเห็นเป็นลักษณะของโถงใต้จันทันหรือ "ช่องลมหน้าจั่ว"
2. **โถง (ซีเซิง)** คือเป็นที่ส่วนกลางของตัวเรือนที่ต่อเนื่องไปสู่ *บลังเพิง, คกเพิง* และ *บั้งล้งคู* พื้นที่ซีเซิงนี้ใช้สำหรับเป็นพื้นที่อเนกประสงค์ และนั่งเล่นพักผ่อนในเวลากลางวัน ลักษณะของพื้นที่โปร่ง และโถง มีเพียงฝาทางเข้าห้องเรือน(คกเพิง) และฝาด้านข้างของตัวเรือนเป็นฝาไม้จริงกรุต่ำกว่าห้องโถงเกิดเป็นช่องลมใต้เฉลย อีกทั้งยังป้องกันแดดส่องและฝนสาดเข้าสู่พื้นที่โถง(ซีเซิง)
3. **บลังเพิง** คือพื้นที่ที่อยู่ด้านหน้าของตัวเรือน ต่อเนื่องจากสวนโถง(ซีเซิง) เป็นพื้นที่ที่คลุมด้วยหลังคา กันสาดที่ต่อจากหน้าจั่วเรือน โดยความสูงภายในจากระดับพื้นบลังเพิงถึงหลังคาไม่สูงมากเพียงแค่วะระนั่งเท่านั้น ระดับพื้นของบลังเพิงยกสูงกว่าโถง(ซีเซิง)ประมาณ 1 ศอก เป็นพื้นที่ไม่มีฝา มีเพียงราวกันตกไม้จริงตีเว้นช่องห่างให้ลมเข้า เป็นพื้นที่ใช้สำหรับรับแขก และอเนกประสงค์ ปัจจุบันใช้เป็นพื้นที่นอนของนายแดง ดาวตรง
4. **ครัว(ชลาวงอั้งฟองอั้งหมี่)** เป็นพื้นที่ที่อยู่ด้านข้างของตัวเรือน ภายใต้หลังคา กันสาดที่ยื่นยาวออกมาคลุมในลักษณะเป็นเพิง เป็นพื้นที่ที่ต่อเนื่องกับสวนโถง(ซีเซิง) ก่อนออกไปสู่บั้งล้งคูกุที่อยู่นอกชายคาเรือน ฝาทางเข้าใช้เป็นฝาเรือ, ฝาด้านข้างเป็นฝาไม้จริงตีซ้อนเกล็ด(เกิดขึ้นเหมายาสีดำจากควันไฟเคลือบผิวฝาไม้บริเวณตั้งเตาอั้งโล่ปรากฏให้เห็นทั้งภายในและภายนอกของตัวเรือน) ส่วนฝาด้านหลังของห้องครัวเป็นฝาไม้ตีตามนอน (ซึ่งเดิมเป็นไม้กลอนหลังคาเมื่อครั้งใช้มุงด้วยตับหญ้าคา) เว้นให้เกิดช่องลมระบายควันไฟได้ท้องจันทันกันสาด ภายในครัวปัจจุบันใช้เตาอั้งโล่ในการประกอบอาหารแทนเตาไฟแบบดั้งเดิมที่มีลักษณะเป็นกระบะดิน (*เพยคร่ำ*)
5. **เพิง** คือพื้นที่ที่ทำหลังคา กันสาดยื่นยาวออกมาจากด้านข้างของตัวเรือน(บริเวณด้านข้างของบลังเพิง) มีเสาดังจากพื้นดินขึ้นไปปรับในลักษณะที่เรียกว่าเพิงพิงหรือ เพิงพะของเรือนไทยภาคกลาง

พื้นที่นอกชายคา

6. **บั้งล้งคู** เป็นพื้นที่ที่อยู่นอกชายคาเรือน กลางแจ้งแดดส่องและฝนสาดโดยตรง ปูพื้นด้วยไม้กระดานตีเว้นร่อง เป็นพื้นที่ต่อเนื่องจากบันไดขึ้น-ลง เรือน และสวนของโถง(ซีเซิง) ปัจจุบันใช้สำหรับล้างภาชนะเครื่องครัวต่างๆ อีกทั้งใช้เป็นพื้นที่ตากของแห้งต่างๆ เช่น ปลาแห้ง พริกแห้ง และกล้วยตาก

4. องค์ประกอบเกี่ยวเนื่อง

4.1 ทิศ

1. ทิศของตัวเรือน หรือออกไกววางตามแนวตะวันออก-ตะวันตก โดยหันหน้าเรือนไปทางตะวันออก
2. ทิศหัวนอน หันไปทางทิศใต้

3. ทิศบันไดเรือนอยู่ทางทิศเหนือ ใต้ก็ได้บ้าง

4. ทิศประตูทางเข้าห้องเรือน(คกเพิง) อยู่ทางทิศตะวันออก

4.2 ช่องลม

- มีช่องโถงระบายลมที่หน้าจั่ว หรือ ช่องลมหน้าจั่ว ทั้งในตำแหน่งหน้าจั่วด้านหน้าเรือน ท้ายเรือน และหน้าจั่วเหนือฝาทางเข้าคกเพิง
- ช่องลมที่ฝาเรือนที่กรุฝาดต่ำกว่าห้องเส เกิดเป็นช่องลมใต้เสที่ฝาด้านข้างของตัวเรือนทั้งหมด นายแดงกล่าวว่า "ทำฝาให้โล่งๆ ให้ลมมันพัด"⁹³
- ช่องลมที่พื้นที่เกิดจากความต่างระดับพื้นเรือน บึงล้งคุ โถง(ซีเซิง) และ บลั้งเพิง ตามลำดับ

4.3 วัสดุเรือน

หลังคา

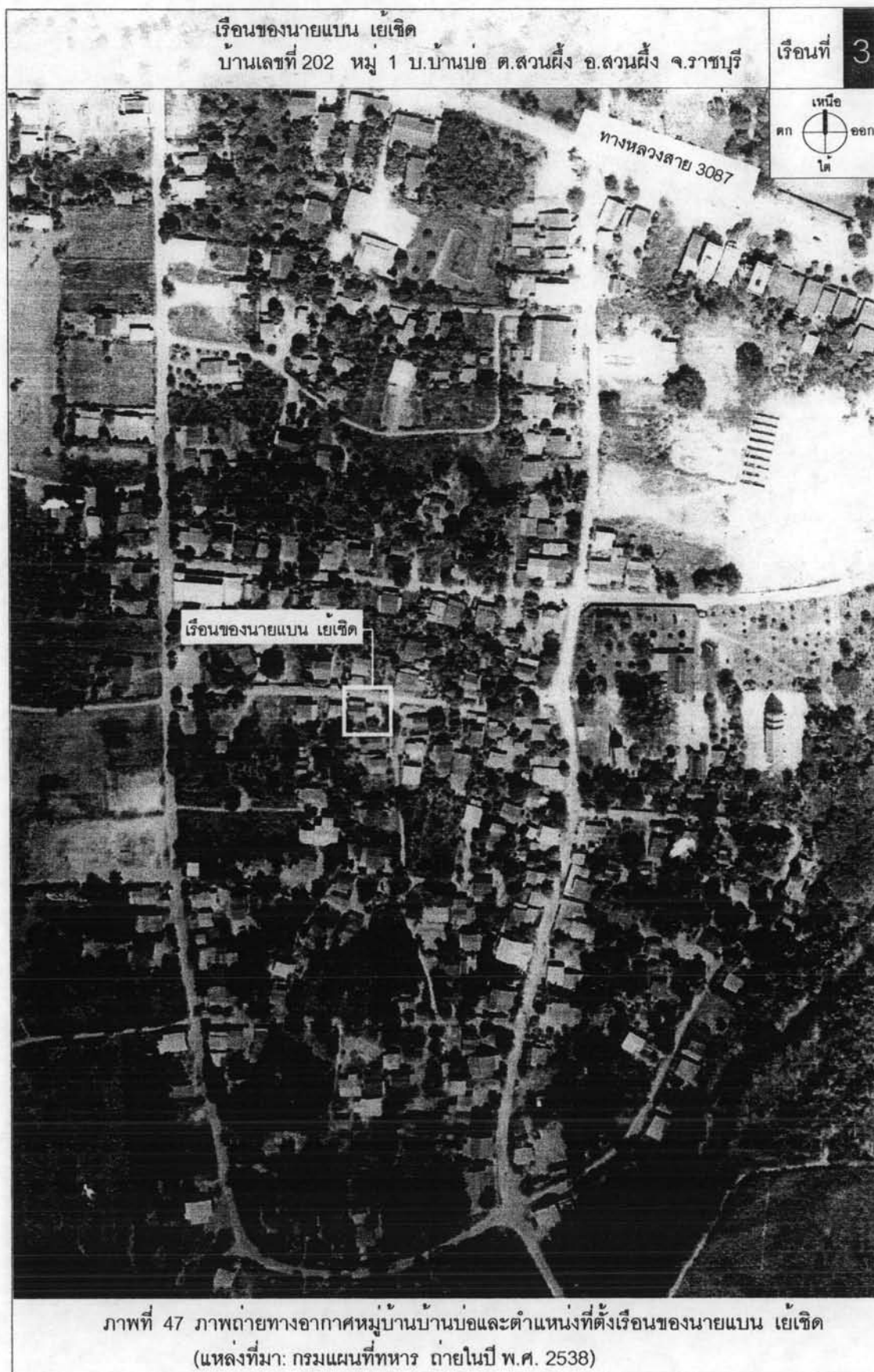
เดิมที่แรกมุงด้วยตับหญ้าคา และเปลี่ยนมามุงสังกะสีในภายหลัง

ไม้

- เสาค้ำแกนไม้มะค่าลิง มะค่าโมง ไม้แดง นายแดง ดาวตรง กล่าวว่า "ไม้ดังกล่าวเนื้อมันแข็ง มอดปลวกกินยาก"⁹⁴
- พื้นไม้ตะแบก

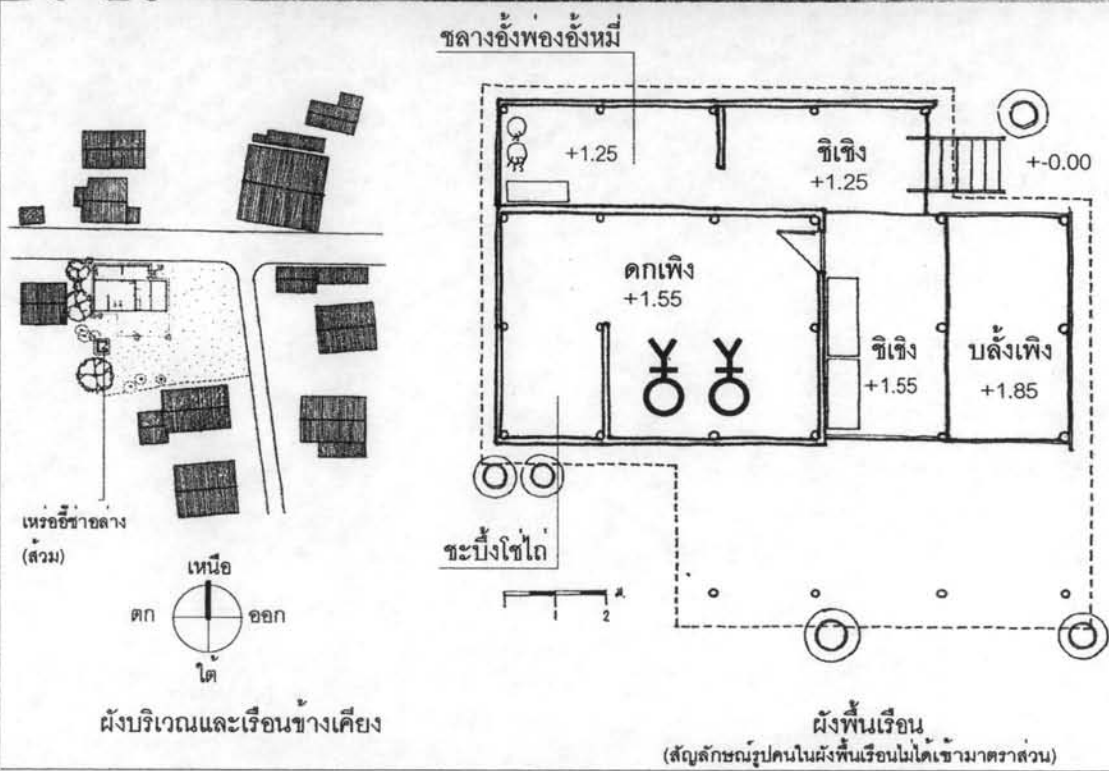
⁹³ สัมภาษณ์ นายแดง ดาวตรง, 13 มกราคม 2548.

⁹⁴ สัมภาษณ์ นายแดง ดาวตรง, 13 มกราคม 2548.

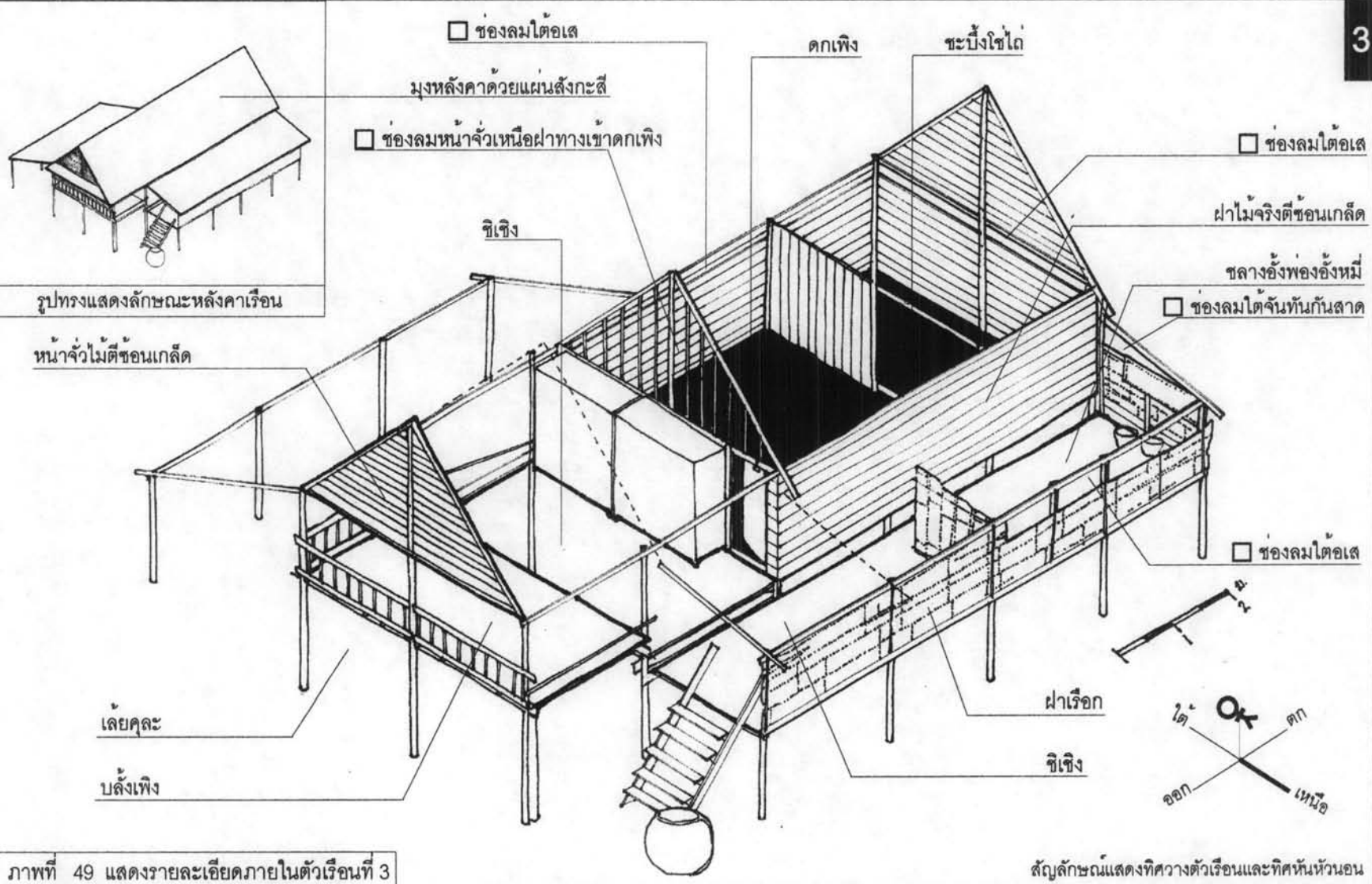

เรือนของนายแบน เย่เจ็ด
บ้านเลขที่ 202 หมู่ 1 บ.บ้านบ่อ ต.สวนผึ้ง อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี

เรือนที่ 3

ภาพที่ 48 แสดงภาพถ่ายรูปทรงเรือน และผังพื้นเรือนตัวอย่างที่ 3

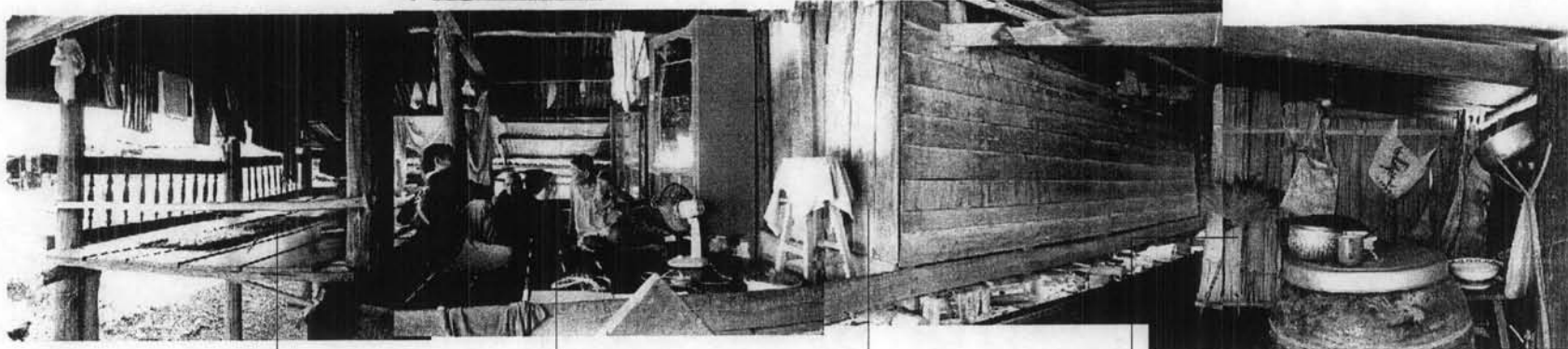
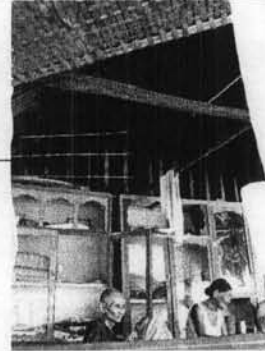
ภาพที่ 49 แสดงรายละเอียดภายในตัวเรือนที่ 3

สัญลักษณ์แสดงทิศทางตัวเรือนและทิศหันหน้าเรือน

หน้าจั่วไม้ตีขนเกล็ด

ช่องลมหน้าจั่วเหนือฝาทางเข้าคกเพิง

บลั้งเพิง

ซีเซิง

คกเพิง

ชดางอั้งพองอั้งหมี่

ภาพที่ 50 ภาพถ่ายแสดงบรรยากาศภายในตัวเรือนที่ 3

บรรยายลักษณะเรือนที่ 3

เจ้าของเรือน นายแบน เย้เชิด (ผู้เช่าชาวกะเหรี่ยง บ้านบ่อ)
บ้านเลขที่ 202 หมู่ 1 บ.บ้านบ่อ ต. สวนผึ้ง อ. สวนผึ้ง จ. ราชบุรี
อายุเรือน ประมาณ 20 ปี
สมาชิกในเรือน 2 คน
อาชีพ เดิมปลูกข้าว

1. สารระนำ

นายแบน เย้เชิด ถือเป็นผู้เช่าผู้แก่ของชุมชนบ้านบ่อ และเรือนของนายแบน เย้เชิด ผู้วิจัยได้รับจาก คำชี้แนะและจากคำบอกเล่าของคนในชุมชนบ้านบ่อ และบ้านสวนผึ้ง ว่าเป็นเรือนกะเหรี่ยงลักษณะแบบดั้งเดิม เหมือนกับเรือนกะเหรี่ยงในสมัยก่อน อายุเรือนปัจจุบันประมาณ 20 ปี เป็นเรือนที่สร้างปรับปรุงใหม่จากเรือน เดิมที่เคยตั้งอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งมีลักษณะคล้ายๆกับเรือนเดิม

ลักษณะเรือนเป็นเรือนเครื่องสับ (ใช้ไม้จริงเป็นวัสดุเรือนทั้งหลัง) ปลูกสร้างโดยเจ้าของเรือน และอาศัย ช่วยแรงกันจากญาติ และเพื่อนบ้าน

2. ลักษณะรูปทรงของเรือน

1. หลังคาจั่วทรงสูง มุงด้วยสังกะสีทั้งหมด ด้านข้างของตัวเรือนด้านหนึ่งมีหลังคากันสาดยื่นยาวลงมา คลุมพื้นที่ครัว(ชลางอั้งพ่องอั้งหมี่) ที่ลดระดับพื้นต่ำลงมาในลักษณะเป็นเพิง ส่วนด้านหน้าจั่วทำ หลังคากันสาดในลักษณะเดียวกันคลุมพื้นที่ที่เป็นปลั่งเพิง ชายคาโดยรอบยื่นยาวออกมาจากฝาเรือน ไม่มากนัก
2. ยกพื้นเรือน สูงจากพื้นผิวดินราว 3 คอก เป็นพื้นที่ได้ถุนเรือน (เสี้ยคูละ) ใช้สำหรับเป็นที่เก็บของ เครื่องใช้ต่างๆ รวมทั้งเป็นที่เก็บพื้น เก็บไม้ และตากผ้า รวมถึงเป็นที่เลี้ยงไก่

3. ลักษณะพื้นที่ในเรือน มีเฉพาะส่วนพื้นที่ภายใต้หลังคาคคลุม ดังนี้

พื้นที่ภายใต้หลังคาคคลุม

1. ห้องเรือน(ดกเพิง) ใช้เป็นพื้นที่สำหรับนอนของเจ้าของเรือนและภรรยา และภายในห้องเรือน(ดกเพิง) ยังกั้นฝาไม้ขนาดหนึ่งห้องเสาย้อยลงไปอีกในตอนหลังของดกเพิง ในภาษากะเหรี่ยงเรียกพื้นที่ตอน หลังว่า ชะบั้งไซไ่ สสมัยก่อนใช้สำหรับเป็นที่นอนของลูกสาว ภายในห้องเรือน(ดกเพิง)มีฝาไม้จริงตี ช้อนเกล็ดแวนนอนปิดล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน ไม่มีหน้าต่าง มีเพียงประตูเข้า-ออก ที่ต่อเนื่องกับพื้นที่ส่วน โถง(ซีเซิง) ฝาไม้จริงตีช้อนเกล็ดทั้ง 4 ด้านกรุต่ำกว่าท้องเส เกิดเป็นช่องลมใต้เสยาวตลอดแนวของ ฝาเรือนทั้ง 4 ด้าน (โดยฝาด้านข้างมีชายคาปิดกันแดดกันฝนสาดเข้าช่องลมใต้เส ในขณะที่ด้านหลัง ใช้หลังคาปีกนกได้หน้าจั่วป้องกันแดดและฝนสาดแทน) ส่วนหน้าจั่วทางเข้าห้องเรือน(ดกเพิง)ตีไม้ ตามตั้งเว้นช่องว่างเห็นเป็นลักษณะช่องโล่งได้จันทัน หรือ ช่องลมหน้าจั่วเหนือฝาทงเข้าดกเพิง

ในขณะที่หน้าจั่วปิดหัวและท้ายเรือนมีลักษณะเป็นหน้าจั่วไม้ตีซ้อนเกล็ด (ในเรือนไทยเรียกลักษณะหน้าจั่วดังกล่าวว่า *จั่วใบปรีอ*)

2. **โถง(ซีเซิง)** คือพื้นที่ส่วนกลางของตัวเรือน โถง(ซีเซิง)ในเรือนของนายแบน เย้เซิด มี 2 พื้นที่ด้วยกันคือ ซีเซิงส่วนกลางบ้านที่เชื่อมต่อบลั้งเพิงกับห้องเรือน(*ดกเพิง*) และโถง(ซีเซิง)หน้าบันไคทางขึ้น-ลงเรือน จะอยู่ติดกับพื้นที่ครัวและต่อเนื่องไปสู่โถง(ซีเซิง)กลางบ้าน โถง(ซีเซิง)นี้ใช้สำหรับเป็นพื้นที่อเนกประสงค์ และนั่งเล่นพักผ่อนในเวลากลางวัน มีลักษณะของพื้นที่โปร่งและโล่ง โถง(ซีเซิง)กลางบ้านมีเพียงฝาผนังด้านทางเข้าห้องเรือน(*ดกเพิง*)และอาศัยกันแดดส่องและฝนสาดโดยหลังคาที่ลาดที่ต่อเป็นลักษณะเพิงเพิงด้านข้างของตัวเรือน
3. **บลั้งเพิง** คือพื้นที่ที่อยู่ด้านหน้าของตัวเรือน ต่อเนื่องจากส่วนโถง(ซีเซิง)กลางบ้าน ระดับพื้นของบลั้งเพิงยกสูงกว่าซีเซิงประมาณ 1 คอก เป็นพื้นที่ไม่มีฝา มีเพียงราวกันตกลักษณะโปร่งลมโดยรอบทั้ง 3 ด้าน เป็นพื้นที่ใช้สำหรับรับแขกและอเนกประสงค์
4. **ครัว (ชลาอั้งพ่องอั้งหมี่)** เป็นพื้นที่อยู่ด้านข้างของตัวเรือน ภายใต้อหลังคาที่ยื่นยาวออกมาคลุมในลักษณะเป็นเพิง เป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับส่วนโถง(ซีเซิง)หน้าบันไคทางขึ้น-ลงเรือน ฝาของครัวใช้เป็นฝาเรือกรุดำกว่าห้องเสโดยเว้นให้เกิดเป็นช่องลมระบายควันไฟใต้ห้องเส
5. **เพิง** คือพื้นที่ทำหลังคาที่ยื่นยาวออกมาจากด้านข้างของตัวเรือน บริเวณด้านข้างของบลั้งเพิงต่อเนื่องถึงโถง(ซีเซิง) มีเสาดังจากพื้นดินขึ้นไปรับ(ในลักษณะเพิงเพิงของเรือนไทยภาคกลาง) ใช้สำหรับตากผ้า เก็บพืนและข้าวของ และใช้บังแดดบังฝนให้กับพื้นที่ส่วนบลั้งเพิงและโถง(ซีเซิง)

เรือนของนายแบน เย้เซิดในปัจจุบันไม่มีปลั้งคู้ แต่จากการสัมภาษณ์เจ้าของเรือนกล่าวว่า “เมื่อก่อนมีพื้นที่ปลั้งคู้ต่อออกไปตรงส่วนซีเซิงหน้าบันไคทางขึ้น-ลงเรือน (ลักษณะเหมือนเรือนที่ 2 เรือนของลุงแดง ดาวตรง) แต่ได้รื้อออกไป เพราะไม่ได้ใช้ประโยชน์”⁹⁵

4. องค์ประกอบเกี่ยวเนื่อง

4.1 ทิศ

1. ทิศของตัวเรือน หรือออกไกว่างตามแนวตะวันออก-ตะวันตก โดยหันหน้าเรือนไปทางตะวันออก
2. ทิศหันนอน หันไปทางทิศใต้ เจ้าของเรือนกล่าวว่า “ถ้ามีถนน ไม่ให้หันหัวไปทางถนน, แต่ถ้าไม่มีถนนหันไปทางเหนือ ห้ามหันไปทางตะวันตก”⁹⁶
3. ทิศบันไคเรือนอยู่ทางทิศตะวันออก
4. ทิศประตูทางเข้าห้องเรือน(*ดกเพิง*) อยู่ทางทิศตะวันออก

4.2 ช่องลม

⁹⁵ สัมภาษณ์ นายแบน เย้เซิด, ผู้เฒ่าชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านบ้านป้อ จ.ราชบุรี, 13 ตุลาคม 2549.

⁹⁶ สัมภาษณ์ นายแบน เย้เซิด, 13 ตุลาคม 2549.

- มีช่องโหว่ระบายลมที่หน้าจั่ว หรือ ช่องลมหน้าจั่วที่หัวและท้ายของตัวเรือน และช่องลมเหนือฝาทางเข้าคอกเพิง
- ช่องลมที่ฝาเรือนที่กรุฝ้าต่ำกว่าท้องอเส เกิดเป็นช่องลมใต้คอกเสที่ฝาของห้องเรือน(คอกเพิง) และฝาของครัว
- ช่องลมที่พื้นที่เกิดจากความต่างระดับพื้นเรือน บั้งลั้งคุด โกง(ซีเซิง) และ บั้งเพิง ตามลำดับ เจ้าของเรือนกล่าวว่า "เรือนสมัยนี้(เจ้าของเรือนหมายถึงเรือนปูน) อยู่ไม่สบาย มิดชิดแล้วลมไม่เข้า"⁹⁷

4.3 วัสดุเรือน

หลังคา

เจ้าของเรือนกล่าวว่า "เดิมเป็นเรือนมุงหญ้าคา พอหน้าแล้งกลัวไฟ เลยเปลี่ยนมามุงสังกะสีแทนเพิงเปลี่ยนมาได้ 10 ปีมานี้เอง"⁹⁸

ไม้

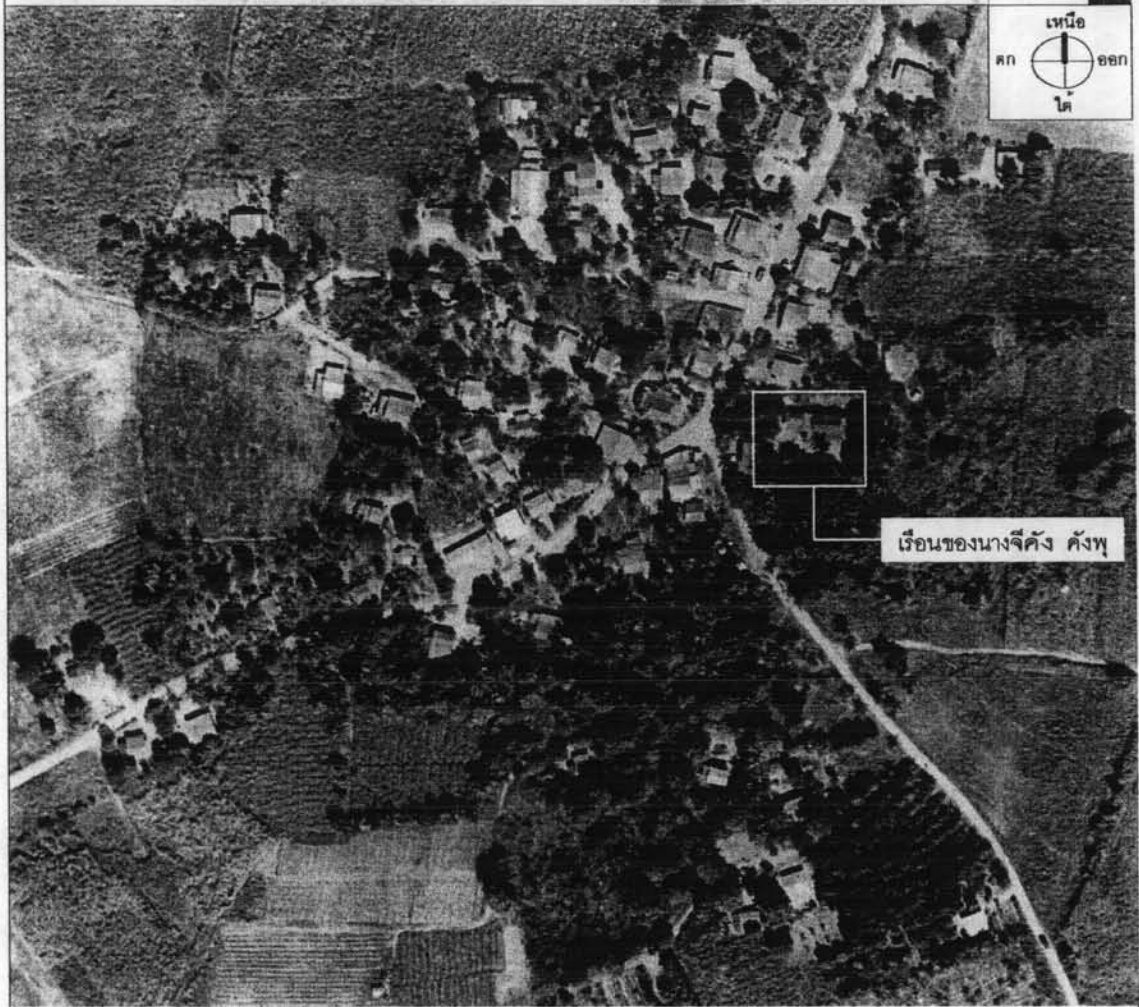
- เสาใช้แก่นไม้แดง, ไม้สมอ, ไม้มะค่า
- พื้นไม้แดง (ในภาษากะเหรี่ยงเรียกว่า "ไม้ไซ่ว")

⁹⁷ สัมภาษณ์ นายแบน เย้เจ็ด, 13 ตุลาคม 2549.

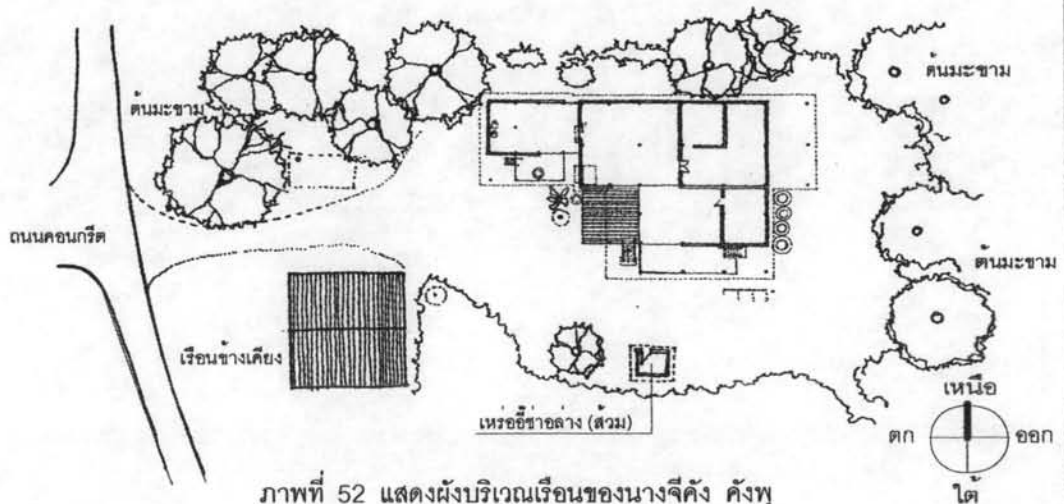
⁹⁸ สัมภาษณ์ นายแบน เย้เจ็ด, 13 ตุลาคม 2549.

เรือนของนางจิ้ง คังฟู
บ้านเลขที่ 101 หมู่ 5 บ.ห้วยแห้ง ต.ตะนาวศรี อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี

เรือนที่ 4

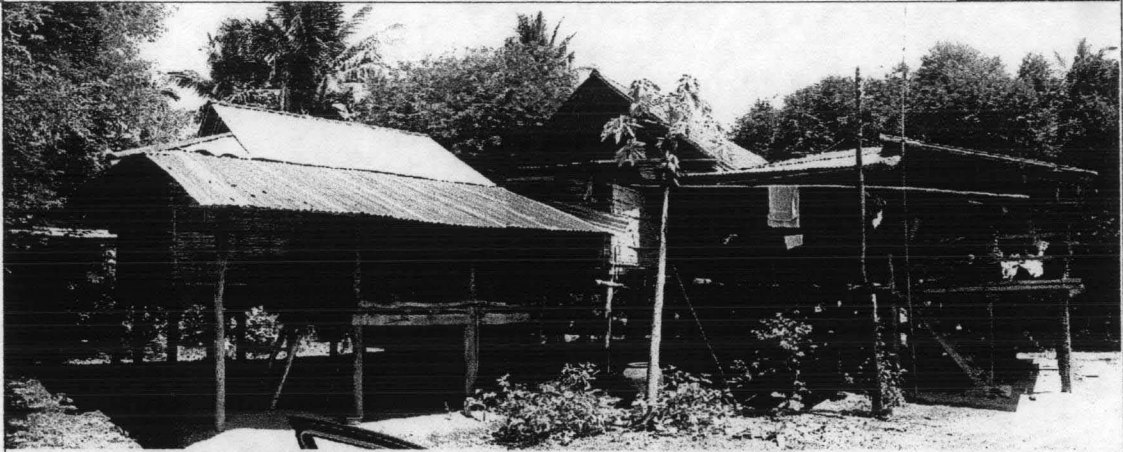
ภาพที่ 51 ภาพถ่ายทางอากาศหมู่บ้านบ้านห้วยแห้งและตำแหน่งที่ตั้งเรือนของนางจิ้ง คังฟู
(แหล่งที่มา: กรมแผนที่ทหาร ถ่ายในปี พ.ศ. 2538)

ภาพที่ 52 แสดงผังบริเวณเรือนของนางจิ้ง คังฟู

เรือนของนางจิ้ง คังฟู
บ้านเลขที่ 101 หมู่ 5 บ.ห้วยแห้ง ต.ตะนาวศรี อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี

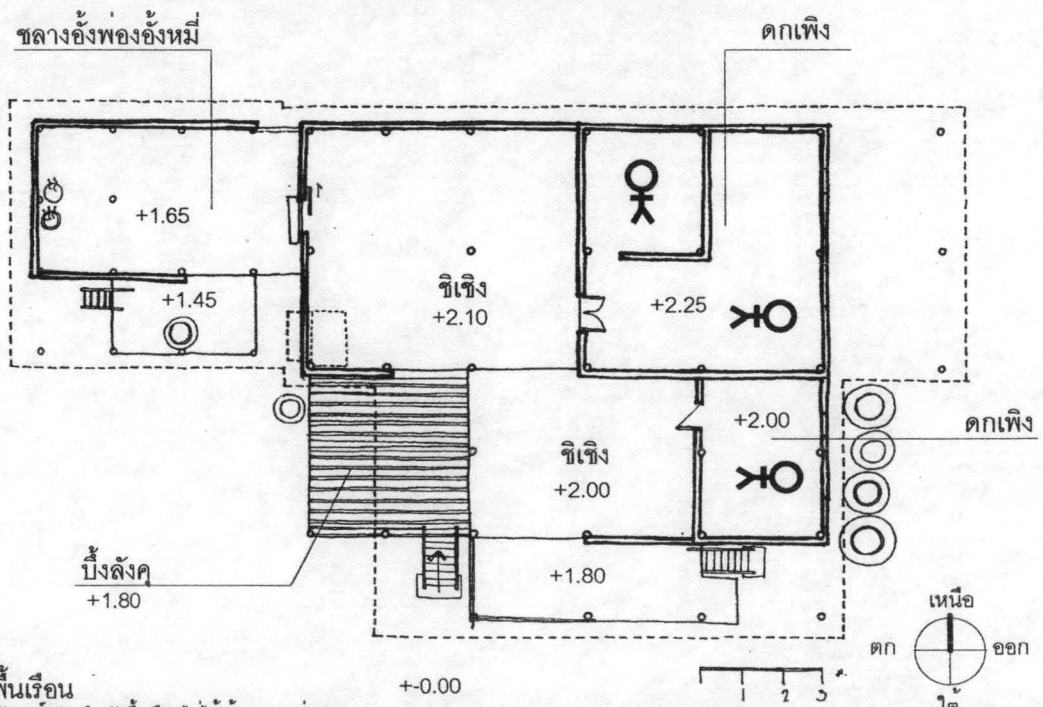
เรือนที่ 4

รูปด้านหน้าเรือน

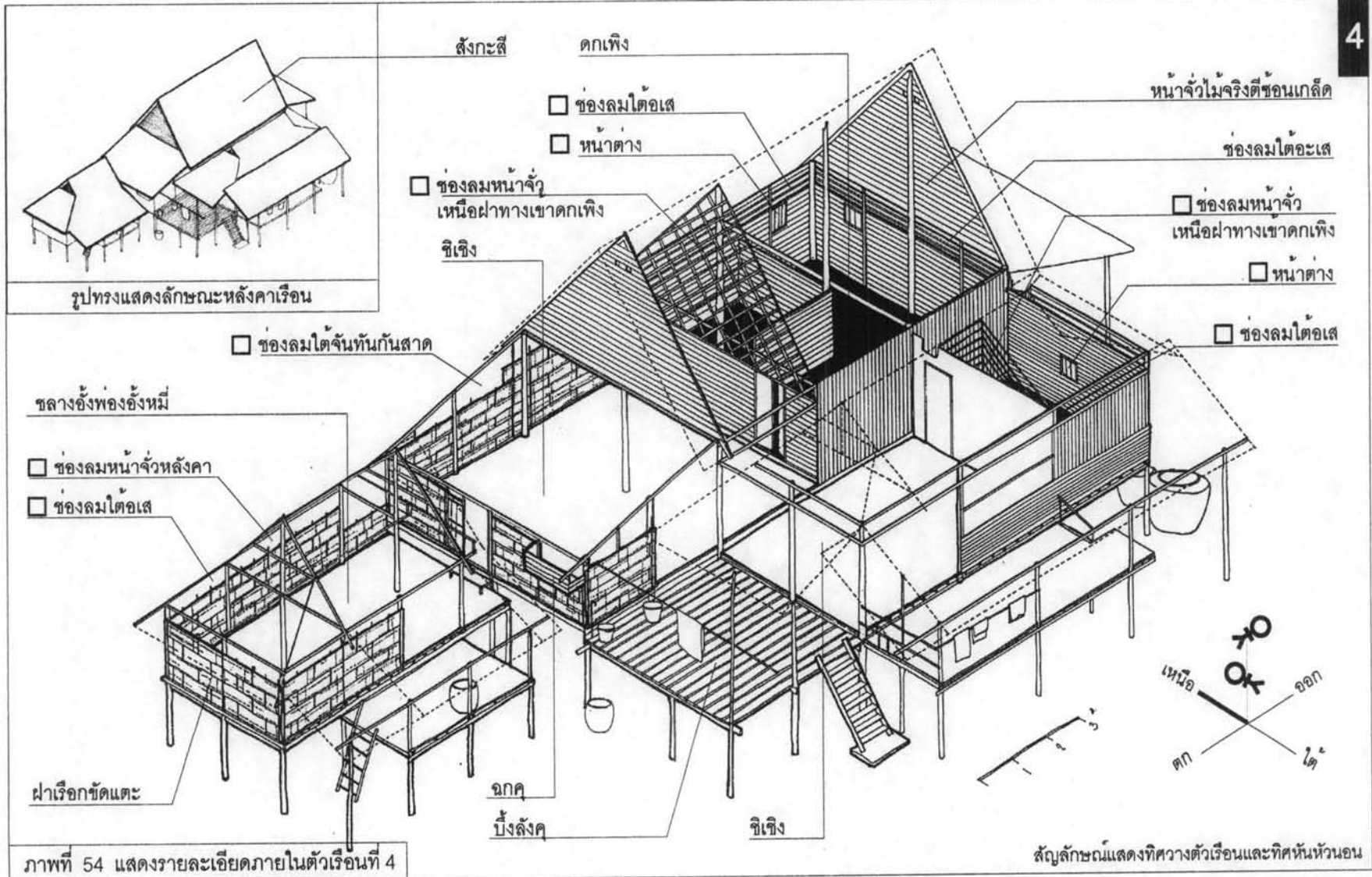

รูปด้านหลังเรือน

ผังพื้นเรือน
(สัญลักษณ์รูปคนในผังพื้นเรือนไม่ได้เข้ามาตราส่วน)

ภาพที่ 53 แสดงภาพถ่ายรูปทรงเรือน และผังพื้นเรือนตัวอย่างที่ 4

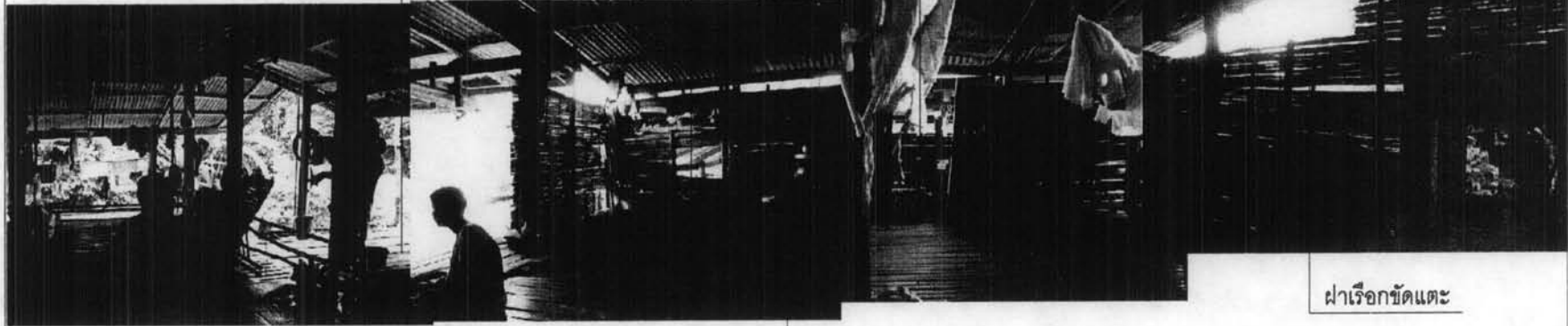
ภาพที่ 54 แสดงรายละเอียดภายในตัวเรือนที่ 4

สัญลักษณ์แสดงทิศทางตัวเรือนและทิศหันหน้านอน

บึงลั้งคุด

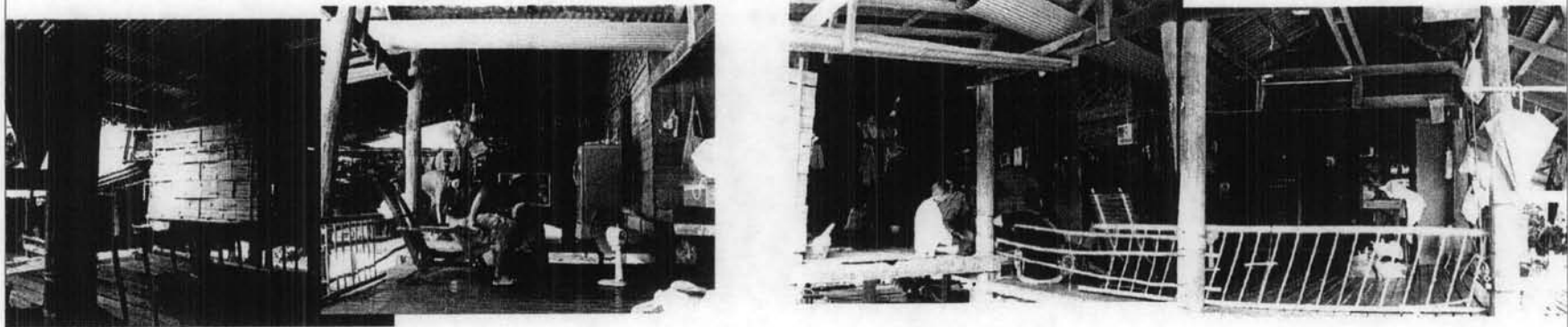
เดิมเป็นที่ตั้งเพี้ยคร้า(เตาไฟ)

ประตูเชื่อมต่อกับขาลางอั้งฟองอั้งหมี่

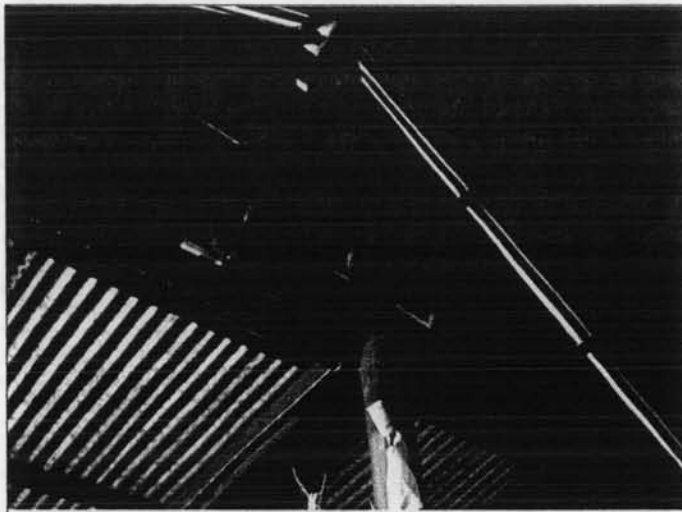

ฝาเรือขัดตะ

ซีเจิง

ภาพที่ 55 ภาพถ่ายแสดงบรรยากาศภายในตัวเรือนที่ 4

หน้าจั่วไม้ชั้นเกล็ด

4

ช่องลมโตอเสที่ฝ้าคกเพิง

ลักษณะภายในเรือนครัว(ชลาถั้งพองอั้งหมี่)

ช่องลมหน้าจั่วเหนือฝ้าทางเข้าคกเพิง

ช่องลมโตอเสที่ฝ้าคกเพิง

ภาพที่ 56 แสดงภาพถ่ายองค์ประกอบต่างๆภายในเรือนตัวอย่างที่ 4

บรรยายลักษณะเรือนที่ 4

เจ้าของเรือน นางจีคัง คังฟู อายุ 81 ปี
 บ้านเลขที่ 101 หมู่ 5 บ.ห้วยแห้ง ต. ตะนาวศรี อ. สวนผึ้ง จ. ราชบุรี
 อายุเรือน ประมาณ 20 ปี
 สมาชิกในเรือน 6 คน
 อาชีพ เดิมทำนาค้า แต่ได้เลิกทำมากกว่า 17 ปี ปัจจุบันทำไร่อ้อย

1. สารระนำ

เรือนของนางจีคัง คังฟู เป็นเรือนเครื่องสับ ใช้ไม้จริงเป็นวัสดุเรือนเป็นหลัก เจ้าของเรือนกล่าวว่า "เรือนในปัจจุบันเป็นเรือนที่ปลูกต่อเติม ขยายออกจากเรือนเดิม ซึ่งเรือนแต่ดั้งเดิมนั้นมีหลังใหญ่หลังเดียวที่เห็น เป็นเรือนหลังคาจั่วทรงสูง และมีหลังคากันสาดยื่นยาวต่อออกไปทางหน้าจั่วคลุมพื้นที่ส่วนที่เป็นซิง และ ภายใตซิงนั้นก็เป็นพื้นที่ทำครัว มีเตาไฟแบบสมัยก่อนที่ใช้เป็นกระบะดิน(เพยคร้า) ซึ่งยังไม่ได้แยกเป็นเรือน ครัวออกมาต่างหากอย่างไรปัจจุบัน เมื่อครั้งที่ปลูกเรือนหลังแรกนั้น เจ้าของเรือนกล่าวว่า "สามีเป็นคนปลูก เรือนเอง สามีเป็นกะเหรี่ยงนอก(หมายถึงกะเหรี่ยงโปหรือโพล่งที่ย้ายมาจากประเทศพม่า ไม่ได้มีภูมิลำเนาเดิม ในประเทศไทย) ส่วนยายจีคังเองเป็นกะเหรี่ยงใน(หมายถึงกะเหรี่ยงโปหรือโพล่งที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในประเทศไทย) เรือนจึงปลูกแบบอย่างเรือนกะเหรี่ยงทางฝั่งพม่า อาศัยอยู่เรื่อยมาจนเพิ่งมาขยายต่อเติมก็เมื่อลูกสาวคน เล็ก(นางสมฤดี คังฟู ปัจจุบันอายุ 34 ปี) แต่งงานมีสามีเมื่อ 4-5 ปีที่ผ่านมา โดยแยกเรือนครัวออกมาต่างหาก จากเรือนหลังเดิม และปลูกเรือนนอนต่อทางด้านข้างของเรือนเดิมอีก 1 หลัง"⁹⁹

2. ลักษณะรูปทรงของเรือน

1. เรือนเดิมเป็นหลังคาจั่วทรงสูง มุงด้วยสังกะสี มีหลังคากันสาดต่อยื่นยาวออกมาในลักษณะเป็น เพิงทางด้านหน้าจั่วเรือน
2. เรือนครัวเป็นหลังคาปั้นหยายกั้วช่องลมระบายควันไฟตอนบน หลังคามุงด้วยสังกะสี โดยตัว เรือนครัว(ชดางอั้งพ่องอั้งหมี่) อยู่ทางด้านหน้าของเรือนเดิม(ทางทิศตะวันตกของเรือนเดิม)
3. เรือนนอนต่อเติมเป็นหลังคาปั้นหย่า มีจั่วช่องลมตอนบน เช่นเดียวกับลักษณะหลังคาเรือนครัว ต่อเติมชิดทางด้านข้างของตัวเรือนเดิม

3. ลักษณะพื้นที่ในเรือน ประกอบด้วย พื้นที่ภายใต้หลังคาคลุม และพื้นที่นอกชายคา ดังนี้

พื้นที่ภายใต้หลังคาคลุม

1. ห้องเรือน(ตงเพิง) มี 2 ห้อง คือห้องเรือน(ตงเพิง)ในเรือนเดิมและห้องเรือนในเรือนที่ต่อเติมใหม่ ดังนี้ ห้องเรือน(ตงเพิง)ในเรือนเดิม ภายใตห้องเรือน(ตงเพิง)ยังแยกเป็นพื้นที่ต่างๆด้วยฝาไม้ เป็นที่ นอนของนางจีคัง, ที่นอนของหลานๆ และห้องพระ ภายใตห้องเรือน(ตงเพิง)มี

⁹⁹ สัมภาษณ์ นางจีคัง คังฟู อายุ 81 ปีและนางสมฤดี คังฟู อายุ 34 ปี(ลูกสาวนางจีคัง คังฟู), ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านห้วยแห้ง จ.ราชบุรี, 14 ตุลาคม 2549.

ฝาไม้ปิดล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน ฝาที่ติดกับसानโดง(ซีเซิง)มีประตูบานคู่เปิดเข้าสู่ภายในห้องเรือน(ดอกเพิง) ฝาได้น้ำจั่วทำเป็นระแนงไม้ตีทแยงไขว้กันเกิดเป็นแผงช่องลมหน้าจั่วที่ต่อเนื่องระหว่างพื้นที่ส่วนโดง(ซีเซิง)และห้องเรือน(ดอกเพิง) ส่วนหน้าจั่วด้านท้ายเรือน(ด้านหลังของดอกเพิง)เป็นแผงหน้าจั่วที่ปิดด้วยไม้ตีซ้อนเกล็ดแนวนอน ส่วนฝาเรือนด้านข้างและด้านหลังของห้องเรือน(ดอกเพิง)เป็นฝาไม้จริงตีซ้อนเกล็ดแนวนอน กรูต่ำกว่าท้องอเส เกิดเป็นแผงช่องลมใต้อเสตลอดแนวของฝาเรือน ภายในห้องเรือน(ดอกเพิง)มีหน้าต่างบานเปิด 2 บานขนาด 1 x 1 คอกที่ฝาด้านหลังและด้านข้างของห้องเรือน(ดอกเพิง)

ห้องเรือน(ดอกเพิง)ในเรือนต่อเติม เป็นพื้นที่นอนของลูกสาวและสามี มีฝาไม้กรุปิดล้อมโดยรอบที่ฝาด้านข้างและด้านหลังมีไม้คอสองวางพาดตลอดแนวฝา ช่องว่างระหว่างอเสและไม้คอสองทำเป็นแผงช่องลมได้ขยายคา และฝาได้น้ำจั่วทำเป็นระแนงไม้เป็นแผงช่องลมหน้าจั่วที่ต่อเนื่องกับส่วนโดง(ซีเซิง)ภายนอก

2. **โดง(ซีเซิง)** คือพื้นที่ภายใต้หลังคาคลุม มีฝาตีปิดไม่มีมิติขิดนิก และเปิดโล่ง 1 ด้าน เป็นพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างบึงล้งคูนอกชายคาเรือน และห้องเรือน(ดอกเพิง) รวมถึงเป็นพื้นที่ส่วนกลางบ้านที่ต่อเนื่องไปสู่เรือนครัว ในบริเวณพื้นที่โดง(ซีเซิง)ในเรือนเดิมปูพื้นไม้ 2 ลักษณะด้วยกัน คือ พื้นไม้มะค่าตีเว้นร่องและลักษณะตีชิด สาเหตุที่โดง(ซีเซิง)มีลักษณะตีเว้นร่องก็เพราะเดิมทีแรกพื้นที่ส่วนโดง(ซีเซิง)ใช้เป็นพื้นที่ทำครัว(ชลาจ้อฟองอ้งหมี่)มีเตาไฟ(เพยคร้ว) ประกอบอาหารไปในคราวเดียวกัน ส่วนพื้นไม้ในลักษณะที่ตีชิดปูในช่วงเสาที่อยู่ใกล้ทางเข้าห้องเรือน(ดอกเพิง) ซึ่งใช้เป็นพื้นนอนของแขกที่มาพักในเรือน ส่วนโดง(ซีเซิง)ในเรือนต่อเติมเป็นส่วนที่ต่อเนื่องกับซีเซิงของเรือนเดิมแต่ระดับพื้นอยู่ต่ำกว่าประมาณ 0.20 เมตร พื้นปูด้วยไม้มะค่าตีเว้นร่องทั้งหมด
3. **ครัว (ชลาจ้อฟองอ้งหมี่)** เป็นเรือนแยกออกมาต่างหากตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเรือนเดิม เป็นเรือนยกได้ถุน(เลี้ยคูละ)สูงจากดินราว 3 คอก เป็นเรือนหลังคาทรงปั้นหยามีจั่วของลมตอนบนเพื่อระบายควันไฟจากการประกอบอาหาร มีระเบียงทางขึ้น -ลงบันไดยื่นออกไปทางด้านข้างของตัวเรือนครัว ภายในเรือนครัวพื้นส่วนใหญ่ปูด้วยไม้ไผ่ ในลักษณะผ่าเป็นซีก ปูเว้นร่อง ฝาของเรือนครัวใช้ฝาเรียกนำมาขัดแตะกับคร่าวที่ตั้งยึดไว้เป็นช่วงๆ ระดับของฝาเรียกขัดแตะอยู่ต่ำกว่าท้องอเส เพื่อเป็นช่องลมระบายควันไฟ
4. **เพิง** อยู่บริเวณหลังเรือนเดิมมีลักษณะของพื้นที่ที่ทำหลังคากันสาดยื่นยาวออกมาจากท้ายจั่วเรือนของเรือนเดิม มีเสาดั้งจากพื้นดินขึ้นไปรับ

พื้นที่นอกชายคา

5. **บึงล้งคูน** คือพื้นที่กลางแจ้งแดดส่องและฝนสาดโดยตรง เป็นพื้นที่ที่อยู่ระหว่างโดง(ซีเซิง)และบันไดขึ้นลงเรือน มีระดับพื้นต่ำกว่าพื้นที่ซีเซิงประมาณ 0.30 เมตร บึงล้งคูนในปัจจุบันมีชายคาจากหลังคาเรือนต่อเติมลงมาคลุมครึ่งหนึ่ง พื้นปูด้วยไม้กระดานตีเว้นร่อง ใช้เป็นพื้นที่ซักล้าง และตากของแห้ง

4. องค์ประกอบเกี่ยวเนื่อง

4.1 ทิศ

1. ทิศของตัวเรือน หรือออกไกวตามแนวตะวันออก-ตะวันตก โดยหันหน้าจั่วเรือนไปทางทิศตะวันตก
2. ทิศหัวนอน หันไปทางทิศเหนือ และ ทิศตะวันออก
3. ทิศบันไดเรือนอยู่ทางทิศใต้
4. ทิศประตูทางเข้าห้องเรือน(คกเพิง) อยู่ทางทิศตะวันตก
5. เรือนครัวอยู่ทางทิศตะวันตกของเรือนหลัก

4.2 ช่องลม

- มีหน้าต่างบานเปิดขนาดประมาณ 1 x 1 ศอก จำนวน 3 บาน ตำแหน่งที่คกเพิงเรือนเดิม บริเวณฝาเรือนทางด้านทิศเหนือ และทิศตะวันออก(ด้านหลังเรือน) และอีก 1 บาน อยู่ที่ฝาดคกเพิงเรือนต่อเติมทางด้านทิศตะวันออก(ด้านหลังเรือน)
- มีแผงช่องลมหน้าจั่ว ในตำแหน่งทางเข้าห้องเรือน(คกเพิง)ทั้งในเรือนเดิม และเรือนต่อเติม
- ช่องลมที่ฝาเรือนที่เกิดจากลักษณะกรุฝาดต่ำกว่าห้องโถง เกิดเป็นช่องลมใต้โถงที่ฝาของคกเพิง และ ฝาของห้องครัว
- ช่องลมที่พื้นที่เกิดจากความต่างระดับพื้นเรือน บึงลึงคุ ชิเชิง

4.3 วัสดุเรือน

หลังคา

มุงหลังคาด้วยสังกะสี

ไม้

- เสาใช้แก่นไม้แดง
- พื้นไม้มะค่า

เจ้าของเรือนกล่าวว่า "ไม้ดังกล่าว เนื้อแข็ง ปลูกไม่ค่อยชอบกิน"¹⁰⁰ ซึ่งหมายถึง ไม้แดงและไม้มะค่าทนต่อปลวกนานกว่าไม้ชนิดอื่นๆ

¹⁰⁰ สัมภาษณ์ นางสมฤดี คังฟู, 14 ตุลาคม 2549.

4.1.3 สรุปลักษณะเรือนกะเหรี่ยงแบบแผนนิยม

ลักษณะรูปทรง

1. หลังคาจั่วทรงสูง - ได้แก่เรือนตัวอย่างที่ 1 (เรือนของนายถนอม จัดพล), เรือนตัวอย่างที่ 3 (เรือนของนายแบน เย้เซ็ด), และเรือนตัวอย่างที่ 4 (เรือนของนางจีคัง คังฟู) รวมถึงเรือนจำลองทั้ง 3 หลัง และถึงแม้ว่าเรือนตัวอย่างที่ 2 จะมีลักษณะหลังคาจั่วทรงเตี้ย แต่เจ้าของเรือนนายแดง ดาวตรง กล่าวว่า "เดิมทีแรกนั้นมุงด้วยหญ้าคา หลังคาก็ลาดชันกว่าในปัจจุบันที่มุงด้วยสังกะสี"¹⁰¹ และเมื่อเปลี่ยนมามุงสังกะสีก็แก้ไขทรงหลังคาจั่วให้เอียงลาดชันน้อยลงตามไปด้วย เนื่องจากมุงด้วยแผ่นสังกะสีไม่มีความจำเป็นที่ต้องทำหลังคาให้เอียงลาดชันเท่ามุงด้วยหญ้าคา

เรือนตัวอย่างที่ 1 และเรือนจำลอง ก ข และ ค มุงด้วยวัสดุธรรมชาติ ได้แก่ หญ้าคา และไม้ไผ่ผ่าซีกวางคว่ำ - หงายสลับกัน) และเป็นเรือนเครื่องผูกใช้ไม้ไผ่และไม้ง่ามเป็นวัสดุหลัก ส่วนเรือนตัวอย่าง 2, 3 และ 4 มุงด้วยแผ่นสังกะสี

2. ยกพื้นเรือนสูงจากพื้นดิน -พื้นที่ใต้ถุนเรือนในภาษากะเหรี่ยงเรียกว่า *เลี้ยคูละ* ได้แก่เรือนตัวอย่างแบบแผนนิยมทั้ง 4 หลัง(รวมทั้งเรือนตัวอย่างเสริมความในภาคผนวกทั้ง 9 หลัง)

ใต้ถุนเรือน(*เลี้ยคูละ*)สูงจากพื้นดินถึงพื้นเรือนประมาณ 3 - 4 ศอก ใช้เป็นพื้นที่เก็บของเครื่องใช้ต่างๆได้แก่ ไม้กระดาน, เครื่องมือเกษตรกรรม และพื้นที่เลี้ยงไก่ ส่วนใหญ่มิได้ใช้ใต้ถุนเรือนสำหรับนั่งเล่นพักผ่อนเวลากลางวัน นายดำรงชัย แซ่ลิ้ม กล่าว "เรือนกะเหรี่ยงสมัยก่อนยกพื้นเรือนสูงมาก คือต้องสูงราว 7 ศอก เพราะต้องยกเรือนหนีเสือไม่ให้เสือกระโดดขึ้นเรือนมากินได้"¹⁰² ซึ่งคล้ายกับรูปถ่ายเรือนกะเหรี่ยงในประเทศพม่าที่ยกพื้นเรือนสูงมากในรูปที่ ซึ่งอาจเป็นเหตุผลของการยกพื้นเรือนเพื่อป้องกันสัตว์ป่ามาทำร้ายในเวลากลางคืนเช่นเดียวกัน เพราะชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่ตั้งชุมชนใกล้ป่า ใกล้เขาเป็นหลัก

ภาพที่ 57 แสดงเรือนกะเหรี่ยงยกพื้นเรือนสูง

(แหล่งที่มา : Ferrars Max and Bertha, 1996: 149)

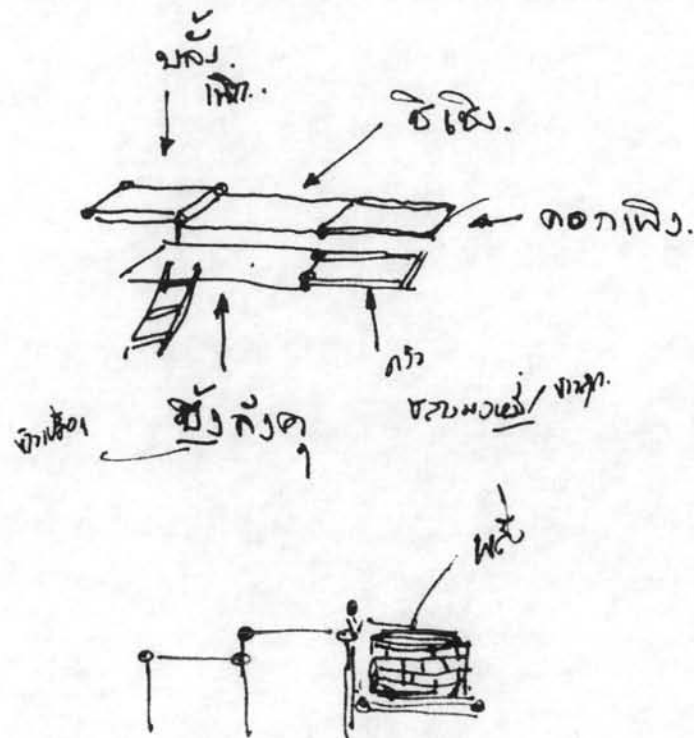
¹⁰¹ สัมภาษณ์ นายแดง ดาวตรง, 13 มกราคม 2548.

¹⁰² สัมภาษณ์ นายดำรงชัย แซ่ลิ้ม อายุ 31 ปี, ชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านโป่งกระทิงบน จ.ราชบุรี, 12 ตุลาคม 2549.

พื้นที่ในเรือนกะเหรี่ยง

พื้นที่ภายในเรือนกะเหรี่ยงประกอบด้วยพื้นที่หลัก 2 ส่วนคือ พื้นที่ภายใต้หลังคา และพื้นที่นอกชายคา ดังนี้

1. พื้นที่ภายใต้หลังคา - ประกอบด้วยห้องเรือน(ดกเพิง) โถง(ซีเซิง) บลั้งเพิง และครัว(ชลาอั้งฟองอั้งหมี่)

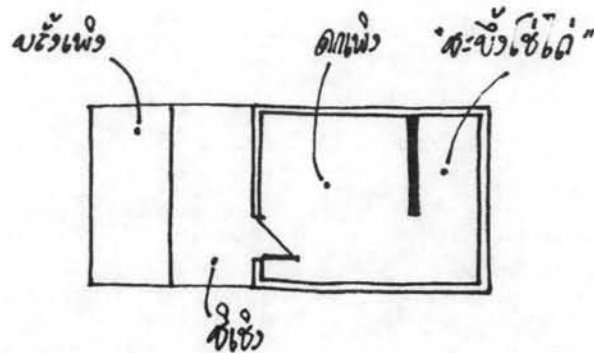

ภาพที่ 58 ภาพวาดลายเส้นแสดงลักษณะพื้นที่ต่างๆในเรือนกะเหรี่ยงสมัยก่อน
(วาดโดย นายชูลีป สีช่วง ผู้ใหญ่บ้าน บ.โปงกระทิงบน จ.ราชบุรี, 15 สิงหาคม 2548)

ก. ห้องเรือน (ดกเพิง)

ดกเพิง คือพื้นที่สำหรับเป็นที่นอนของเจ้าของเรือนและถือเป็นพื้นที่เฉพาะสำหรับคนในครอบครัวเท่านั้น (คนภายนอก หรือในสมัยก่อนหมายถึงคนที่ไม่ได้นับถือผีตระกูลฝ่ายมารดาเดียวกันไม่มีสิทธิ์เข้าไปในพื้นที่นี้) ลักษณะของพื้นที่คือเป็นห้อง มีฝาปิดล้อมทั้ง 4 ด้าน มีดซิดมีประตูเข้า - ออกทางเดียวที่ต่อเนื่องกับพื้นที่ส่วนโถง(ซีเซิง) ห้องเรือน(ดกเพิง)นี้บางเรือนยกพื้นให้สูงกว่าส่วนซีเซิงที่ติดกันประมาณ 15 ซม. หรือบางเรือนพื้นเสมอโถง(ซีเซิง)แต่ทำไม้คั่นที่ประตู (เช่นเดียวกับที่เรือนไทยเรียก "ธรณีประตู") ภายในห้องเรือน(ดกเพิง)ส่วนใหญ่เป็นห้องโล่งห้องเดียว เช่นในเรือนตัวอย่างที่ 1 และ 2 ดกเพิงในสมัยก่อนมีฝากั้นแบ่งเป็นพื้นที่ด้านหน้ากับด้านหลัง เช่นในเรือนตัวอย่างที่ 3 และ 4 นายอิน บุญช่วย กล่าวพร้อมวาดภาพประกอบว่า "เรือนกะเหรี่ยงในสมัยก่อนจะมีดกเพิง และภายในดกเพิงยังทำฝากั้นเป็นสัดส่วนเฉพาะด้านหลัง ไว้สำหรับเป็นที่นอนของลูกสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน เรียกพื้นที่ตรงส่วนด้านหลังนี้ว่า ชะบั้งไซเถ¹⁰³" (ภาพที่ และในเรือนตัวอย่างที่ 3 และ 4)

¹⁰³ สัมภาษณ์ นายอิน บุญช่วย อายุ 77 ปี, ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านคา จ.ราชบุรี, 13 ตุลาคม 2549.

ภาพที่ 59 แสดงลักษณะผังพื้นภายในดกเพิงของเรือนกะเหรี่ยงสมัยก่อนที่กันฝาเป็นส่วนของ ที่นอนลูกสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน (คัดลอกจากภาพร่างลายเส้นบนพื้นดินที่นายอิน บุญช่วย บ้านคา จ.ราชบุรี สก๊ตให้ผู้วิจัยดูประกอบอธิบาย)

วัสดุของฝาและพื้นภายในห้องเรือน(ดกเพิง) ถ้าเป็นเรือนเครื่องผูกก็จะกรุฝาด้วยฝาเรือก แต่ถ้าเป็นเรือนเครื่องสับก็จะปูพื้นกระดานตีขีด ฝาไม้ตีซ้อนเกล็ดแนวนอน และโดยส่วนใหญ่ฝา ของห้องเรือน(ดกเพิง)ทั้งที่เป็นเรือนเครื่องผูกและเรือนเครื่องสับจะกรุฝาดำกว่าห้องเส เปิดเป็น ช่องลมระบายอากาศได้โอเส ตลอดแนวฝาของดกเพิงทั้ง 4 ด้าน

ข. โถง (ชิวเชิง)

ชิวเชิง คือ โถง หรือพื้นที่ส่วนกลางของเรือน ที่ต่อเนื่องกับพื้นที่บั้งลั้งคู้, บั้งเพิงและห้องเรือน (ดูเรือนตัวอย่าง 1 - 4 และเรือนจำลอง ก - ค) ใช้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ นั่งพักผ่อนในเวลา กลางวัน รวมถึงใช้เป็นที่นอนสำหรับลูกชายและแขกที่มาค้างคืนด้วย

ลักษณะพื้นที่เป็นพื้นที่ภายใต้หลังคาคลุมทั้งหมด มีลักษณะโปร่งและโล่งเพราะมีฝาเรือน เพียง 1 หรือ 2 ฝา เท่านั้น คือฝากั้นระหว่างดกเพิงและฝาด้านข้างของเรือน ซึ่งกรุต่ำกว่าห้องเส เป็นช่องลมได้โอเส พื้นที่ชิวเชิงจึงเป็นพื้นที่ร่มและได้รับลมตลอดเวลา

โถง(ชิวเชิง)ในบางเรือนมี 2 ส่วนด้วยกันคือ ชิวเชิงส่วนกลางบ้านที่เชื่อมต่อพื้นที่บั้งเพิงและ ห้องเรือน(ดกเพิง)ตั้งที่กล่าวแล้วในข้างต้น และชิวเชิงหน้าบันไดทางขึ้น- ลงเรือนที่ลดระดับพื้นที่ต่ำกว่า ชิวเชิงกลางบ้านลงมาอยู่ระดับเดียวกับครัวที่อยู่ถัดไปทางด้านหลังเรือนดังตัวอย่างเรือนที่ 2 และ 3

ค. บั้งเพิง

บั้งเพิง คือพื้นที่ใช้สำหรับรับแขก อยู่ด้านหน้าทางด้านสกัดของตัวเรือน ต่อเนื่องจากพื้นที่ ส่วนโถง(ชิวเชิง)(ดูเรือนตัวอย่าง ก, 1, 2, 3, และเรือนตัวอย่างเสริมความในภาคผนวก เรือนที่ 5, 6)

ลักษณะของบั้งเพิงเป็นพื้นที่ใต้หลังคาคลุม ไม่มีฝา มีเพียงราวกันตกโปร่งสูงประมาณ 1 ศอกโดยรอบทั้ง 3 ด้าน บั้งเพิงจึงเป็นพื้นที่ร่มและได้รับลมตลอดวัน พื้นของบั้งเพิงจะยกสูงกว่า ระดับโถง(ชิวเชิง)กลางบ้านที่อยู่ติดกันประมาณ 1 ศอก บั้งเพิงบางลักษณะอยู่ภายใต้หลังคาหน้า

จั่ว เช่นในเรือยนต์ตัวอย่างที่ 3 ทำให้ดูสูงโปร่งและบางลักษณะอยู่ใต้หลังคากันสาดที่ต่อยื่นยาวออกมาจากหน้าจั่วในลักษณะเป็นเพิงเตี้ย เช่นในเรือยนต์ตัวอย่างที่ 1, 2 และ ก.

วุฒิ บุญเลิศ สันนิษฐานในเรื่องคำกับความหมาย ของคำว่า "บลั้ง" ว่า "คำว่า บลั้ง นั้น อาจจะเพี้ยนมาจากคำว่า "บรอ" ซึ่งเป็นคำในภาษากะเหรี่ยงไปที่เคยใช้กันอยู่ในสมัยก่อนก็เป็นได้ คำว่า "บรอ" ในสมัยก่อนนั้นคือพื้นที่ในเรือนที่ผู้เฒ่าผู้แก่จะมานั่งเล่านิทาน สั่งสอนภูมิปัญญาให้ลูกหลานฟังในตอนกลางคืน และคำว่า "บรอ" นอกจากจะใช้สำหรับเรียกพื้นที่ในเรือนแล้ว ยังหมายถึงพื้นที่สาธารณะ หรือโรงที่ทำขึ้นชั่วคราว สำหรับใช้เป็นที่พักผ่อน ปรึกษาหารือกันของผู้เฒ่าผู้แก่ และคนในหมู่บ้าน"¹⁰⁴

บลั้งเพิงถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเรือนกะเหรี่ยงลักษณะแบบแผนนิยม และถึงแม้ว่าเรือนกะเหรี่ยงตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้จากการสำรวจภาคสนามบางเรือนจะไม่มีบลั้งเพิงก็ตาม แต่จากการสัมภาษณ์เจ้าของเรือนและบุคคลต่างๆ กล่าวตรงกันว่า เรือนกะเหรี่ยงในสมัยก่อนจะมีบลั้งเพิงไว้สำหรับรับแขกที่มาเยี่ยมเยือนหากัน

ง. ครัว (ชลาอั้งพ่องอั้งหมี่)

ชลาอั้งพ่องอั้งหมี่ คือพื้นที่ประกอบอาหารและอุปกรณ์เครื่องครัวต่างๆ ตั้งอยู่ทางด้านข้างของตัวเรือน และค่อนข้างด้านหลังเรือน เป็นพื้นที่ที่อยู่ใต้ชายคาของหลังคาจั่วที่ยาวยื่นออกมาคลุม(ดูเรือยนต์ตัวอย่างที่ 1 , ก, ข, และ ค) หรือทำเป็นหลังคากันสาดยื่นยาวออกมาคลุมในลักษณะเป็นเพิงด้านข้างของตัวเรือน(ดูเรือยนต์ตัวอย่างที่ 2 , 3)

ลักษณะพื้นที่ครัวในเรือนเครื่องผูก (เรือนที่ 1 , ก, ข, และ ค) พื้นเรือนปูด้วยฟาก ฝามีลักษณะของการเลือกใช้วัสดุและรูปแบบที่ปิดไม่มิดชิดมากนัก เพื่อระบายความร้อนและควันไฟในการประกอบอาหาร เช่น เรือยนต์ตัวอย่างที่ 1 ฝาด้านข้างของครัวเป็นฝาไม้รวก และตีเว้นเป็นช่องลมได้อเส และในลักษณะของเรือนเครื่องสับ ในเรือยนต์ตัวอย่างที่ 2 ฝาด้านข้างของครัวเป็นฝาไม้ตีซ้อนเกล็ดแนวนอน ส่วนฝาด้านหลังใช้ไม้กลอนเดิมที่เคยใช้เป็นตัวยึดดับหญ้าคามาคือเป็นฝาเรือน เว้นเป็นช่องลมได้จันทันกันสาด, เรือนที่ 3 เป็นฝาเรียกทั้ง 3 ด้าน โดยกรุต่ำกว่าท้องอเส เว้นเป็นช่องลมได้อเส, และในตัวอย่างเรือนที่ 4 เป็นฝาเรียกโดยรอบทั้งหมด โดยกรุต่ำกว่าท้องอเส เว้นเป็นช่องลมที่ฝาได้อเส อีกทั้งครัวแยกออกมาต่างหากจากเรือนนอน โดยมีหลังคาทรงปั้นหยา มีช่องลมหน้าจั่วตอนบนเพื่อระบายควันไฟจากการประกอบอาหาร ประกอบกับพื้นเป็นวัสดุไม้ไผ่ผาซีก ตีเว้นร่อง ทำให้ลมพัดขึ้นจากใต้เรือน(เสี้ยลู่) อีกทั้งง่ายต่อการทำความสะอาดเพราะผิวของไม้ไผ่มีความมัน ไม่เปราะเปื้อนง่าย

¹⁰⁴ สัมภาษณ์ นายวุฒิ บุญเลิศ, ชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านบ้านบ่อ จ.ราชบุรี, 14 ตุลาคม 2549.

ครัวของเรือนกะเหรี่ยงในสมัยก่อนนั้นจะมีเตาไฟที่มีลักษณะเป็นกระบะดิน ทรงสี่เหลี่ยม ในภาษากะเหรี่ยงไปเรียกว่า *เพยคร่า* (เป็นคำเดียวกับคำว่า *แม่เตาไฟ* ในภาษาไทย¹⁰⁵) สำหรับประกอบอาหารที่ใช้พื้นเป็นเชื้อเพลิง จึงทำให้เกิดความร้อนและควันไฟมาก แต่ในปัจจุบันเรือนกะเหรี่ยงส่วนใหญ่เปลี่ยนมาใช้เตาอั้งโล่และเตาแก๊สแทนเพยคร่าแทบทุกครัวเรือน

จ. เฝิงคลุมบั้งพั้งหรือกะล่อม

คือพื้นที่ที่ยืนขายคากออกมาทางด้านข้างของตัวเรือน และมีเสารับที่ปลายขายคาก(ดูเรือนตัวอย่างที่ 1, ก, และ ข) หรือทำเป็นหลังคากันสาดต่อยื่นออกมาทางด้านข้างของตัวเรือน และมีเสาดังจากพื้นดินขึ้นไปรับที่ปลายขายคากันสาด เป็นลักษณะเฝิง ซึ่งใช้เป็นพื้นที่สำหรับวางบั้งพั้งหรือกะล่อมข้าว(ภาชนะใส่ข้าวเปลือก) โดยจะยกพื้นสูงจากดินราว 2 ศอกในปัจจุบันเฝิงที่ยังใช้สำหรับคลุมบั้งพั้งยังมีให้เห็นในเรือนจำลอง ก (และเรือนเสริมความในภาคผนวก ค เรือนที่ 7,10,11, 12) นอกนั้นเจ้าของเรือนได้รื้อบั้งพั้งออกเหลือแต่เฝิงไว้สำหรับใช้ประโยชน์เพื่อบังแดดบังฝนสาดเข้าด้านข้างของตัวเรือน อีกทั้งใช้เป็นพื้นที่ตากผ้า เก็บของเครื่องใช้ต่างๆ (โดยสาเหตุที่รื้อบั้งพั้งเหลือแต่เฝิง เนื่องจากในปัจจุบันเจ้าของเรือนส่วนใหญ่เลิกทำข้าวไร่ บั้งพั้งเลยมิได้ใช้เก็บข้าวเปลือกไว้กินทบปีเหมือนสมัยก่อน)

2. พื้นที่นอกขายคาก ได้แก่

บั้งล้งคู้

บั้งล้งคู้ คือพื้นที่บนเรือนที่อยู่นอกขายคากคลุม อยู่กลางแจ้งแดดส่องและฝนสาดโดยตรง วัตถุประสงค์ทำพื้นในเรือนเครื่องผูกเป็นลำไม้ไผ่ ในขณะที่เรือนเครื่องสับจะเป็นไม้กระดานตีเว้นร่องเพื่อระบายน้ำฝน *บั้งล้งคู้*ยังเป็นพื้นที่หน้าบันโดทางขึ้น - ลงเรือน(ดูเรือนตัวอย่างที่ 1, 2, 4, และ ก.)

คำว่า *บั้งล้งคู้* ในภาษากะเหรี่ยงไป มีความหมายตรงตามคำในภาษาไทย แปลว่า "พื้นที่สำหรับตากข้าวเปลือก" (คำว่า "บั้ง" ในภาษากะเหรี่ยงไปแปลว่า "ข้าวเปลือก", ส่วนคำว่า "ล้งคู้" แปลว่า พื้นที่ สถานที่) ชูศิลป์ ชีช่วง กล่าวถึง พื้นที่บั้งล้งคู้ในความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตประจำวันของชาวกะเหรี่ยงในสมัยก่อนว่า

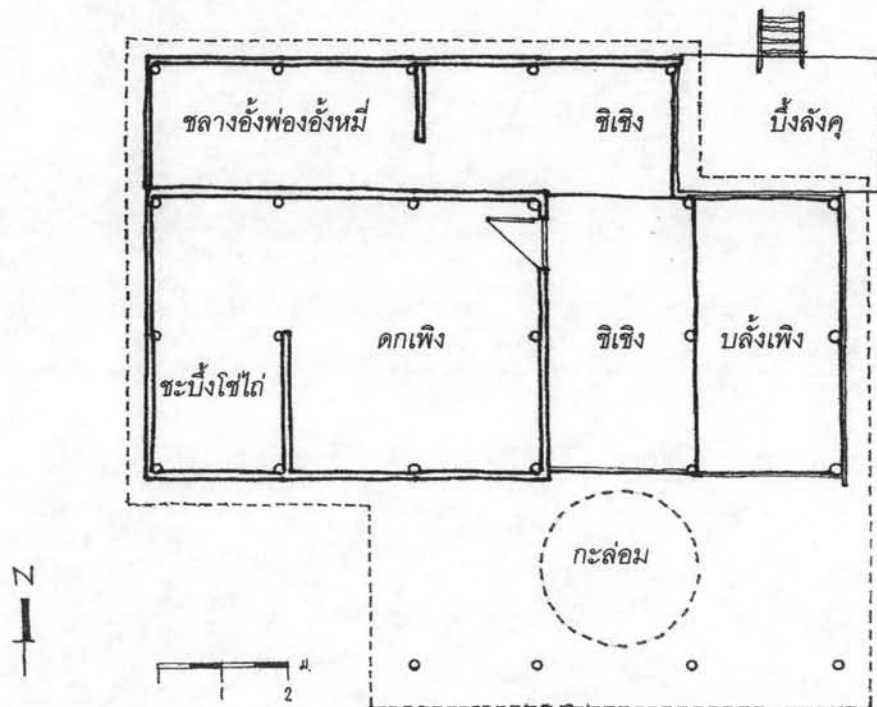
"บั้งล้งคู้เป็นที่สำหรับตากข้าวเปลือก โดยชาวกะเหรี่ยงจะนำข้าวเปลือกที่เก็บไว้ในบั้งพั้งหรือกะล่อมมาตากแดดของทุกๆวัน เพื่อให้ข้าวเปลือกนั้นแห้งสนิท ไม่ขึ้นก่อนที่จะนำไปตำด้วยครกข้อมมือหรือครกกระเดื่องและเอามาหุง ซึ่งชาวกะเหรี่ยงจะไม่นิยมตำข้าวทิ้งไว้ที่เดียวมากๆ หรือตำเก็บไว้กินทีเดียวนานๆ เพราะจะทำให้หมอดและแมลงกิน อีกทั้งจะทำให้ข้าวขึ้นเสียของ อนึ่งการที่ต้องตากข้าว ตำข้าวเป็นประจำทุกวัน เป็นการฝึกฝนให้เป็นคนขยันอยู่เสมอ ไม่เป็นคนขี้เกียจ สั้นหลังยาว"¹⁰⁶

¹⁰⁵ ดู ชาติ กัลยาณมิตร, พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปะเกี่ยวเนื่อง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2548), หน้า 392.

¹⁰⁶ สัมภาษณ์ นายชูศิลป์ ชีช่วง, ผู้ใหญ่บ้านโป่งกระทิงบน จ.ราชบุรี, 15 สิงหาคม 2548.

บั้งลั้งคู้ นอกจากจะใช้เป็นที่ตากข้าวแล้ว ยังเป็นพื้นที่เปียกสำหรับล้างภาชนะครีวต่างๆ อีกทั้งสำหรับเป็นที่ตากของแห้งในเวลากลางวันแดดแรงจัด เช่น ปลาแห้ง กล้วยตาก พริกแห้ง เห็ด ฯลฯ

ดังนั้นสรุปลักษณะเรือนกะเหรี่ยงแบบแผนนิยม ในกลุ่มจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ มีลักษณะเป็น เรือนหลังคาจั่วทรงสูง ยกพื้นเรือนสูงจากดิน มีพื้นที่ใช้สอยภายใต้หลังคาคลุมประกอบด้วย ห้องเรือน(ดกเพิง), โถง(ชิวเชิง), บลั้งเพิง, ครัว(ชลาวงอ้ง-พ่องอ้งหมี่)และ บั้งลั้งคู้ เป็นพื้นที่อยู่นอกชายคาเรือนกลางแจ้งแดดส่องและฝนสาดโดยตรงอย่างลักษณะชานในเรือนไทยภาคกลาง

ภาพที่ 60 แสดงผังพื้นเรือนกะเหรี่ยงแบบแผนนิยม

4.2 พรรณนาภูมิปัญญาของเรือนกะเหรี่ยงในการแก้ปัญหาความร้อนชื้น

ชาวกะเหรี่ยงในภาคตะวันตกจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ส่วนใหญ่ตั้งชุมชนอยู่ในลักษณะภูมิประเทศที่เป็นพื้นที่ราบเชิงเขาอยู่ตามแนวเทือกเขาตะนาวศรีซึ่งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของประเทศไทยติดแนวเขตชายแดนไทย-สหภาพพม่า ซึ่งมีลักษณะภูมิอากาศร้อนชื้นที่คล้ายคลึงกับภาคกลาง ด้วยลักษณะภูมิศาสตร์ดังกล่าวชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ มีเรือนแบบแผนนิยมที่ยึดถือปฏิบัติตามลักษณะเรือนของชาวกะเหรี่ยงในสมัยก่อน คือมีลักษณะรูปทรงเป็นเรือนหลังคาจั่วทรงสูง และเป็นเรือนยกพื้นสูงจากดิน มีพื้นที่ใช้สอยประกอบด้วย พื้นที่ภายใต้หลังคาคลุม ได้แก่ ห้องเรือน(ดกเพิง), โถง(ชิวเชิง), บลั้งเพิง, ครัว(ชลาวงอ้งพ่องอ้งหมี่)และ พื้นที่นอกชายคา ได้แก่ บั้งลั้งคู้ มีภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาความร้อนชื้นจากการศึกษาดังนี้

1. หลังคาจั่วทรงสูง เพื่อระบายน้ำฝนและข้อจำกัดในเรื่องวัสดุมุ่งเป็นเครื่องบังคับ

ภาพที่ 61 ลักษณะรูปทรงหลังคาเรือนกะเหรี่ยงในลักษณะเรือนเครื่องสับ(เรือนของนายแบน เย้เซ็ด)

เรือนกะเหรี่ยงในสมัยก่อนเป็นเรือนเครื่องผูก หรือที่เรียกว่าเรือนไม้บัว โดยวัสดุเรือนใช้ไม้ ง่ามเป็นเสาเรือนและไม้ไผ่เป็นวัสดุหลัก รวมถึงไม้ไผ่ยังใช้เป็นฝาเรือน ที่เรียกว่า "ฝาเรือก" และปากสำหรับปูพื้น เรือน ผู้ศึกษาพบว่าหลังคามีลักษณะเป็นจั่วทรงสูงเนื่องจากเหตุผลในเรื่องของการระบายน้ำฝน และข้อจำกัด ของวัสดุมุ่งหลังคาเป็นเครื่องบังคับประกอบกันเหมือนกับเหตุผลที่ได้จากงานศึกษาเรือนไทย เพราะวัสดุมุ่ง หลังคาในสมัยก่อนมุ่งด้วยวัสดุธรรมชาติได้แก่ หญ้าคา จาก ใบตะคร้อ และลำไม้ไผ่ ซึ่งเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายใน ภูมิภาคประเทศเชิงเขาในแถบภูมิภาคตะวันตก วัสดุมุ่งดังกล่าวมีความจำเป็นต้องอาศัยความลาดเอียงของหลังคา มากเพราะด้วยลักษณะของวัสดุมุ่งประเภทตบหญ้าคา ใบตาล ใบตะคร้อ ต้องวางซ้อนกันเป็นผืนๆ อีกทั้ง พื้นผิวของวัสดุมีลักษณะไม่เรียบ มีช่องอากาศหรือรูพรุนที่น้ำสามารถไหลร่วงลงมาได้ถ้าปล่อยค้างค้ำงอยู่นาน ดังนั้นความจำเป็นที่ต้องทำหลังคาให้เอียงลาดชันมากๆ ก็เพื่อระบายน้ำฝนให้ไหลลงมาได้เร็ว ไม่คั่งค้างอยู่บน ตัววัสดุอยู่นาน อันจะทำให้น้ำฝนร่วงลงมา อีกทั้งขึ้นและผุเร็วใช้ไม่ได้นาน อนึ่งการทำหลังคาที่เอียงลาดชัน น้อย นอกจากจะทำให้หลังคารั่วตามรูพรุนของตบหญ้าคาแล้ว ความชื้นและน้ำฝนในช่วงฝนตกชุก อาจจะทำให้ หลังคารับน้ำหนักมาก ๆ อยู่นาน เกินกำลังของวัสดุที่เป็นเรือนไม้บัว หรือเรือนเครื่องผูกในสมัยก่อน จึงไม่นิยม ทำกัน ในลำดับช่วงเวลาถัดมาเมื่อครั้นเปลี่ยนวัสดุเรือนมาใช้ไม้จริงแทนหรือที่เรียกว่า "เรือนเครื่องสับ" หรือ "เรือนฝากระดาน" ที่มีกำลังมากขึ้น แต่ถ้ายังมุ่งด้วยตบหญ้าคา หรือวัสดุธรรมชาติอื่นๆ ก็ยังต้องทำหลังคาให้ เอียงลาดชันมากอยู่ เพราะเรื่องข้อจำกัดของตัววัสดุมุ่งยังเป็นเครื่องบังคับอยู่

วัสดุถุงหลังเรือนกะเหรี่ยงในสมัยก่อน(ก่อนที่จะมีสังกะสีและกระเบื้องลอน) มุงหลังคาด้วย หน้่าคา ใบตะคร้อ และไม้ไผ่ผ่าซีกวางซ้อนในลักษณะหงายและคว่ำสลับกัน¹⁰⁷ เพราะเป็นวัสดุธรรมชาติที่หาได้ ง่ายในลักษณะภูมิประเทศที่ใกล้ป่าเขาแถบจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และประจวบฯ และที่สำคัญเป็นวัสดุที่ไม่ต้อง ซื้อ สามารถทำให้มุงหลังคาและซ่อมแซมได้เอง ในปัจจุบันเรือนกะเหรี่ยงที่ยังมุงด้วยวัสดุธรรมชาติดังกล่าวยังมีให้เห็นอยู่บ้างโดยเฉพาะในชุมชนกะเหรี่ยงที่อยู่ในป่าลึก ตามแนวเขตพรมแดนไทย - พม่า ซึ่งเข้าถึงลำบาก อีกทั้งยังเป็นเรือนเครื่องผูกเป็นส่วนใหญ่ เรือนตัวอย่างในวิทยานิพนธ์นี้ที่ยังมุงหลังคาด้วยวัสดุธรรมชาติได้แก่ เรือนจำลอง(ก, ข, ค) และเรือนตัวอย่างที่ 1 (เรือนของนายถนอม จัดพล ที่ บ.ห้วยเกษม จ.เพชรบุรี) ส่วนเรือน ตัวอย่างที่เป็นเรือนเครื่องสับหรือเรือนที่ใช้ไม้จริงในปัจจุบัน เจ้าของเรือนส่วนใหญ่ให้สัมภาษณ์คล้ายกันว่า เดิมทีแรกนั้นมุงด้วยหน้่าคา แต่ได้เปลี่ยนมุงด้วยสังกะสีบ้าง หรือลอนคู่บ้างแทนในภายหลัง เช่น เรือนที่ 2 (เรือนของนายแดง ดาวตรง) และเรือนที่ 3 (เรือนของนายแบน เย้เชิด) โดยกล่าวถึงสาเหตุที่เปลี่ยนวัสดุถุงหลังคาจาก เดิมที่มุงหน้่าคามาเป็นสังกะสีบ้าง กระเบื้องลอนบ้าง เนื่องจาก หน้่าคา ใบตาล ใบตะคร้อ ไม่ทน ต้องเปลี่ยน ต้องซ่อมอยู่บ่อยครั้ง นายแดง ดาวตรง กล่าว

“หน้่าคา พอใช้ได้ถึง 3 - 4 ปี ก็ต้องเปลี่ยน บางหลังก็อยู่ได้ถึง 5 - 6 ปี บางหลังถึงขนาด ต้องเปลี่ยนต้องซ่อมทุกปี หรือถ้าวางถี่หน่อย 2 ปีก็ค่อยเปลี่ยน”¹⁰⁸ การเปลี่ยนวัสดุถุงหลังคาเดิมที่เคยมุงด้วย หน้่าคา ใบตาล ใบตะคร้อ มาเป็นสังกะสีและกระเบื้องลอนนั้น นอกเหนือจากที่สังกะสีและกระเบื้องลอนจะ ใช้ได้ทน ไม่ต้องเปลี่ยน ไม่ต้องซ่อมบ่อยเหมือนเคย รวมถึงคลายข้อจำกัดของวัสดุที่มีผลต้องทำให้หลังคาต้อง เป็นทรงสูง เอียงลาดชันมากลงแล้ว ผู้ศึกษาได้ข้อมูลที่กล่าวถึงเหตุปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องดังนี้

ก. มุงหน้่าคา ทำให้ไฟไหม้เรือนง่ายกว่ามุงด้วยสังกะสีและกระเบื้องลอน

วัสดุถุงหลังคาเดิมที่เคยใช้หน้่าคา ใบตะคร้อ ซึ่งแห้งทำให้เป็นกังวลเรื่องไฟไหม้เรือน ง่าย ดังที่ นายแบน เย้เชิด (เจ้าของเรือนที่ 3) กล่าว

“เดิมมุงด้วยหน้่าคา พอหน้าแล้งกลัวไฟ เลยเปลี่ยนมุงด้วยสังกะสีแทน”¹⁰⁹ และเมื่อมีไฟฟ้าใช้ในแต่ละเรือน นายหอม ดังแสง กล่าว “พอมีไฟฟ้าใช้ตามบ้าน ไฟ ใหม้เรือนกันบ่อย เพราะไฟฟ้ากระตุกบ่อย สะเก็ดไฟก็ไปติดหน้่าคา ไหม้หมดทั้ง หลัง”¹¹⁰ การเปลี่ยนวัสดุถุงมาใช้สังกะสีกับกระเบื้องลอนแทนหน้่าคา จึงช่วยลด ความกังวลเรื่องไฟไหม้เรือน

¹⁰⁷ สัมภาษณ์ นางแห้ง ทองดีเลี้ยง อายุ 49 ปี, ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านโป่งลึก เจ้าหน้าที่ชั่วคราวอุทยานแห่งชาติแก่ง กระจาน จ.เพชรบุรี, 12 มกราคม 2548; นายหนึ่ง ดังแสง อายุ 42 ปี, ชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านลิ้นช้าง จ.เพชรบุรี, 31 กรกฎาคม 2549.

¹⁰⁸ สัมภาษณ์ นายแดง ดาวตรง, 13 มกราคม 2548; นายเย็น มูลคอน อายุ 45 ปี, ชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านบ้านคา จ. ราชบุรี, 13 ตุลาคม 2549; นายชวลิต กงจก อายุ 45 ปี, ชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านบ้านคา จ.ราชบุรี, 13 ตุลาคม 2549.

¹⁰⁹ สัมภาษณ์ นายแบน เย้เชิด , ชาวกะเหรี่ยงอาวุโส หมู่บ้านบ้านบ่อ จ.ราชบุรี, 13 ตุลาคม 2549.

¹¹⁰ สัมภาษณ์ นายหอม ดังแสง อายุ 68 ปี, ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านลิ้นช้าง จ.เพชรบุรี, 1 สิงหาคม 2549.

ข. มุงหญ้าคาทำให้เรือนเย็นกว่ามุงสังกะสี

นายแดง ดาวตรง (เจ้าของเรือนที่ 2) กล่าวว่า "เมื่อก่อนมุงด้วยหญ้าคา บนเรือนนี้เย็นกว่ามุงสังกะสี"¹¹¹ และ นายหอม ดังแสง กล่าวว่า "มุงหญ้าคา อยู่เย็นกว่ามุงด้วยสังกะสี"¹¹²

ค. มุงสังกะสีรองน้ำฝนกินดีกว่าหญ้าคาและกระเบื้องลอน

นายชวลิต กงจก กล่าวว่า "เมื่อตอนมุงด้วยหญ้าคา จะมัดปลายคารวมกันเป็นกระจุก สำหรับรองน้ำฝน"¹¹³ และนายเตียง ขอระะ กับนายหอม ดังแสง กล่าวว่า "สังกะสีรองน้ำฝนกินดีกว่าคา และกระเบื้องลอน อีกทั้ง คารองน้ำฝนได้ 3 ปีก็ต้องเปลี่ยน, กระเบื้องลอนรองน้ำฝนได้ประมาณ 7 ปี, แต่ในขณะที่สังกะสีรองน้ำฝนได้นานประมาณ 20 ปี"¹¹⁴

ง. มุงสังกะสีทนหนังสือดีกว่ากระเบื้องลอน

นายหอม ดังแสง กล่าวถึงปัจจัยหนึ่งของการเลือกวัสดุมุงหลังคาที่บ้านล้นช้าง จังหวัดเพชรบุรีว่า "เลือกมุงสังกะสีดีกว่ากระเบื้องลอน เพราะที่บ้านล้นช้างใกล้ป่าใกล้เขา เด็กและชาวบ้านในหมู่บ้านยังมีการใช้หนังสือยิงนกกันอยู่ ถ้ามุงด้วยกระเบื้องลอน ลูกหนังสือตกบนหลังคากระเบื้องแตกเป็นรู ต้องซ่อมต้องซื้อเปลี่ยนกันอยู่บ่อย มุงสังกะสีแล้วไม่แตกง่าย"¹¹⁵

2. ยกพื้นเรือนสูงจากดินเพื่อป้องกันความชื้นและปลวก อีกทั้งได้ลมพัดเย็นจากใต้พื้นเรือน

เรือนกะเหรี่ยงจะยกพื้นเรือนสูงจากพื้นดินเกิดเป็นพื้นที่ใต้ถุนเรือน(เลี้ยคูละ) โดยยกพื้นสูงจากดินประมาณ 2-4 คอก เลี้ยคูละในเรือนกะเหรี่ยงนี้ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์เป็นที่เก็บของเครื่องใช้ได้แก่เครื่องมือเกษตรกรรม ไม้กระดาน รวมถึงเป็นที่เลี้ยงไก่ เป็นต้น และจากงานสำรวจเรือนกะเหรี่ยงในภาคสนามส่วนใหญ่ เลี้ยคูละไม่ได้ใช้เป็นที่นั่ง นอนพักผ่อนในเวลาากลางเหมือนพื้นที่ใต้ถุนเรือนของเรือนไทยภาคกลาง ผู้ศึกษาพบว่าการยกพื้นเรือนสูงจากพื้นดินมีเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะสภาพภูมิอากาศร้อนชื้นใน 2 เรื่องดังนี้

ก. ป้องกันความชื้นและปลวก

การยกพื้นเรือนสูงจากพื้นดินเพื่อหนีความชื้นที่มาจากพื้นดิน โดยเฉพาะในฤดูฝนที่ตกชุกทำให้พื้นดินเฉอะแฉะ เปียกชื้น จากการสำรวจภาคสนามในช่วงฤดูฝนพบว่ามักชูดเป็นคันดินรอบตัวเรือนเป็นร่องให้น้ำไหล ไม่ให้เข้าไปซังเฉอะแฉะอยู่ใต้ถุนเรือน การยกพื้นเรือนสูงจากดินจึงเป็นการแก้ปัญหาที่ไม่ให้พื้นเรือนเปียกและได้รับความชื้นจากดินโดยตรง อีกทั้งการทำให้เกิดเป็นพื้นที่ใต้ถุนเรือน(เลี้ยคูละ) เป็นการอาศัยลมที่พัดผ่านทะลุใต้ถุนช่วยพัดพาความชื้นจากผิวดินออกนอกตัวเรือน

¹¹¹ สัมภาษณ์ นายแดง ดาวตรง, 13 มกราคม 2548.

¹¹² สัมภาษณ์ นายหอม ดังแสง, 1 สิงหาคม 2549.

¹¹³ สัมภาษณ์ นายชวลิต กงจก, 13 ตุลาคม 2549.

¹¹⁴ สัมภาษณ์ นายเตียง ขอระะ, ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านโป่งกระทิงบน จ.ราชบุรี 12 ตุลาคม 2549; นายหอม ดังแสง, ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านล้นช้าง จ.เพชรบุรี, 1 สิงหาคม 2549.

¹¹⁵ สัมภาษณ์ นายหอม ดังแสง, 1 สิงหาคม 2549.

อเนียงการยกพื้นเรือนสูงจากพื้นดิน นอกเหนือจากเป็นการแก้ปัญหาเรื่องความชื้นจากดินแล้ว ยังพบว่าเป็นการป้องกันเรื่องปลวกที่ชอบกินเนื้อไม้ โดยเฉพาะไม้ที่ขึ้นอยู่เสมอ ทั้งนี้ชาวกะเหรี่ยงยังมีภูมิปัญญาอื่นที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันปลวกขึ้นเรือนได้แก่ ประเภทของไม้ที่เลือกใช้และวิธีในการนำมาใช้(จะกล่าวไว้ในส่วนถัดไป), การใช้ผ้าชุบน้ำมันขี้ไต้พันรอบโคนเสา¹¹⁶ หรือแม้แต่เรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมโดยตรง ได้แก่ การเลี้ยงไก่ดังที่ นายหอม ดังแสง ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านลิ้นช้างกล่าวว่่า "ไก่จะจิกปลวก จิกมอดกิน ไม้ให้ขึ้นไปกินเรือน"¹¹⁷

ภาพที่ 62 ลักษณะซุดเป็นร่องและคันดินรอบตัวเรือนเพื่อแก้ปัญหาไม่ให้น้ำฝนเข้าไปซัง ทำให้พื้นดินใต้เรือนเฉอะแฉะ อันจะทำให้ใต้เรือนขึ้น อีกทั้งเสาเรือนผุกร่อน ใช้ไม่ได้นาน

ภาพที่ 63 ภาพไก่ใต้เรือนนายแบน เย้เซ็ด

¹¹⁶ สัมภาษณ์ นายเกรียงไกร ชีช่วง อายุ 29 ปี, ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านโป่งกระทิงบน จ.ราชบุรี, 12 มกราคม 2548.

¹¹⁷ สัมภาษณ์ นายหอม ดังแสง, 1 สิงหาคม, 2549.

ส่วนภูมิปัญญาในเรื่องไม้ที่ใช้ในการปลูกเรือน ผู้ศึกษาพบว่านอกเหนือจากปัจจัยที่เรื่องทรัพยากรที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นภูมิภาคตะวันตกแล้ว ยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้ในเรื่องของไม้ ชนิดของไม้ที่ทนต่อปลวกและมอดเป็นเรื่องสำคัญ โดยจากการสัมภาษณ์ชาวกะเหรี่ยงในหลายพื้นที่ใน 3 จังหวัด กล่าวถึงไม้ที่นำมาใช้ในการปลูกเรือนได้แก่ไม้ไผ่และไม้จริงที่นำมาใช้ทำเสาและทำพื้นในประเภทไม้ที่แตกต่างกัน รวมถึงกรรมวิธีในการนำไม้มาใช้ ดังนี้

(ก) ไม้ไผ่

ประเภทไม้ที่เลือกใช้ - ชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่กล่าวว่า ไม้ไผ่ที่ชาวกะเหรี่ยงเลือกใช้ในการสร้างเรือน จะเลือกไม้ไผ่ป่าหรือไม้ไผ่ที่ลักษณะมีหนามหรือที่เรียกว่า ไม้หนาม มาใช้ปลูกเรือน เพราะไม้ไผ่ชนิดนี้มอดไม่ค่อยกิน อยู่ทน นายเตียง ขอระ กล่าว “ผาเรือนที่ใช้อยู่(เป็นผาเรียก) ก็ใช้มานานกว่า 25 ปีแล้ว ยังดีอยู่”¹¹⁸ ส่วนไม้จำพวก ไผ่นวล, ไผ่สีสุก และไม้รวก มอดชอบกิน ใช้ไม้ได้นาน

กรรมวิธีในการนำมาใช้ - ชาวกะเหรี่ยงมีวิธีในการนำไม้ไผ่มาใช้ เพื่อให้ทนต่อมอด ใช้ได้นาน นายแก้ว เสน่ห์ดีบั้ง กล่าว “ก่อนนำไม้ไผ่มาสร้างเรือน จะแช่น้ำทิ้งไว้จนเหม็น ทิ้งไว้เวลานานอาทิตย์ ไม้จะทน ใช้ได้อยู่นาน”¹¹⁹ และนายขวลิต กงจก กล่าว “เวลาเลือกไม้ไผ่มาสร้างเรือน ต้องเป็นไม้ไผ่แก่ๆ จะดูจากเนื้อไม้ ช่างในเวลาตัดแล้วเนื้อจะสีแดง”¹²⁰ และ นางปรัง สีทอง กล่าว “ไม้ที่นำมาใช้จะเลือกไม้ป่า หรือไม้หนามที่แก่จัดๆ เพราะมอดไม่ค่อยกิน แล้วเอามาตากแดด ตากฝนทิ้งไว้เป็นเดือนๆ”¹²¹

(ข) ไม้จริง

ประเภทไม้ที่เลือกใช้ - คือไม้ที่ใช้สำหรับทำเสา และไม้ที่ใช้สำหรับเป็นไม้กระดานปูพื้น ดังนี้

ไม้สำหรับทำเสา - ไม้ที่ใช้ส่วนใหญ่ ได้แก่ แก่นไม้สมอจัน, แก่นไม้มะค่าลิง, แก่นไม้แดง(ในภาษากะเหรี่ยงเรียกไม้แดงว่า “ไม้ไซวี”), แก่นไม้มะค่าแต่¹²²(ในภาษากะเหรี่ยงเรียก “ไม้คละ”) นอกจากนี้ยังมีไม้อื่นๆที่ถูกกล่าวถึง ได้แก่ ไม้คุณ, ไม้ประดู่, ไม้ชิงชัน, ไม้สะเหลา, แก่นไม้ซาง, แก่นไม้ซาก และที่บ้านปาละอุ จ.ประจวบคีรีขันธ์ กล่าวถึง แก่นไม้ซีเหล็ก และแก่นไม้กำที่¹²³ เพราะมีในดินแถบ จ.ประจวบคีรีขันธ์

ไม้สำหรับทำพื้นกระดาน - ได้แก่ไม้สมอดำ, ไม้ตะแบก, ไม้มะค่าโมง, ไม้ตะเคียน และบ้างก็ใช้ไม้แดงสำหรับเป็นพื้นกระดานด้วยเช่นกัน เช่นเรือนตัวอย่างที่ 3 (เรือนของนายแบน เย้เชิด)

¹¹⁸ สัมภาษณ์ นายเตียง ขอระ, 12 ตุลาคม 2549.

¹¹⁹ สัมภาษณ์ นายแก้ว เสน่ห์ดีบั้ง อายุ 42 ปี, ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านห้วยเกษม จ.เพชรบุรี, 31 กรกฎาคม 2549.

¹²⁰ สัมภาษณ์ นายขวลิต กงจก, 13 ตุลาคม 2549.

¹²¹ สัมภาษณ์ นางปรัง สีทอง อายุ 53 ปี, ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านปาละอุ จ.ประจวบคีรีขันธ์, 16 ตุลาคม 2549.

¹²² นายเบ๊ะ กงจก กล่าว “เดิมทีแรกนั้น ในสมัยก่อนไม่นิยมใช้ไม้คละปลูกเรือนเพราะถือว่าเป็นไม้ของสูง ไม่กล้าใช้กัน”

¹²³ สัมภาษณ์ นางหอม ปลื้มดอก อายุ 56 ปี และนางปรัง สีทอง อายุ 53 ปี, ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านปาละอุ จ.ประจวบฯ,

กรรมวิธีในการนำมาใช้- ไม้ที่นำมาใช้ในการทำเสาและพื้นเรือนจะใช้ในส่วนที่เป็นแก่น ไม้เท่านั้น เพราะบริเวณส่วนที่เป็นแก่นไม้ เนื้อไม้จะแข็ง ปลูกไม่ค่อยกิน ใช้ได้ทนนาน โดยแก่น ไม้ได้จากการตากเอาส่วนที่เป็นก้ำฟ้อออกด้วยขวานโยน (เพราะส่วนที่เป็นก้ำฟ้อคือส่วนที่อยู่ถัดจาก เปลือก ไม้ทานกำลังแรงอีกทั้งปลูกชอบกิน)“บางกรณีต้องตากสักถึง 1 - 2 นิ้ว กว่าที่จะถึงเนื้อ แก่น¹²⁴”

ข. ได้ลมพัดเย็นจากใต้พื้นเรือน

การยกพื้นเรือนสูงจากดินทำให้ได้รับลมที่ผ่านขึ้นมาจากใต้พื้นเรือน(เลี้ยคุดะ) นาย เกรียงไกร ชีช่วง กล่าว “บนพื้นเรือนจะเย็นเพราะว่ามีลมตีขึ้นมาตามร่องไม้ฟากหรือร่องไม้ กระดาน ทำให้เย็นสบาย”¹²⁵ ด้วยเพราะการที่ประเทศไทยอยู่ในเขตร้อน มีอากาศที่ร้อนอบอ้าว เป็นปกติ การได้รับลมที่พัดผ่านจากใต้พื้นเรือนขึ้นมาบนพื้นเรือน และผ่านช่องตามระดับต่างๆ ของพื้นเรือนถือเป็นภูมิปัญญาที่ทำให้บนเรือนเย็นสบาย ประกอบกับเหตุผลของการป้องกัน ปลูกที่คล้องจองกันดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

3. โถง(ซีเซิง)และปลั่งเพิงเป็นพื้นที่โล่ง ร่ม ลมโกรกเหมาะกับภูมิอากาศที่ร้อนชื้น

เรือนกะเหรี่ยงตามลักษณะแบบแผนนิยมประกอบด้วยพื้นที่หลักใน 2 ลักษณะคือ พื้นที่ ภายใต้หลังคาคลุม ได้แก่ ห้องเรือน(ดกเพิง), โถง(ซีเซิง), ปลั่งเพิง, ครัว(ชลาวงอั้งพ้ออั้งหมี่)และพื้นที่ นอกชายคาคลุม กลางแจ้งแดดส่องและฝนสาดโดยตรงคือ บั้งลุงคู้ ที่ใช้สำหรับเป็นที่ตากข้าวเปลือก

กล่าวถึงพื้นที่ใต้หลังคาคลุม ได้แก่ ห้องเรือน(ดกเพิง), โถง(ซีเซิง), ปลั่งเพิง, ครัว(ชลาวงอั้งพ้ออั้งหมี่)แลเห็นได้ว่า พื้นที่หลักหรือพื้นที่โดยส่วนใหญ่ของพื้นที่ภายใต้หลังคาคลุมทั้งหมดเป็น พื้นที่ที่มีลักษณะเปิดโล่งต้องการรับลม ได้แก่ พื้นที่ส่วนซีเซิง และ ปลั่งเพิง เป็นพื้นที่ที่ไม่มีฝาผนัง มีเพียงเฉพาะราวกันตกแบบโปร่ง ลมทะลุผ่านได้ สูงประมาณ 1 ศอก พอดีสำหรับนั่งพาดไหล่ พักผ่อนในเวลากลางวัน อีกทั้งใช้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ และกิจกรรมต่างๆของครัวเรือน เช่น รับประทานอาหาร นั่งทอดผ้า และรับแขก เป็นต้น จึงเป็นพื้นที่ที่ต้องการรับลมเพื่อบรรเทาอากาศร้อน ในแต่ละวัน นายหอม ดังแสง กล่าว “นั่งบริเวณซีเซิง เย็น ลมมันดี”¹²⁶ ในขณะที่พื้นที่ห้องเรือน(ดกเพิง)และครัว(ชลาวงอั้งพ้ออั้งหมี่) จะมีฝากั้นปิดล้อมไว้โดยรอบ เพราะห้องเรือน(ดกเพิง)ใช้เป็นที่นอน ของเจ้าของเรือน จึงต้องการความมิดชิด ปลอดภัยเป็นเรื่องหลัก อีกทั้งถือเป็นพื้นที่เฉพาะของผีเรือน ตามความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงในสมัยก่อน จึงต้องการลมเพียงเพื่อระบาย ถ่ายเทอากาศภายใน

¹²⁴ สัมภาษณ์ นายเป็ง คุ่งลิ่ง, ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านสวนผึ้ง จ.ราชบุรี, 13 ตุลาคม 2549.

¹²⁵ สัมภาษณ์ นายเกรียงไกร ชีช่วง, 12 มกราคม 2548.

¹²⁶ สัมภาษณ์ นายหอม ดังแสง, 1 สิงหาคม, 2549.

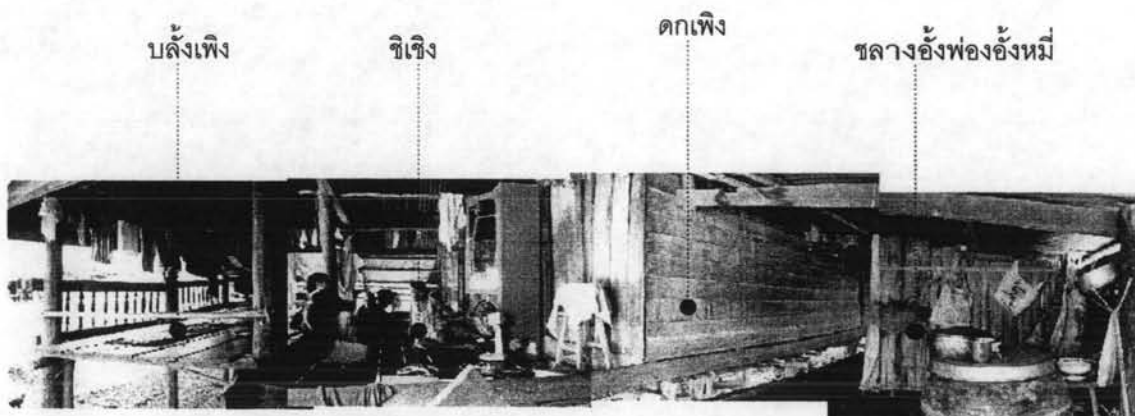
โดยอาศัยช่องลมในลักษณะต่างๆ ได้แก่ ช่องลมหน้าจั่ว และช่องลมใต้เส(เรื่องของช่องลมจะกล่าวไว้โดยละเอียดในส่วนถัดไป)

ลักษณะพื้นที่ในเรือนกะเหรี่ยงในความสัมพันธ์กับภูมิอากาศร้อนชื้น

นายแดง ดาวตรง กล่าว "ฝากทำให้โล่งๆไว้ ให้ลมมันพัด"¹²⁷ และนายแบน เข้เชิด กล่าว "เรือนต้องให้มีลมพัดเย็น มิฉะนั้นแล้ว ลมมันไม่เข้า"¹²⁸

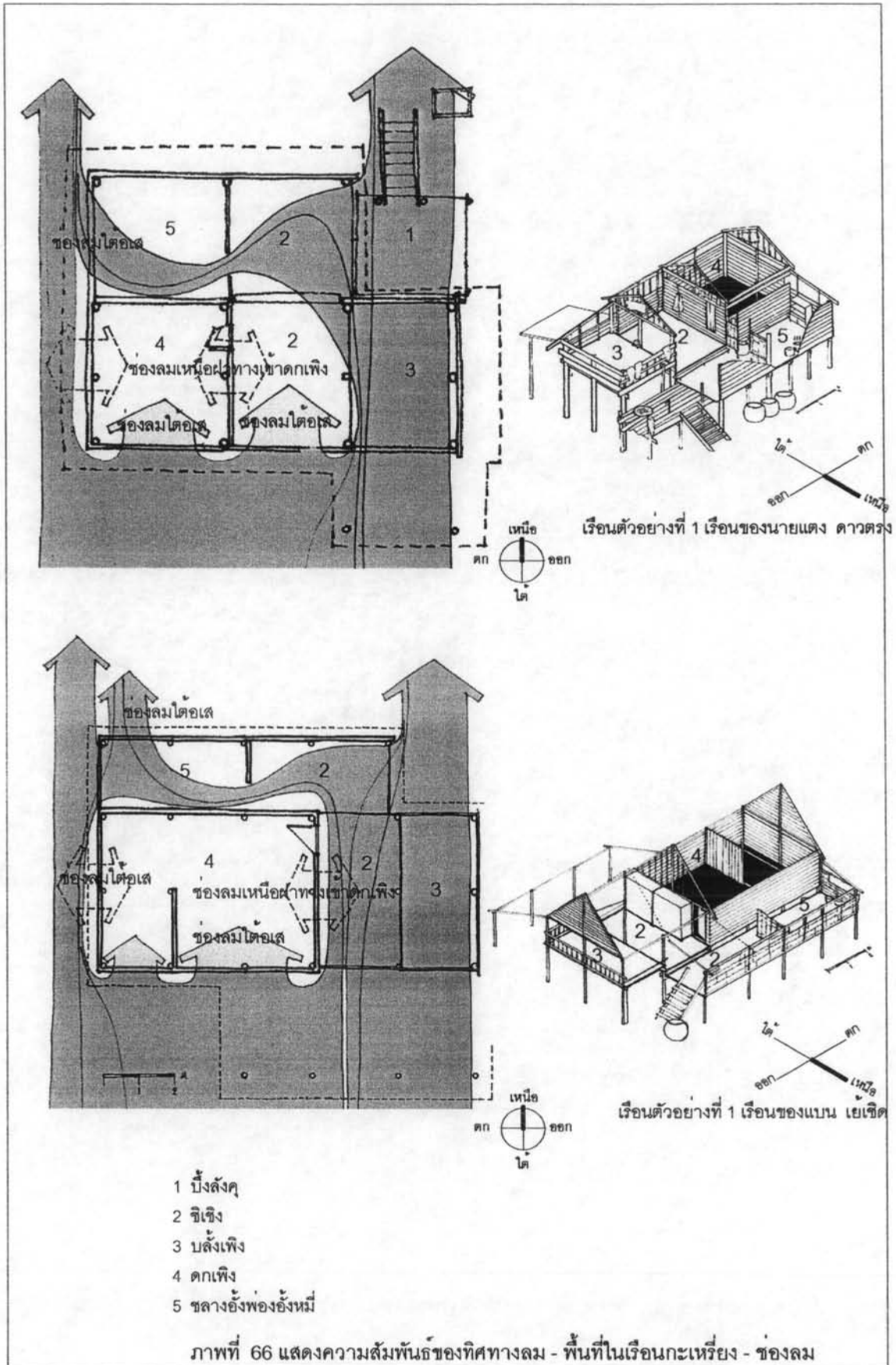
ภาพที่ 64 พื้นที่บั้งเพิง โถง(ซีเชิง) มีลักษณะของพื้นที่โล่ง รม ลมโกรก ในเรือนนายแดง ดาวตรง

ภาพที่ 65 พื้นที่บั้งเพิง โถง(ซีเชิง) มีลักษณะของพื้นที่โล่ง รม ลมโกรก ในเรือนนายแบน เข้เชิด

¹²⁷ สัมภาษณ์ นายแดง ดาวตรง, 13 มกราคม 2548.

¹²⁸ สัมภาษณ์ นายแบน เข้เชิด อายุ 7 ปี, ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านบ้านบ่อ จ.ราชบุรี, 13 ตุลาคม 2549.

4. อาศัยช่องลมเพื่อระบายถ่ายเทอากาศภายในตัวเรือน

เรือนกะเหรี่ยงตามลักษณะแบบแผนนิยมมีลักษณะของพื้นที่เรือนที่ต้องการลมใน 2 ลักษณะ คือ พื้นที่ที่ต้องการรับลม ได้แก่ โถง(ซิง) และปลั่งเพิง จึงไม่มีฝาเรือนปิดกัน ในขณะที่ห้องเรือน(ดกเพิง) และครัว(ชลาอั้งฟองอั้งหมี่)เป็นพื้นที่ที่ต้องการระบายลม และถ่ายเทอากาศ เพราะดกเพิงต้องการเรื่องความมืดซิดปลอดภัย อีกทั้งถือเป็นพื้นที่เฉพาะของผีเรือน และครัวต้องการระบายความร้อนและควันไฟจากการประกอบอาหารเป็นเรื่องหลักเช่นเดียวกัน ดังนั้นพื้นที่ห้องเรือน(ดกเพิง)และครัว(ชลาอั้งฟองอั้งหมี่)จึงต้องอาศัยช่องลมเพื่อระบายความร้อนขึ้น และถ่ายเทอากาศจากดังนี้

ก. ช่องลมที่หน้าจั่วหลังคา

คือ ช่องเปิดโล่งที่หน้าจั่วหลังคา ด้านสกัด หน้าและท้ายเรือน เช่นในตัวอย่างเรือนที่ 2 (เรือนของนายแดง ดาวตรง) ที่เป็นหลังคาจั่วทรงเตี้ย มุงด้วยสังกะสี หน้าจั่วและท้ายจั่วมีช่องลมใต้หลังคาเป็นแผงไม้ตีตามตั้ง เว้นช่องห่าง ให้ลมทะลุผ่าน และในตัวอย่างเรือนครัวของเรือนตัวอย่างที่ 4 (เรือนของนางจีคัง คังฟู)ที่เป็นหลังคาทรงปั้นหยาจั่วช่องลมตอนบนของหลังคาเพื่อระบายความร้อนและควันไฟจากการประกอบอาหาร

ข. ช่องลมที่ฝาเรือน

จากการสำรวจเรือนกะเหรี่ยงทั้งที่เป็นเรือนเครื่องผูก และเรือนเครื่องสับ เรือนกะเหรี่ยงไม่มีหน้าต่าง โดยสาเหตุกล่าวถึง “หน้าต่างทำเองลำบาก เพราะต้องใช้เครื่องมือเครื่องมือ ชื่อก็บ้างใช้เงินสิ้นเปลือง”¹²⁹ การระบายลมภายในเรือนกะเหรี่ยงอาศัยช่องลมที่ฝาเรือนในลักษณะต่างๆดังนี้

- (1) ช่องลมที่หน้าจั่วเหนือฝาทางเข้าดกเพิง คือช่องลมที่บริเวณสามเหลี่ยมหน้าจั่วเหนือฝาทางเข้าดกเพิง มีประโยชน์ในการช่วยระบาย ถ่ายเทอากาศภายในส่วนพื้นที่ดกเพิง และระบายความร้อนใต้หลังคา ช่องลมหน้าจั่วนี้มี 2 ลักษณะคือ ลักษณะเป็นช่องเปิดโล่ง (เช่นในตัวอย่างเรือนที่ 1, 5, 6, 7, 10, 11)และลักษณะทำเป็นแผงช่องลม โดยทำเป็นแผงไม้แบบโปร่ง มีทั้งลักษณะที่เป็นแผงไม้ตีตามตั้ง เว้นช่องห่าง และลักษณะเป็นซี่ไม้(ไม้ไผ่หรือไม้รวก) ตีตามทแยงเว้นระยะห่าง ไขว้กัน(เช่นในตัวอย่างเรือนที่ 2, 3, 4, 8)

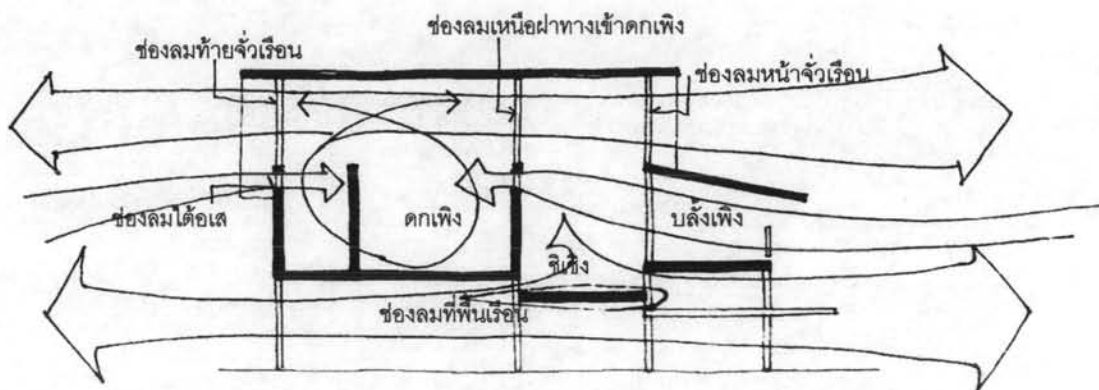
ภาพที่ 67 แสดงช่องลมหน้าจั่วเหนือฝาเข้าดกเพิง เรือนตัวอย่างที่ 4 (เรือนของนางจีคัง คังฟู)

¹²⁹ สัมภาษณ์ นายเตียง ขอแระ, 12 ตุลาคม 2549.

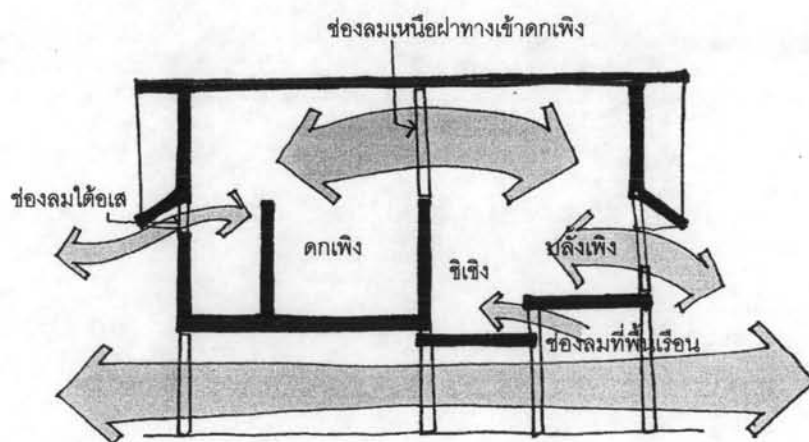
(2) ช่องลมใต้โต๊ะ คือ ช่องลมที่ฝาเรือนที่เกิดจากการกรุฝ้าต่ำกว่าห้องเสตตลอดแนวของฝาเรือน หรือห้องเสตหนึ่งๆ ช่องลมใต้โต๊ะนี้คือลักษณะเดียวกับ ช่องลมคอกสองในเรือนไทยภาคกลาง ช่องลมใต้โต๊ะนี้จะมีอยู่ที่ฝาของคอกเพิงทั้ง 4 ด้าน (หรือ 2 ด้านเป็นอย่างน้อย) และฝาด้านข้างของครัว เช่นในเรือนตัวอย่างที่ 1 - 4 และเรือนเสริมความ 5 - 12 ในภาคผนวก ในเรือนเครื่องสับบางเรือนที่ช่องลมใต้โต๊ะนี้ ทำเป็นแผงซี่ไม้ตีตามตั้งเว้นช่องห่าง เช่นในเรือนที่ การทำเป็นแผงช่องลมดังกล่าว นอกเหนือจากเหตุผลเรื่องระบายลมแล้ว นายหอม ดังแสง กล่าว "เพื่อป้องกันขโมย เพราะเมื่อก่อนขโมยชุม ปีนเข้าได้"¹³⁰

ค. ช่องลมที่พื้นเรือน

คือ ช่องลมที่เกิดจากการต่างระดับกันของพื้นเรือนในพื้นที่ต่างๆ ได้แก่ บลิ่งเพิง, คอกเพิง, ซิเจิง, และ บั้งลั้งคุด ช่องลมที่พื้นนี้เป็นอย่างลักษณะ "ร่องแนวตลอด" ในเรือนไทยภาคกลาง

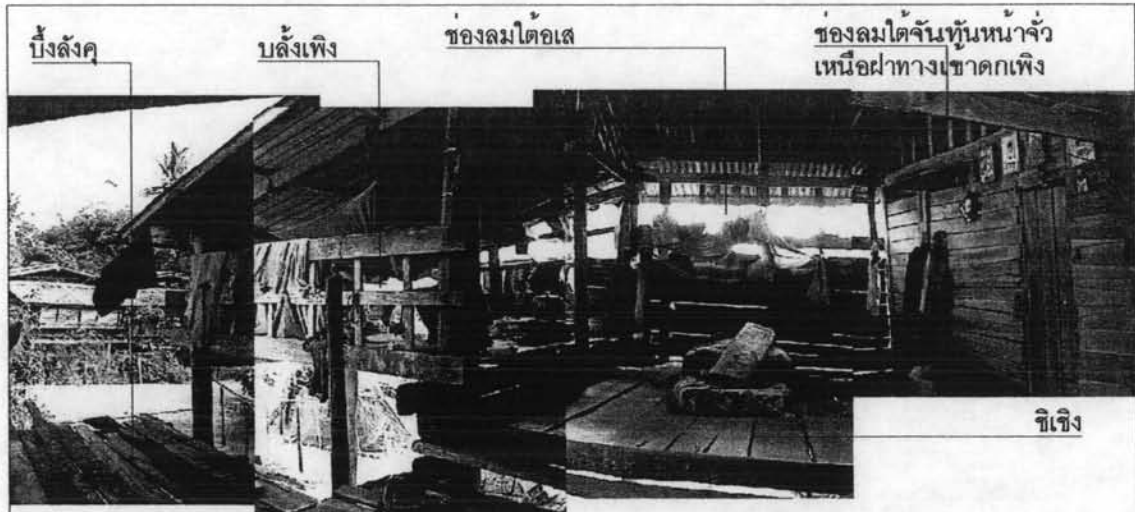

ภาพที่ 68 แสดงช่องลมระบายอากาศในเรือนของนายแดง ดาวตรง

ภาพที่ 69 แสดงช่องลมระบายอากาศในเรือนของนายแบน เย้เชิด

¹³⁰ สัมภาษณ์ นายหอม ดังแสง, 1 สิงหาคม 2549.

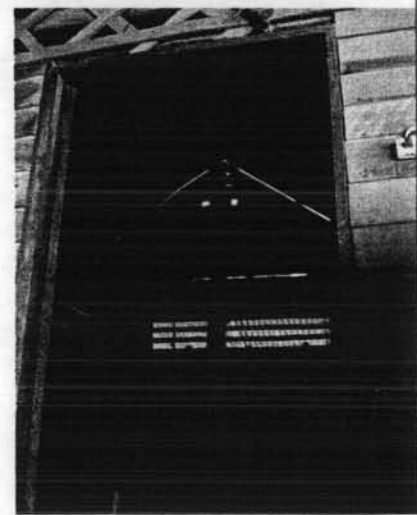
ภาพที่ 70 แสดงลักษณะของลมในตำแหน่งต่างของเรือนตัวอย่างที่ 2 (เรือนของนายแดง ดาวตรง)
 ภาพที่ 71 แสดงลักษณะของลมไต่จันหันกันสาดในครัวของเรือนตัวอย่างที่ 2 (เรือนของนายแดง ดาวตรง)
 ภาพที่ 72 แสดงลักษณะของลมไต่เอเสในครัวของเรือนตัวอย่างที่ 3 (เรือนของนายแบน เย้เจ็ด)

ภาพที่ 73 แสดงช่องลมไต่เอเสในเรือนตัวอย่างที่ 4 (เรือนของนางจีคัง คังทุ)

ช่องไต่เอเสที่ฝาเรือนด้านนอก
 ช่องไต่เอเสที่ฝาเรือนด้านในคกเพิง

5. ทิศในการวางตัวเรือนตามตะวันเพื่อให้รับลมประจำทางทิศใต้

เรือนกะเหรี่ยงในจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ส่วนใหญ่ทั้งที่เป็นลักษณะเรือนแบบแผนนิยม และเรือนที่ไม่ใช่แบบแผนนิยม จะวางตัวเรือนตามตะวัน หรือหมายถึงวางแนวอกไถ่ตามแนวทิศตะวันออก - ตะวันตกเท่านั้น¹³¹ และถือเป็นเรื่องสำคัญในการปลูกเรือน จะวางขวางตะวัน ตามทิศเหนือ - ใต้ ไม่ได้เด็ดขาด โดยมีเหตุผลที่นอกเหนือจาก เรื่องของความเชื่อในความอยู่เย็นเป็นสุข ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ล้มตาย หากินคล่องไม่ผิดเคื่อง หรือเป็นเรื่องความเป็นสิริมงคลของคนในครัวเรือน ซึ่งสอดคล้องกับการวางตัวเรือนที่สัมพันธ์กับเรื่องทิศทางลมประจำที่พัดมาทางทิศใต้ - เหนือ และหันด้านแคบรับแดดที่ร้อนจัดในช่วงบ่ายเช่นเดียวกับลักษณะเรือนไทย ทำให้พื้นที่โล่ง ร่ม ไม่มีฝน ใต้แก่ โกง(ชิวเชิง) และบั้งเพิง ที่ใช้ทำกิจการประจำวันรับลมได้เต็มกำลัง อีกทั้งตำแหน่งของห้องนอนก็สามารถรับลมผ่านช่องลมใต้เอวเพื่อระบายถ่ายเทอากาศ, ส่วนตำแหน่งครัวที่อยู่ทางทิศเหนือ ทำให้ลมประจำที่พัดมาจากทางทิศใต้เป็นหลัก พัดความร้อนและควันไฟจากการประกอบอาหารออกนอกตัวเรือน

การวางตามตะวันยังถูกอธิบายในลักษณะความสัมพันธ์ของกิจกรรมในชีวิตประจำวันกับดวงตะวัน กล่าวคือ "การวางตามแนวทิศตะวันออก - ตะวันตก เพราะว่ามีเมื่อตะวันขึ้นก็จะส่องแสงเข้ามาทางหน้าเรือน ทำให้รู้เวลา ต้องตื่นมาเตรียมหุงข้าวเตรียมไปไร่ เข้าป่า พอกลับมาก็เย็นเกือบมืด ตะวันคล้อยทางตะวันตกก็ได้แสงส่องเข้าครัวเตรียมหุงข้าวมือเย็นพอดี ได้อาศัยแสงจากตะวัน เพราะสมัยก่อนไม่มีไฟฟ้าใช้เหมือนในสมัยนี้"¹³² นอกจากนี้ยังพบความเชื่อในเรื่องทิศที่เกี่ยวข้องกับเรือน และได้รวบรวมประมวลไว้ดังนี้

(ก) ทิศหันหัวนอน

ชาวกะเหรี่ยงไปในแถบจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และประจวบฯ จะไม่หันหัวนอนไปทางทิศตะวันตก และถือเป็นข้อห้ามเด็ดขาด เพราะเชื่อว่าเป็นทิศของคนตายเหมือนกับความเชื่อของคนไทย นอกจากนั้นจะหันไปทางทิศเหนือ ทิศใต้ หรือทิศตะวันออกก็ได้ (ซึ่งสัมพันธ์กับทิศวางตัวเรือน) นางหอม ปลีตอก ยังกล่าวถึง "ทิศหัวนอนยังต้องดูทิศทางน้ำไหลด้วย หันหัวนอนตามน้ำไม่ดี เพราะเชื่อว่าน้ำจะเข้าจุมูก ลำลักน้ำ ไม่เป็นมงคล อยู่แล้วจะไม่ดี ผิดเคื่อง"¹³³

(ข) ทิศวางบันได(คั้ง)ทางขึ้น - ลงเรือน

ชาวกะเหรี่ยงจะไม่วางบันไดทางขึ้น - ลงเรือนในทิศตะวันตก และถือเป็นข้อห้ามเด็ดขาด เพราะเชื่อว่าเป็นทิศไม่ดี ไม่เป็นมงคลกับเรือน

(ค) ทิศตำแหน่งประตู(ไปเตอะร่าง)เข้าคอกเพิง

ชาวกะเหรี่ยงไปยังมีความเชื่อเรื่องทิศที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งประตูห้องเรือน(คอกเพิง) ห้ามหันไปทางทิศตะวันตก ซึ่งเชื่อว่าเป็นทิศไม่ดี จะอยู่ไม่เป็นสุข¹³⁴

¹³¹ สัมภาษณ์ นายเตียง ขอระะ, 12 ตุลาคม 2549; นายแก้ว เสน่ห์ติบั้ง, 31 กรกฎาคม 2549.

¹³² สัมภาษณ์ นายชวลิต กงจก, 13 ตุลาคม 2549.

¹³³ สัมภาษณ์ นางหอม ปลีตอก, 16 ตุลาคม 2549.

¹³⁴ สัมภาษณ์ นางจอง ดาวตรง อายุ 57 ปี, ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านสองพี่น้อง จ.เพชรบุรี, 13 มกราคม 2548.

(ง) ทิศตำแหน่งบึงพัง หรือกะล่อมข้าว

ตำแหน่งบึงพังจะต้องอยู่ห้วนอน จะอยู่ปลายเท้าไม่ได้¹³⁵

(จ) ทิศตำแหน่งครัว (กลางอึ่งฟ่องอึ่งหมี)

นายหอม ดังแสง บ.ล้นช้าง จ.เพชรบุรี กล่าว "ตำแหน่งครัว จะอยู่ทางทิศตะวันตก หรือทางทิศเหนือก็ได้ แต่จะอยู่ทางห้วนอนไม่ได้, อยู่หน้าบ้านไม่ได้, อยู่ทางตะวันออกไม่ได้"¹³⁶

(ฉ) ทิศตำแหน่งห้องส้วม (เห่หรือช่าอ่าว)

ห้องส้วมของเรือนกะเหรี่ยงจะแยกออกมาต่างหากจากตัวเรือนนอน พื้นเพปูนตั้งอยู่บนพื้นดิน ส่วนใหญ่เป็นฝาสังกะสี นายหอม ดังแสง บ.ล้นช้าง จ.เพชรบุรี กล่าว "ตำแหน่งห้องส้วมจะอยู่ทางห้วนอนไม่ได้"¹³⁷ และ นายแก้ว เสน่ห์ติบั้ง กล่าว "ห้องส้วมให้ไว้ทางทิศตะวันตก"¹³⁸

6. ครัว(กลางอึ่งฟ่องอึ่งหมี)อยู่ภายนอกห้องเรือน(คกเพิง)

ครัว(กลางอึ่งฟ่องอึ่งหมี)ในเรือนกะเหรี่ยงตามลักษณะแบบแผนนิยม เป็นพื้นที่ที่อยู่ด้านข้างของตัวเรือน อยู่ใต้ชายคาของหลังคาจั่วที่ยื่นยาวออกมาคลุม หรือลักษณะทำเป็นหลังคากันสาดยื่นยาวออกมาคลุมในลักษณะเป็นเพิงด้านข้างของตัวเรือน ภายในครัวของเรือนกะเหรี่ยงในสมัยก่อนจะมีเตาไฟที่มีลักษณะเป็นกระบะดินใส่ขี้เถ้า ทรงสี่เหลี่ยม(เพยคร่า)สำหรับประกอบอาหาร ใช้พื้นเป็นเชื้อเพลิง จึงทำให้เกิดความร้อนและควันไฟมาก

ลักษณะพื้นที่ครัวที่แยกออกมาเป็นพื้นที่ต่างหาก คือไม่ได้อยู่รวมกับพื้นที่นอนเหมือนกับเรือนกะเหรี่ยงที่ บ.แม่จ้าง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในวรรณกรรมของ อีรวรรณ สมะพันธุ์ (2520) และ อรศิริ ปาณินท์(2543) จึงถือเป็นเอกลักษณ์ของเรือนกะเหรี่ยงในภาคตะวันตก เนื่องจากลักษณะภูมิอากาศของภาคตะวันตกจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และประจวบฯ ไม่ได้มีอากาศที่หนาวเย็นเหมือนกับภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูง และมีภูมิอากาศอย่าง บ.แม่จ้าง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ต้องใช้เตาไฟให้ความอบอุ่นภายในตัวเรือนและให้แสงสว่างในยามค่ำคืน นอกเหนือจากใช้สำหรับประกอบอาหารเพียงอย่างเดียว การที่ภูมิอากาศในภูมิภาคตะวันตกไม่ได้หนาวเย็นเหมือนกับบริเวณที่สูงแถบภูมิภาคเหนือ เตาไฟ(เพยคร่า)จึงใช้เพียงเพื่อประกอบอาหารเป็นเรื่องหลัก อีกทั้งไม่มีความจำเป็นต้องไว้ในห้องเรือน(คกเพิง) เพราะจะทำให้อากาศภายในคกเพิงร้อนยิ่งขึ้น ดังนั้นการแยกพื้นที่ครัวออกมาต่างหากจึงเป็นภูมิปัญญาในการสร้างเรือนของชาวกะเหรี่ยงให้ตอบรับกับลักษณะการกิน การอยู่และสภาพภูมิอากาศที่ร้อนอบอ้าวเป็นปกติของภาคตะวันตกของประเทศไทย

¹³⁵ สัมภาษณ์ นายเตียง ชอระะ, 12 ตุลาคม 2549; นายหอม ดังแสง, 1 สิงหาคม 2549.

¹³⁶ สัมภาษณ์ นายหอม ดังแสง, 1 สิงหาคม 2549.

¹³⁷ สัมภาษณ์ นายหอม ดังแสง, 1 สิงหาคม 2549.

¹³⁸ สัมภาษณ์ นายแก้ว เสน่ห์ติบั้ง, 31 กรกฎาคม 2549.

ภาพที่ 74 แสดงลักษณะพื้นที่ครัวในเรือนกะเหรี่ยง(เรือนตัวอย่างที่ 3 เรือนของนายแบน เย้เซ็ด)

สรุปเนื้อหาในบทที่ 4 ดังนี้ เรือนกะเหรี่ยงแบบแผนนิยมในกลุ่มจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ มีลักษณะรูปทรงเป็นเรือนหลังคาจั่วทรงสูง และเป็นเรือนยกพื้นสูงจากดิน มีพื้นที่ใช้สอยประกอบด้วย พื้นที่ภายใต้หลังคาคลุม ได้แก่ ห้องเรือน(ตงเพิง), โถง(ซีเชิง), บลั้งเพิง, ครัว(ชลาอั้งพ่องอั้งหมี่)และ พื้นที่นอกชายคา ได้แก่ บั้งลั้งคู้ โคนแดดส่องและฝนสาดโดยตรงอย่างลักษณะชานในเรือนไทยภาคกลาง ทำให้เห็นภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาความร้อนชื้น ดังนี้

1. หลังคาจั่วทรงสูงเพื่อระบายน้ำฝนและข้อจำกัดที่เกิดจากวัสดุผนังหลังคา
2. ยกพื้นเรือนสูงจากดินเพื่อป้องกันความชื้นและปลวก อีกทั้งได้ลมพัดเย็นจากใต้พื้นเรือน
3. โถง(ซีเชิง)และบลั้งเพิงเป็นพื้นที่โล่ง ร่ม ลมโกรกเหมาะกับภูมิอากาศที่ร้อนชื้น
4. อาศัยช่องลมเพื่อระบายถ่ายเทอากาศภายในตัวเรือน
5. ทิศในการวางตัวเรือนตามตะวันเพื่อให้ได้รับลมประจำทางทิศใต้
6. ครัว(ชลาอั้งพ่องอั้งหมี่)อยู่ภายนอกห้องเรือน(ตงเพิง)